

Kansalaisjärjestön
julkisuuskuva
suomalaisessa lehdistössä
Case: Amnesty Internationalin vuosiraportti

Riikka Vuokila
Yhteisöviestinnän pro-gradu tutkielma
Syyskuu 2004
Jyväskylän yliopisto
Viestintätieteiden laitos

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta HUMANISTINEN	Laitos VIESTINTÄTIETEIDEN
Tekijä Riikka Vuokila	
Työn nimi Non-governmental Organization in Finnish Newspapers Case: Amnesty International's Yearbook	
Oppiaine Organizational Communication and PR	Työn laji Master's thesis
Aika Autumn 2004	Sivumäärä 100 + appendices
<p>Tiivistelmä – Abstract</p> <p>The organisation in the focus of this study, Amnesty International, is a non-governmental human rights organisation. This study examines the media publicity and media image of Amnesty International's (AI) Finnish section in Finnish newspapers in the context of launching the Yearbooks of 2001, 2002 and 2003. The main questions posed are: 1) What kind of media image of a human rights NGO is formed in Finnish newspapers? Which actors define the NGO and what kind of image is formed through these actors? 2) How do the human rights NGO's own media relations influence its media image; is media publicity congruent with the NGO's own message?</p> <p>Media is one of the most important stakeholder groups of AI as it mediates and creates the public image of the organisation and human rights. The theoretical framework of this study combines perspectives of organizational communication and journalism in the context of social movements organisations.</p> <p>The empirical data of this study consist of newspaper articles and news releases sent to the media by AI's Finnish section. The data has been analysed using quantitative and qualitative content analysis as well as critical discourse analysis based on Fairclough's views. Newspaper articles and news releases were compared with the help of qualitative content analyses.</p> <p>According to the results, the media publicity of AI's Finnish section in the context of its Yearbooks was nation-wide. Articles about Yearbooks were written all over Finland thanks to the Finnish news agency STT. Over half of the news articles published in various smaller Finnish newspapers spread through STT. AI was represented in the newspapers as a reliable and legitimate source, which as a legitimate actor has the authority to criticise states and their authorities, global corporations and terrorists. By naming and accusing human rights offenders AI "mobilizes" public shame upon these actors. Results also showed that AI's media relations work had an impact on media publicity. Active communication strategy in the form of press releases and briefings was fruitful. The main sources used in the Finnish newspapers were AI's Finnish sections own press material and its spokesperson. Newspapers also brought up the same themes that were represented in AI's own press material.</p>	
Asiasanat: julkisuuskuva, joukkoviestimet, ihmisoikeusjärjestö, yhteiskunnalliset liikkeet, diskurssianalyysi, sisällönanalyysi media image, media, non-governmental human rights organisation, social movements, discourse analyses, content analyses	
Säilytyspaikka	Jyväskylän yliopisto / Tourulan kirjasto
Muita tietoja	

SISÄLTÖ:

1. JOHDANTO	1
1.2 KANSALAI SJÄRJESTÖT JA MEDIA	2
1.2 TUTKIMUSTEHTÄVÄT JA TAVOITE	5
1.3 TUTKIJAN POSITIOSTA	6
2 YHTEISKUNNALLISET LIIKKEET JA KANSALAI SJÄRJESTÖT	7
2.1 YHTEISKUNNALLISET LIIKKEET TOIMIJOINA	8
2.3 KANSALAI SJÄRJESTÖT	12
2.3.1 Ihmisoikeusjärjestöt	13
2.3.2 Amnesty International	18
3 MEDIA TODELLISUUDEN RAKENTAJANA?	20
3.1 MEDIA JA VALTA	21
3.2 UUTISTUOTANTO	23
3.3 KANSALAI SJÄRJESTÖT MEDIASSA	26
4 ORGANISAATIO JA MEDIAVIESTINTÄ	33
4.1 MEDIAVÄLITTEINEN JULKISUUSKUVA	34
4.2 MEDIAJULKISUUDEN HALLINNAN KEINOT	37
5 AINEISTO JA MENETELMÄT	43
5.1 TUTKIMUKSEN AINEISTO	44
5.2 TUTKIMUSMENETELMÄT	47
5.2.1 Sanomalehtiaineiston sisällönerittely	48
5.2.2 Diskurssianalyysi	50

5.3 RELIABILITEETTI JA VALIDITEETTI	54
6 AINEISTON ANALYYSI JA TULOKSET	56
6.1 SISÄLLÖNERITTELY	56
6.1.1 Vuosiraportin julkisuus lukuina.....	56
6.1.2 Vuosiraportin julkisuus sisältöinä	64
6.1.3 Amnesty lähteenä.....	69
6.2 AMNESTY LEHTIEN DISKURSSISSA	74
6.2.1 Amnesty – legitiimi toimija.....	76
6.2.2 Amnesty ihmisoikeuksien vahtikoira.....	79
6.2.3 Amnesty syyllisyyden häpeän synnyttäjä	80
6.2.4 Mitä lehdet kertovat?.....	81
7 AMNESTY LEHTIEN SIVUILLA.....	83
7.1 AMNESTY USKOTTAVA JULKISUUDEN TOIMIJA	83
7.2. AMNESTYN ONNISTUNUT TIEDOTTAMINEN	89
8 LOPUKSI	91
LÄHTEET	93
KUVIOT JA TAULUKOT	100
LIITTEET	100

1. JOHDANTO

Idea kaikille kuuluvista ihmisoikeuksista juontaa juurensa 1700 - luvun valistuksen ajan Eurooppaan ja tuon ajan filosofien näkemykseen luonnonoikeuksista (natural rights). Toisen maailmansodan jälkeen ihmisoikeudet nousivat YK:n Yleismaailmallisen ihmisoikeusjulistuksen myötä yhdeksi aikamme laajimmalle levinneistä poliittisista arvoista. (Esim. Larsson 1999, 9, 22.) Ihmisoikeussopimukset ovat valtioiden välisiä kansainvälisiä sopimuksia, joiden toteutumista valvovat valtionvälisten toimijoiden, kuten Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen lisäksi erilaiset valtioista riippumattomat toimijat, kuten esimerkiksi ihmisoikeusjärjestöt Amnesty International, Human Rights Watch, ja Lawyers Committee for Human Rights.

Ihmisoikeusloukkaukset tapahtuvat yleensä maissa, joiden oikeusjärjestelmä on länsimaisittain katsottuna puutteellinen. Kansainvälisen yhteisön tuki ja painostus voivat olla ainoa keino muutokseen. Uhrit löytävät kuitenkin harvoin tukea kansainväliseltä tasolta ellei maalla ole strategista painoarvoa esimerkiksi maailmanpolitiikassa tai taloudessa. Kansainvälisten kansalaisjärjestöjen lisääntyminen ja etabloituminen 1900-luvun jälkipuoliskolla on luonut kuitenkin uusia vaikuttamisen väyliä järjestöjen kyetessä rikkomaan uutiskynnyksen ja tätä kautta nostamaan ihmisoikeudet julkiselle asialistalle. (Brown 2003, 608.) Ihmisoikeusliik ehdintä ei siis ole mikään uusi ilmiö, mutta todellista voimaa se on saanut vasta muutaman viime vuosikymmenen aikana kansainvälisten

kansalaisjärjestöjen noustua politiikan pelikentälle.

1.2 Kansalaisjärjestöt ja media

Ihmisoikeusjärjestöjen voiman sanotaan olevan juuri siinä, että ne tuovat ihmisoikeusrikkomukset julkisuuteen ja kansainvälisen yhteisön tietoisuuteen, painostaen yleisen mielipiteen voimalla hallituksia ja toisaalta myös suuria yrityksiä muuttamaan toimintatapojaan. Poliittisesti ja taloudellisesti riippumattomilla ihmisoikeusjärjestöillä on myös valtiollisiin toimijoihin verrattuna uskottavampi rooli loukkausten tutkijoina.

Kaksoistorneihin 11.9.2001 kohdistuneen terroristi-iskun jälkeen perusihmisoikeuksien kunnioitus on ollut uhattuna erilaisten aseellisten konfliktien myötä ja tiedotusvälineet ovat tematisoineet ihmisoikeuksia ahkerasti näiden tapahtumien kautta. Median rooli ihmisoikeuksien käsittelijänä nousee esille erityisesti aseellisissa konflikteissa, jolloin sen tehtävä on ulkopuolisena arvioida intervention demokraattisia perusteita, konfliktin osapuolten yrittäessä median välityksellä legitimoida intervention tarvetta (Webster 2003, 65). Media voi myös "nolata" konfliktin osapuolia paljastamalla niiden heikon ihmisoikeustilanteen (mt., 65).

Yleisen mielipiteen muodostamisessa medialla on tärkeä rooli. Puhutaan jopa medioituneesta yhteiskunnasta. Asp (1986, 359) käytti tätä termiä määritellessään poliitikkojen ja politiikan sopeutumista median vaatimuksiin ja valvontaan (ks. myös Asp 1990). Ilmiön voi myös laajentaa käsittämään muita yhteiskunnan osa-alueita, jotka ovat joutuneet sopeutumaan median maailmaan eli huomioimaan tekemisissään julkisuuden. Hamelinkin (2001, 4-5) mukaan suuren yleisön tietoisuuden herättäminen vaatii laajaa julkisuutta ja medialla onkin kriittinen tehtävä ihmisoikeuskasvatuksessa ja suojelussa, mikä hänen mukaansa todetaan

myös yksiselitteisesti ihmisoikeuksien yleismaailmallisessa julistuksessa¹. Väliverronen (1996) puolestaan näkee yhdeksi median tehtäväksi julkisen keskustelun areenana toimimisen. Tällä areenalla kilpaillaan myös siitä, kenen määritelmä todellisuudesta muodostaa julkisuudessa yleisesti hyväksytyyn totuuden. Muihin yhteiskunnallisen keskustelun areenoihin verrattuna joukkoviestimet nousevat tärkeiksi, koska ne pystyvät kokoamaan samaan tilaan eri toimijoita ja kertomaan laaja-alaisesti suurelle yleisölle siitä, mitä muilla areenoilla tapahtuu. (Väliverronen 1996, 89.)

Organisaatiot tavoittelevat mediajulkisuutta päämäärien saavuttamiseksi sekä toiminnan jatkumiseksi. Tapoja käsitellä kansalaisjärjestöjä ja niiden ajamia asioita mediassa on yhtä monta ja erilaista kuin on järjestöjäkin. Yksityisistä avustuksista riippuvaiset järjestöt ovat pitkälti riippuvaisia hyvästä maineesta. Negatiivinen julkisuus näkyy jäsenmäärän ja lahjoitusten vähenemisenä ja uhkaa järjestöjen olemassaolon mahdollisuuksia. Median kanssa on siis opittava elämään ja sen toimintatavat on tunnettava.

Ihmisoikeusjärjestöjen tavoite on ihmisoikeustilanteen parantaminen, johon pyritään herättämällä esimerkiksi laajaa julkista keskustelua mediassa. Amnesty Internationalin raportit, samoin kuin muiden ihmisoikeusjärjestöjen raportit, voivat Baehrin (1999) mukaan olla luotettavia, mutta hallituksen virkamiehet ja suuri yleisö lukevat niitä harvoin kokonaan. Niiden viesti tulee lähinnä esiin joukkoviestinten kautta. (Baehr 1999, 132.) Media toimii kuitenkin järjestöjen näkökulmasta arvaamattomasti. Sen toimintaa ohjaa median oma logiikka, mikä ei välttämättä pidä tärkeänä samoja asioita samaan aikaan kuin esimerkiksi kansalaisjärjestöt. Tätä kuvastavat hyvin viimeaikaiset tapahtumat. Amnesty International julkaisi maaliskuussa 2004 *Iraq: One year on* -raportin, joka ei jätä epäilyn varaan Irakin heikkoa ihmisoikeustilannetta ja Yhdysvaltojen ja sen liittolaisten joukkojen syyllisyyttä

¹ " ...kaikkien kansojen ja kaikkien kansakuntien tavoiteltavaksi yhteiseksi ohjeeksi, jotta kukin yksilö ja **kukin yhteiskuntaelin** pyrkisi... valistamalla ja opettamalla edistämään näiden oikeuksien ja vapauksien kunnioittamista sekä turvaamaan jatkuvien kansallisten ja kansainvälisten toimenpitein niiden yleisen ja tehokkaan tunnustamisen ja noudattamisen sekä itse jäsenvaltioiden kansojen että niiden oikeuspiirissä olevien alueiden kansojen keskuudessa." (Yhdistyneet kansakunnat 2004)

ihmisoikeusloukkauksiin. Asia ei tuolloin suuremmin herättänyt maailman tai suomalaisen median huomiota. Media havahtui uutisoimaan näkyvästi näistä ihmisoikeusloukkauksista vasta sen jälkeen kun julkisuuteen pääsi kuvamateriaalia kidutetuista vangeista.

Journalistisia tekstejä tutkittaessa ihmisoikeusjärjestön näkökulmasta nousevat esiin kysymykset vallasta. Se, kenen totuus ihmisoikeusrikkomuksista pääsee julkisuuteen, määrittelee hyvin pitkälle suuren yleisön uskomuksia. Ihmisoikeuksia käsittelevässä kirjallisuudessa puhutaan usein ihmisoikeusdiskurssista, jolloin yhden laajan diskurssin sisään mahdutetaan kaikki ihmisoikeuksia ja ihmisoikeusloukkauksia koskevat määrittelykamppailut, joita käydään esimerkiksi hallitusten, kansalaisjärjestöjen, uhrien ja median välillä (esim. Shelley 2001, 3, 12). Järjestöjen tavoitteena on päästä julkisuudessa muokkaamaan tätä ihmisoikeusdiskurssia omien näkemystensä mukaiseksi.

Ei ole epäilystä mediajulkisuuden tärkeästä merkityksestä nykypäivän kansalaisjärjestöille. Tutkimusta ei ole kuitenkaan tehty paljon siitä, minkälaista mediajulkisuus on ja minkälaiset kansalaisjärjestöt julkisuuteen päätyvät. (Jacobs & Glass 2002, 237). Yhteiskunnallisten liikkeiden tutkimuksessa on keskitytty tutkimaan median uutisointia protestitapahtumista. Pääsy julkisuuteen riippuu kuitenkin yhä enemmän ammattimaisesta viestinnästä, siitä kuinka huolellisesti liikkeet valmistelevat lehdistölle tarkoitettua informaation. Aktivistit eivät tuota uutisia vain ”protestoimalla” vaan tarjoamalla tietoa toiminnan sisällöstä. Kansalaisjärjestöjen ja median välisistä yhteyksistä tarvittaisiinkin syvällisempää tutkimusta. (Della Porta 2001, 246; Katus 2004, 391.) Grunig (2000, 42–43) toteaaakin, että monet organisaatioviestinnän tutkijat ovat viime aikoina heränneet korostamaan, että tutkimusta on tehty lähinnä vahvojen yritysten ja julkisten organisaatioiden näkökulmasta. Useasti kansalaisjärjestöjen viestintää on tarkasteltu näiden organisaatioiden näkökulmasta, yhtenä yritysten tai julkisten organisaatioiden sidosryhmänä, jonka kanssa viestitään. (Ks. esim. Grunig, L. 1992, 503–530; Smith & Ferguson 2000, 291–301.)

1. 2 Tutkimustehtävät ja tavoite

Tässä tutkimuksessa keskitytään tarkastelemaan yli neljäkymmentä vuotta ihmisoikeuksien puolestapuhujana toimineen kansainvälisen kansalaisjärjestön, Amnesty Internationalin vuosiraportin mediajulkisuutta suomalaisessa sanomalehdissä laadullista ja määrällistä sisällönerittelyä yhdistäen. Sanomalehtiaineistoa luetaan myös laadullista diskurssianalyysia käyttämällä. Artikkeleiden lähiluvun, sisällönerittelyn ja laadullisen sisällönanalyysin avulla pyritään etsimään vastausta tutkimuskysymyksiin: ”Kuka lehdistössä määrittelee järjestöä” ja ”millainen kuva järjestöstä muodostuu lehdistössä”. Kysymykseen ”Vastaako julkisuus lehdistössä järjestön omaa viestiä” etsitään vastausta vertailemalla tiedotteiden ja artikkeleiden sisältöjä.

Tutkimus on aineistolähtöinen, mutta nojaa tulkinnassa teorioihin ja aikaisempiin tutkimuksiin kansalaisjärjestökentän luonteesta ja synnystä, median toimintatavoista ja organisaation julkisuudenhallinnan motiiveista, joita lähdetäänkin ensin selventämään. Luvussa kaksi kansalaisjärjestökenttää taustoitetaan selventämällä kansalaisyhteiskunnan kollektiiviseen toimintaan ja tapausorganisaatioon liittyviä eri käsitteitä, kuten yhteiskunnallinen liike, kansalaisjärjestö ja ihmisoikeusjärjestö. Samoin käsitellään näiden merkitystä yhteiskunnassa. Luvussa kolme käsitellään median määrittelyvaltaan liittyviä teorioita sekä kansalaisjärjestöjen asemaa mediassa ja luvussa neljä tarkastellaan mediajulkisuuteen ja sen hallintaan vaikuttavia tekijöitä. Aineiston valintaa ja tutkimusmenetelmiä tarkastellaan luvussa viisi. Luvussa kuusi analysoidaan aineistoa ja luvussa seitsemän esitetään yhteenveto tutkimustuloksista. Lopuksi luvussa kahdeksan pohditaan tutkimuksen merkitystä ja tuloksia.

1.3 Tutkijan positiosta

Olen itse ollut töissä Amnestyn Suomen osaston toimistossa ensin korkeakouluharjoittelijana ja kampanjakoordinaattorina kolme kesää ja yhden talven. Syksystä 2002 kevääseen 2004 asti toimin myös Jyväskylän paikallisryhmän ryhmäsihteerinä. Minulla on siis kokemusta järjestöstä työntekijän ja vapaaehtoisen näkökulmasta.

Kiinnostukseni tutkia Amnestyn mediajulkisuutta heräsi tehdessäni työharjoittelijana kesällä 2001 selvitystä "Stop Torture" -kampanjan julkisuudesta lehdistössä. Kampanjan tutkiminen vaihtui vuosiraportin tutkimiseen oltuani työntekijän näkökulmasta seuraamassa kahtena vuonna vuosiraporttiin liittyvää tiedottamista. Vuosiraportti on Amnestyn parhaiten tunnettu tuote, johon lehtiartikkeleissa viitataan pitkin vuotta. Toisin kuin järjestön kampanjoihin liittyvät raportit, vuosiraportti ilmestyy säännöllisesti aina samaan aikaan, käyden lyhyesti läpi maailman ihmisoikeustilanteen maakohtaisesti. Raporttia tiedetään odottaa ja sen tietoihin luotetaan. Sen lanseeraamiseen panostetaan aina, ja rutiininomaisen ilmestymisen vuoksi tietty mediajulkisuus on taattu.

2 YHTEISKUNNALLISET LIIKKEET JA KANSALAIJÄRJESTÖT

Olennaisena osana modernin länsimaisen kansalaisyhteiskunnan syntyä voidaan pitää poliittisten, sosiaalisten, taloudellisten ja kulttuuristen liikkeiden organisoitumista puolueiksi, ammattiliitoiksi, erilaisiksi järjestöiksi ja yhdistyksiksi. (Saukkonen 2002.) Kollektiivinen toiminta ei aina ole pysyvää, vaan se jää usein hetkelliseksi purkaukseksi. Purkausten organisoitumisen, vuorovaikutusverkoston muodostumisen ja oman identiteetin kehittymisen myötä syntyy yhteiskunnallisia liikkeitä. (Ilmonen 1998,17.) Näistä erilaisista organisoituneemmista kollektiivisen toiminnan muodoista, jotka jäävät julkisen ja yksityisen sektorin ulkopuolelle käytetään erilaisia termejä ja määritelmiä. Amnesty International on esimerkiksi osa kansainvälistä ihmisoikeusliikettä. Se kuuluu myös kolmanteen sektoriin ja siihen voidaan viitata termillä aatteellinen kansalaisjärjestö. Se on myös kansainvälinen (International non-governmental organisation, INGO), ei-valtiollinen (Non-governmental organization, NGO), voittoa tuottamaton (non-profit, NPO) toimija.

Tässä luvussa taustoitetaan Amnesty Internationalia kansalaisjärjestönä ja osana ihmisoikeusliikettä. Ihmisoikeuksia ajavat kansalaisjärjestöt ovat syntyneet pitkällisen liikehdinnän tuloksena ja monet ihmisoikeusjärjestöt voidaan liittää useampaan kuin yhteen yhteiskunnalliseen liikkeeseen ja kuitenkin kerätä ne kaikki ihmisoikeusliike käsitteen alle. Suurin osa ihmisoikeusjärjestöistä on syntynyt toisen maailmansodan jälkeen. Aluksi

lähdetään liikkeelle yhteiskunnallisten liikkeiden määrittelystä ja käydään läpi uusien yhteiskunnallisten liikkeiden erityispiirteitä sekä niiden organisoituneita osia, kansalaisjärjestöjä. Tarkemmin tarkastellaan ihmisoikeusjärjestöjä ja niiden vaikutusmahdollisuuksia sekä lopuksi esitellään tutkimuksen kohdeorganisaatiota.

2.1 Yhteiskunnalliset liikkeet toimijoina

Yhteiskunnallisen liikkeen käsitettä on sovellettu sekä hierarkkisesti organisoituneisiin toimijoihin, kuten ammattiyhdistysliikkeeseen että radikaaliin 1990-luvun ympäristöliikehdintään, jota kuvaa enemmän epäformaali ruohonjuuritason toiminta (Juppi 2002, 34). Meluccin (1989) mukaan yhteiskunnallinen liike on analyttinen käsite, eivätkä yritykset määritellä sitä saavuta koskaan kollektiivisen toiminnan todellisuuden moninaisuutta. Analyttisenä käsitteenä Melucci viittaa yhteiskunnallisella liikkeellä sen sisäiseen solidaarisuuteen, konfliktipyrkimyksiin ja vallitsevan järjestelmän rajojen rikkomiseen. (Melucci 1989,29.) Ilmonen (1998) käsittää yhteiskunnallisen liikkeen pitkälle samoin. Hänen mukaansa liikkeet pyrkivät edistämään tai estämään sosiaalisia muutoksia, jakavat suurin piirtein samankaltaisen käsityksen niistä keinoista, joilla tavoitteisiin päästään sekä pyrkivät herättämään ja ylläpitämään solidaarisuutta. Yhteiskunnalliset liikkeet ovat myös siinä mielessä organisoituneita, että niillä on ajallista jatkuvuutta, ne omaavat identiteetin ja vuorovaikutusverkoston, joiden avulla erottaudutaan ympäristöstä. Muodolliset organisaatiot eivät kuitenkaan vielä tee yhteiskunnallista liikettä. (Ilmonen 1998, 15–16.) Della Porta ja Diani (1999) painottavatkin, että yksittäinen organisaatio ei voi olla yhteiskunnallinen liike, mutta se voi tuki olla osa yhteiskunnallista liikettä. Heidän mukaansa yhteiskunnallinen liike muodostuu erityyppisten toimijoiden välisestä vuorovaikutusverkostosta. (Della Porta & Diani 1999,16.)

Yhteiskunnallisten liikkeiden synty on liitetty perinteisesti kansallisvaltion kehitykseen, sillä juuri kansallisvaltiolle on ollut tyypillistä itsenäinen organisaatio ja kyky vaikuttaa poliittiseen järjestelmään. Aluksi yhteiskunnalliset liikkeet toimivat aktiivisesti julkisella alueella esittäen vaatimuksia eliitille. Myöhemmin yhteiskunnalliset liikkeet olivat tiiviissä yhteistyössä ideologisten joukkopuolueiden kanssa. Vasta 1960-luvulta lähtien yhteiskunnalliset liikkeet alkoivat selkeästi erottautua puoluejärjestelmästä. (Della Porta 2000, 234.)

Ilmosen (1998, 15–16) mukaan kollektiivista toimintaa koskevassa kirjallisuudessa on perinteisesti tehty jako juuri uusien ja niitä edeltävien vanhoiksi liikkeiksi kutsuttujen välille. Tällaista jakoa tehtäessä on hyvä muistaa, että on kyse myös liikkeistä eri vaiheissa (Ilmonen 1998, 15–16). Osa liikkeistä kuolee tai organisoituu tiiviimmin ajan myötä. Osa vanhoista liikkeistä on ajan kuluessa organisoitunut ja etabloitunut tärkeäksi osaksi valtiota ja demokraattista päätöksentekojärjestelmää (puolueet). (Della Porta 2000, 238.) Berndtson (1996, 178) esittääkin, että tiiviimpi organisoituminen muuttaa uudet yhteiskunnalliset liikkeet puolueiden kaltaisiksi yhteiskunnallisiksi organisaatioiksi.

Uusien yhteiskunnallisten liikkeiden syntyä on pidetty kuitenkin merkinä edustuksellisen demokratian merkityksen vähentymisestä sekä merkinä edustuksellista demokratiaa edustavien puolueiden kollektiivisten identiteettien fragmentoitumisesta ja irtaantumisesta juuristaan. Puolueidenhan on perinteisesti katsottu olevan juuri kansalaisyhteiskunnan edustajia. Uudet liikkeet ovat tavoitelleet poliittisen vallan desentralisoimista, kansalaisten osallistumisen lisäämistä ja uusien vaikuttamisen kanavien luomista. Ne ovatkin suosineet suoraa demokratiaa, koska edustuksellisen demokratian vallan delegoinnin periaate on nähty ennemmin oligarkian välineenä. (Della Porta 2000, 238.)

Uusina yhteiskunnallisina liikkeinä on pidetty esimerkiksi rauhanliikettä, ympäristöliikettä, eläinoikeusliikettä, naisliikettä sekä seksuaalivähemmistöjen oikeuksia ajavaa liikettä. Nämä

uudet liikkeet eroavat perinteisistä liikkeistä siinä, että ne eivät vaadi kokonaisvaltaisia uudistuksia vaan keskittyvät rajatuimpiin kysymyksiin. Toiminta kiinnitetään toisaalta politiikan "alapuolelle" arkielämään ja toisaalta politiikan "yläpuolelle" vaatimuksin länsimaisen kulutus- ja materialistiyhteiskunnan muutoksista. (Ilmonen 1998, 27.)

Siisiäinen (1998) näkee uusien liikkeiden "uutuuden" ennen kaikkea julkisuuden hyödyntämisenä. Uudet yhteiskunnalliset liikkeet hyödyntävät julkisuutta tietoisesti ja rekrytoivat sen välityksellä esimerkiksi uusia jäseniä ja ylläpitävät toimintamahdollisuuksia latentin vaiheen aikana. Tämä oli nähtävissä jo 1960-luvun opiskelijaliikehdinnässä. (Siisiäinen 1998, 228.) Della Porta (2000) näkee, että alkuperäiset uudet liikkeet, joille on ollut tavanomaista universaali identiteetti, protesti toimintastrategiana ja verkostomainen organisaatio, ovat vuosikymmenten saatossa muuttuneet yleensä kohti neljää erilaista muotoa:

"1) ruohonjuuritason komiteat, joita luonnehtii paikallinen identiteetti, protestia suosiva toimintastrategia sekä osallistuva, joustava ja vähän koordinoitu organisaatorakenne; 2) vapaaehtoisjärjestykset, joille on tyypillistä universaali identiteetti, palvelujen tuotantoon perustuvat interventionistiset strategiat sekä pysyvä, osallistuva ja verkostomainen organisaatorakenne; 3) Public interest- ryhmät, joille on ominaista universaali identiteetti, vaikka ne keskittyvätkin yksittäisiin kysymyksiin ja lobbaamiseen, yhteistyöhön perustuvat interventiostrategiat, byrokraattinen organisaatorakenne ja paperijäsenyys sekä; 4) vastakulttuuriset yhdistykset, joita luonnehtii universaali identiteetti, kulttuurisiin (joskus myös kaupallisiin) toimintoihin perustuvat interventionistiset strategiat ja satunnaisesti protestit, sekä spontaani ja verkostomainen organisaatiomalli." (Della Porta 2000, 242.)

Hänen mielestään 1990-luvulla alkoi uudenlainen liikehdintä, johon käsite uudet liikkeet eivät täysin sovi. Della Porta (2000) kutsuukin näitä liikkeitä "uus-uus" liikkeiksi, viitaten esimerkiksi eläinoikeusliikehdintään ja globalisaation vastustajiin. Tämän liikehdinnän mobilisaation laajuus ja muodot, toimintamenetelmät ja suhtautuminen julkisuuteen ja mediaan eroavat sekä vanhoista että uusista liikkeistä. (Della Porta 2000, 240- 242.)

Suomalaisen kollektiivisen toiminnan kehittyminen on ollut jossain määrin poikkeavaa. Suomalainen yhdistyslaitos on esimerkiksi kansainvälisessä vertailussa nuori (Siisiäinen 1990, 77). Suomessa uudet yhteiskunnalliset liikkeet syntyivät verrattain myöhään 1970- ja 1980-luvun taitteessa, siinä missä muualla uusien liikkeiden esiinmarssi ajoitetaan usein 1960- ja

1970-luvuille. Ruohonjuuritason toiminta ei myöskään ole saanut Suomessa samanlaista jalansijaa kuin muissa länsimaissa. (Bergman 1998, 167.) Suomalaista yhteiskunnallista liikehdintää on alusta asti kuvannut formaali organisoituminen yhdistyksiksi. Tällä on ollut vaikutuksensa esimerkiksi liikkeiden keinovalikoimiin, koska toimintamuodot ja sisällöt on pyritty sopeuttamaan muodollisten organisaatioiden väkivaltaa karttaviin, ei-aktionistisiin ja lainkuuliaisiin toimintamalleihin. (Siisiäinen 1998, 219–220.) Suomen erilaista kehitystä on selitetty poliittis-historiallisilla perinteillä, poliittisella kulttuurilla, ulkopoliittisilla suhteilla sekä myös suomalaisen yhteiskunnan myöhään alkaneella modernisaatiokehityksellä. (Bergman 1998, 167.)

Siisiäisen (1998) mukaan suomalaisen protestin muotoutumiseen vuosisadan alusta aina 1960-luvulle saakka ovat vaikuttaneet monet tekijät. Kapitalistiset luokkasuhteet nousivat 1900-luvulle tultaessa tärkeämmäksi organisoitumisen perusteeksi kuin kulttuurilliset ja kielelliset tekijät. Myös kanasalaissodan oikeiston ja työväenliikkeen välille jättämien traumojen on katsottu vaikuttaneen suomalaisen nuorison myöhemmän protestoinnin muotoihin ja suuntauksiin. Ruotsin ja Venäjän vallan ajoista on katsottu periytyneen tietynlainen poliittinen ”realismi” ja varovaisuus, joka on ohjannut aikaisempien kokemusten perusteella kollektiivista toimintaa riskittömien toimintatapojen suuntaan. Suomalaiset liikkeet ovat olleet myös läheisessä kytköksessä valtioon. Protestoinnin vetoomusten kohteena on yleensä ollut nimenomaan valtio. Formaalisella organisoitumisella eli rekisteröitymällä yhdistyksiksi on haettu legitimiyyttä ja aseman tunnustamista. Suomalaisia yhteiskunnallisia liikkeitä kuvastavat myös hallinnollisen hierarkkisuus ja sivistyneistön näkyvä asema liikkeissä ja yhdistyksissä. Myös rauhanomainen toiminta, yksityisomaisuuden kunnioittaminen, vakavuus ja asiallisuus on liitetty suomalaisiin liikkeisiin. (Siisiäinen 1998, 222–226).

2.3 Kansalaisjärjestöt

Valtiot ovat perinteisesti olleet ensisijaisia toimijoita kansainvälisellä tasolla. Globalisaation myötä valtioiden rinnalle ovat nousseet paitsi monikansalliset yritykset myös kansalaisjärjestöt. Nämä puoluelaitoksen ja erilaisten etujärjestöjen ulkopuolelle jäävät ryhmittymät pyrkivät vaikuttamaan poliittiseen järjestelmään varsin vaihtelevin keinoin mitä erilaisimmissa asioissa. (Saukkonen 2002.) Tämä niin kutsuttu globaali kansalaisyhteiskunta, joka muodostuu lukuisista kansalaisjärjestöistä ja verkostoista, on kasvanut merkittäväksi tekijäksi viimeisen 50 vuoden aikana (Winston 1999, 206). Kansalaisjärjestöjen epäpoliittinen luonne voi Höijerin (2003) mukaan olla yksi syy niiden suosion kasvuun. Järjestöjen altruistiset missiot ja toimintatavat nostavat ne politiikan valtapelien ja tekopyhyiden yläpuolelle. Ne siis vetoavat suuren yleisön myötätuntoon asettumalla uhrin puolelle. (Höijer 2003, 24) Winston (199, 237) painottaa, että globaali kansalaisyhteiskunta on kiinnittänyt erityisesti huomiota ihmisoikeuksiin ja ilman kansalaisjärjestöjä ihmisoikeudet eivät olisi niin laajasti tunnettuja ja kunnioitettuja kuin ne tänä päivänä ovat.

Kuten jo aikaisemmin mainittiin kansalaisjärjestöt usein edustavat yhteiskunnallisten liikkeiden formaalimpaa puolta, vaikka eivät yksinään muodostakaan liikettä (ks. luku 2.1). Käsitteellä kansalaisjärjestö viitataan yleisesti monella eri tasolla yhdistyspohjaisesti toimiviin järjestöihin, joista osalle on delegoitu perinteisesti valtiovallan piiriin kuuluvia tehtäviä. Osa kansalaisjärjestöistä on aatteellisesti tai ideologisesti valtion virallisen linjan takana, mutta ei kuitenkaan itse osallistu päätöksentekoon. Osa järjestöistä taas avoimesti kritisoi virallista politiikkaa ja yhteiskunnan vallitsevia rakenteita ja arvostuksia pyrkien myös muuttamaan rakenteita yleiseen mielipiteeseen ja poliittiseen päätöksentekoon vaikuttamalla. (Saukkonen 2002.) Kansalaisjärjestöillä voi olla jopa enemmän valtaa kuin niiden koko edellyttäisi, johtuen usein suuresta aktiivisuudesta (Berndtson 1996, 178). Riippumattomuus valtiosta ja ulkopuolisesta rahoituksesta tarkoittaa myös riippumattomuutta muista ryhmittymistä. Riippumattomuus tarkoittaa myös usein suurempaa uskottavuutta vallitsevan järjestelmän

kritisoinnissa ja myös suurempaa uskottavuutta joukkoviestinten lähteenä, vaikkakin uskottavuus on hyvin järjestökohtaista.

Yksi tärkeä vaikuttamisen kanava kansainvälisille kansalaisjärjestöille on YK, joka myös asettaa omat standardinsa konsultatiivista eli neuvoa antavaa statusta hakeville kansalaisjärjestöille. Tähän määritelmään nojaututaan myös tässä työssä. Konsultatiivisen aseman YK:n talous- ja sosiaalineuvostossa, Ecosocissa², voi saada kansainvälinen, alueellinen, tai kansallinen ei-valtiollinen, ei-voittoa tuottava, julkinen tai vapaaehtoinen järjestö. Järjestön tarkoituksen ja päämäärän tulee sopia Ecosocin vastuualueeseen. Järjestön tulee olla ollut rekisteröityneenä vähintään kaksi vuotta, sillä on oltava toimipiste ja demokraattiset säännöt. Lisäksi perusrahoituksen ja muiden resurssien täytyy pääsääntöisesti tulla yksittäisiltä jäseniltä, eikä järjestö saa myöskään olla hallitusten tai hallitustenvälisen sopimusten myötä syntynyt. (United Nations 2004.)

2.3.1 Ihmisoikeusjärjestöt

Ei ole olemassa yhtenäistä määritelmää ihmisoikeusjärjestöille. Osa ihmisoikeusjärjestöistä, kuten Human Rights Watch ja Amnesty International, asettavat itselleen tiukemmat kriteerit kuin esimerkiksi YK:n asettamat standardit puolueettomuutensa takaamiseksi eivätkä hyväksy lainkaan rahoitusta valtioilta. (Brett 1999, 401.)

Brettin (1999) mukaan yksi ihmisoikeusjärjestön tunnusmaisimmista piirteistä on, etteivät ne aja omia intressejään samassa mielessä kuin esimerkiksi poliittiset ryhmittymät. Tämän

² Talous- ja sosiaalineuvosto (Ecosoc) on YK:n ja sen erityisjärjestöjen talous- ja sosiaalsektoreiden toiminnoista vastaava ja niitä koordinoiva elin. Ecosoc asettaa päämääriä ja laatii suuntaviivoja mm. maailmankaupan laajentamista, ihmisoikeuksia, kehitysmaiden edistymistä tai naisten aseman parantamista koskevissa kysymyksissä. Neuvosto toimii kiinteässä yhteistyössä konsultatiivisen statuksen omaavien kansalaisjärjestöjen kanssa. (Suomen YK-liitto: YK-tieto 2004) Nykyään 2350 ei-valtiollisella organisaatiolla on konsultatiivinen status. (United Nations 2004.)

lisäksi ihmisoikeusjärjestöt eivät käytä toiminnassaan metodeja, jotka tuhoaisivat toisten ihmisten oikeuksia ja vapauksia. (Brett 1999, 402.) Brettin (1999) mukaan Wiseberg (1991) näkee eron ihmisoikeusjärjestöjen ja muiden kollektiivisten toimijoiden välillä siinä, että ihmisoikeusjärjestöt pyrkivät koko yhteiskunnan tasolla takaamaan ja turvaamaan kaikille samat oikeudet kun, muut toimijat usein pyrkivät vain omien oikeuksiensa turvaamiseen. Lisäksi poliittiset ryhmät pyrkivät edistämään ja ajamaan läpi poliittisessa päätöksenteossa omia intressejään ja näkemyksiään, kun taas ihmisoikeusjärjestöt haluavat pitää poliittisen kentän avoimena kaikille yhteiskunnan legitimeille voimille. (Brett 1999, 401–402.) Ihmisoikeusjärjestöt eivät suinkaan ole ainoita altruistisin motiivein toimivia järjestöjä. Myös esimerkiksi ympäristönsuojelujärjestöt ja eläinsuojelujärjestöt ovat altruistisia tavoitteiltaan. Useat uudet identiteetti- ja kulttuuriset liikkeet korostavat nimenomaan arvoja ja elämäntapoja materiaalin sijaan.

Smith, Pagnucci ja Lopez (1998) tutkivat kansainvälisten ihmisoikeusjärjestöjen tilaa 1990-luvulla. Tutkimuksessa kävi ilmi, että suurin osa kansainvälisistä ihmisoikeusjärjestöistä toimii läntisessä Euroopassa ja Pohjois-Amerikassa. Suurimmat erot kansainvälisen ihmisoikeusliikkeen sisällä löytyvät pohjois- eteläakselilla. Eteläisen pallonpuoliskon ihmisoikeusjärjestöt työskentelevät useammin yhteistyössä toisten järjestöjen kanssa. Myös valtiollisten toimijoiden lobbaaminen on tavallisempaa. Järjestöt toimivat myös huomattavasti pienemmällä resursseilla kuin pohjoisessa. (Smith ym. 1998, 386.)

Oikeuksia, joita ei vielä ole virallisesti taattu kansainvälisessä laissa, ei myöskään ajeta yhtä innokkaasti. Suurin osa kansainvälisistä ihmisoikeusjärjestöistä on priorisoinut ensimmäisen sukupolven³ ihmisoikeudet eli kansalais- ja poliittiset (KP) oikeudet. Seuraavaksi tärkein

³ Ihmisoikeudet voidaan jakaa kolmeen eri perusryhmään: (1) kansalaisoikeudet ja poliittiset oikeudet, joita kutsutaan myös *ihmisoikeuksien ensimmäiseksi sukupolveksi*, koska nämä ovat ensimmäisiä oikeuksia, joihin huomio kohdistettiin. 1700-luvun lopulta lähtien näitä oikeuksia säädeltiin kansallisissa perustuslaeissa vapausoikeuksina. (2) Taloudelliset sivistykselliset ja sosiaaliset oikeudet sekä, joita kutsutaan myös ihmisoikeuksien *toiseksi sukupolveksi*. (3) Kollektiiviset oikeudet eli ihmisoikeuksien *kolmanteen sukupolveen* kuuluvat kansojen itsemääräämisoikeus, rotujen vapaus syrjinnästä ja oikeus kehitykseen. (Kuusijärvi 1999, 6–7.)

oikeuksien ryhmä ovat olleet toisen sukupolven oikeudet eli taloudelliset, sivistykselliset ja sosiaaliset (TSS) oikeudet. (Smith ym. 1998, 411.) TSS-oikeuksia ovat esimerkiksi kansojen itsemääräämisoikeus, oikeus ruokaan, opetukseen ja työhön.

Brettin (1999) mukaan hallitusten ja ihmisoikeusjärjestöjen suhde on hyvin jännitteinen ja ristiriitainen huolimatta siitä, että järjestöjen elintärkeä rooli ihmisoikeusdiskurssin sisällä tunnustetaan. Kansallisella tasolla monet hallitukset rajoittavat riippumattomien järjestöjen toimintaa ja toisaalta kansainvälisellä tasolla toivottavat ihmisoikeusjärjestöjen työn tervetulleeksi. Hallitukset esimerkiksi tukivat konsultatiivisen statuksen laajentamista vuonna 1996, mutta samalla kuitenkin valittivat ihmisoikeusjärjestöjen suullisten esitysten pituudesta YK:ssa. Brettin mielestä tämä ristiriitainen suhde on kuitenkin välttämätön, sillä ihmisoikeusjärjestöjen tehtävä on valvoa hallitusten toimia, jotka ovat hyvin harvoin täysin puhtaita ihmisoikeusrikkomusten suhteen. (Brett 1999, 411–412.)

Tärkeä osa ihmisoikeusjärjestöjen työtä on vaikuttaminen kansainvälisiin instituutioihin, kuten Yhdistyneisiin kansakuntiin ja Euroopan unioniin (Smith ym. 1998, 411). Esimerkiksi YK:ssa⁴ järjestöt osallistuvat säännönmukaisesti päätöslauselmien luonnosteluun ja mandaattikeskusteluihin hallitusten edustajien kanssa (Brett 1999, 406). Ihmisoikeusjärjestöillä on merkittävä rooli eri hallitustenvälisten elinten⁵ ihmisoikeusstandardien luomisessa, sillä ne usein ehdottavat uusia instrumentteja tai

⁴ Kansainvälisellä tasolla ihmisoikeusjärjestöt toimivat YK:ssa neuvoa antavan, konsultatiivisen statuksen alla. Tämä oikeuttaa kansalaisjärjestöt osallistumaan ja puhumaan ECOSOCin ja sen alaisten elinten, kuten ihmisoikeuskomission, kokouksissa. Kansalaisjärjestöt voivat myös antaa lyhyitä lausuntoja, jotka käännetään kaikille YK:n virallisille kielille ja jaetaan YK:n virallisina dokumentteina. Ihmisoikeusjärjestöt pyrkivät kiinnittämään huomion ihmisoikeusrikkomuksiin näiden lausuntojen avulla. Tämän lisäksi ne informoivat ihmisoikeuskomissiota maakohtaisia ja temaattisia toimenpiteitä varten YK:n omien tiedonkeruuresurssien rajallisuuden vuoksi. Ihmisoikeusjärjestöt lobbaavat myös edustajia aktiivisesti. Loppupeleissä päätöksen tekevät kuitenkin ensisijaisesti oman maan etuja ajavat hallitusten edustajat. Brettin mukaan vaikutusvaltaisimpien järjestöjen, erityisesti Amnesty Internationalin ja International Commission of Jurists-järjestöjen, omat painotukset näkyvät selvästi eri ihmisoikeusteemojen esilläolossa YK:ssa. (Brett 1999, 406.)

⁵ Hallitusten välinen organisaatio (Intergovernmental organization, IGO), esim. YK ja sen alaiset neuvostot, Euroopan neuvosto ja sen alainen ihmisoikeustuomioistuin jne.

lisäyksiä. Järjestöillä on usein enemmän tietoa käytännön realiteeteista, hallitusten heikkouksista ja ongelmista ja ne pystyvät näin antamaan neuvoja. (Brett 1999, 408–409.)

Ihmisoikeusjärjestöjen toiminta ei kohdistu vain hallitusten välisiin kansainvälisiin toimijoihin ja niiden toimielimiin. Yleensä järjestöt harjoittavat julkaisutoimintaa ja pyrkivät näin vaikuttamaan yleiseen tietoisuuteen ja mielipiteeseen. Ihmisoikeuskoulutus on myös tärkeä osa toimintaa. (Kansalaisjärjestöt ihmisoikeuksien valvojina 2004.)

Baehrin mukaan ihmisoikeusjärjestöjen toiminnan tehokkuudesta ja vaikutuksista tiedetään vähän muuta kuin että ne toiminnassaan usein nojaavat niin kutsuttuun ”häpeän mobilisaatioon”. On kuitenkin vaikea määritellä mistä tämä ”mobilisaatio” koostuu. (Baehr 1999, 114.) Usein sillä viitataan hallitusten haluun näyttäytyä sivistyneinä sekä ihmisoikeusstandardeja noudattavina, vaikka samaan aikaan standardeja rikottaisiinkin. Juuri tämä ristiriita normin ja käytännön välillä luo ihmisoikeusjärjestöille mahdollisuuden toimia vetämällä huomion tapauksiin, joissa näitä hallitusten hyväksymiä standardeja on rikottu. Totuudenmukaisella raportoinnilla järjestö voi rakentaa itselleen luotettavan maineen. Maine itsessään ei ole menestymisen tae ja median huomion lisäksi tarvitaan myös pääsyä ja kykyä vaikuttaa virallisten hallitusten ja hallitusten välisten elinten päätöksentekojärjestelmään. (Baehr 1999, 126–127.)

Suomalaisella ihmisoikeuskulttuurilla on lyhyet perinteet. Vasta 1980-luvulta lähtien Suomi on aktivoitunut ihmisoikeuspolitiikassa ja 1990-luvulta lähtien ihmisoikeuksien edistämisestä on tullut olennainen osa suomalaista ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa (esim. Johansson 1997, 22). Luoto (1997, 12) ja Johansson (1997, 22) kumpikin tuovat esiin, kuinka suuri vaikutus Suomen harjoittamalla idänpolitiikalla oli ihmisoikeuskysymysten käsittelyyn. Kylmän sodan aikaisessa ulkopolitiikassa näkyvää toimintaa ihmisoikeuksien puolesta rajoitti se, että ihmisoikeuskysymykset olivat Neuvostoliiton kannalta kiusallisia ja myös idän ja lännen välisessä vastakkainasettelussa ahkerasti käytetty aihe. Ystävällisten

naapuruussuhteiden ylläpitämiseksi ja puolueettomuuslinjan vuoksi ihmisoikeuspolitiikassa ei täällä oltu aktiivisia. (Luoto 1997, 12.) Neuvostoliiton hajoaminen poisti idänpolitiikan teoreettisen esteen olla ottamatta kantaa ja liittyminen Euroopan unioniin on pakottanut Suomenkin aktiivisempaan ihmisoikeuspolitiikkaan (esim. Johansson 1997, 22–23). Luodon mukaan ihmisoikeuskysymykset koettiin aikaisemmin kaukaisiksi ja suomalainen asiantuntemus niissä huonoksi. Lisäksi tarvittavat yhteydet puuttuivat. Yleinen pidättyväisyys, haluttomuus puuttua muiden asioihin on ollut tyypillistä Suomelle muutenkin. (Luoto 1997, 58.) Suomalaiselle poliittiselle eliitille ihmisoikeuspolitiikka on ollut siksi helppo alue, että oppinut yleinen mielipide ei ole edellyttänyt aktiivisuutta päättäjiltä (Räikkä 1997, 2). Mediakaan ei ole ollut painostamassa päättäjiä. Kuutin (1998, 114) mukaan suomalaisessa mediassa on myös näkynyt asenne, että toisten asioihin ei puututa ja tämä on ilmennyt nimenomaan tutkivan journalismin vähäisyytenä.

Kansallisen konsensuksen vaatimus on Luodon (1997) näkemyksen mukaan vaikuttanut myös kansalaisjärjestöihin. Median, järjestöjen ja yksittäisten kansalaisten tehtäviksi sodanjälkeisenä aikana nähtiin luottamuksen ja ystävyysuhteiden ylläpito. Tiedotusvälineet ja viranomaiset vierastivat poliittisesti latautunutta ja valtion politiikan kritisoimiseen usein johtavaa ihmisoikeuskeskustelua. Amnesty Internationalin omien kokemusten mukaan järjestön Suomen osastoon suhtauduttiin varauksellisesti. Pelko leimautumisesta oli yleinen. (Luoto 1997, 65–68.) Kansainväliset ihmisoikeusjärjestöt juurtuivat Suomeen Luodon mukaan varsin myöhään ja toimivat 1990-luvulla huomattavasti pienempien kannattajajoukkojen turvin kuin pohjoismaisissa naapurimaissa. (Mt., 83.)

Kuten jo edellä mainittiin, tilanne on muuttunut huomattavasti kylmän sodan ajoista ja Suomessa hallituksen ja ihmisoikeusjärjestöjen yhteistyö on vahvistunut 1990-luvulta lähtien. Ihmisoikeusjärjestöjen asiantuntemus, pitkäaikainen kokemus hallitusten välisillä foorumeilla, niiden kansainväliset yhteydet ja laaja tutkimus- ja julkaisutoiminta ovat

tehneet ihmisoikeusjärjestöistä resurssin aktiivisempaan ihmisoikeuspolitiikkaan tähtääville hallituksille. (Mt., 86–87.)

2.3.2 Amnesty International

Amnesty International on kansainvälinen, poliittisesti ja uskonnollisesti puolueeton, taloudellisesti riippumaton liike, joka kampanjoi kansainvälisesti tunnustettujen ihmisoikeuksien puolesta. Amnestyn visio on maailma, jossa jokaisen ihmisen kansainvälisissä ihmisoikeussopimuksissa tunnustettuja oikeuksia kunnioitetaan. Amnesty Internationalin mission mukaan järjestön toiminta ja tutkimus keskittyvät vakavien ihmisoikeusloukkausten estämiseen ja lopettamiseen. Erityisesti kiinnitetään huomiota fyysisen ja henkisen koskemattomuuden, ilmaisunvapauden ja syrjinnän estämiseen. (Amnesty International 2004.) Järjestö perustettiin vuonna 1961. Nykyään Amnesty Internationalilla on noin 1,5 miljoona jäsentä ja tukijaa yli 140 maassa. Järjestön Suomen osasto perustettiin vuonna 1967. Vuonna 2003 Suomen osasto saavutti 11 500 jäsenen määrän. (Amnesty International 2003.) Vakituisia työntekijöitä Suomen osastossa oli vuoden 2003 lopulla kymmenen, joista yksi oli tiedottaja. Järjestön päämajassa Lontoossa toimii noin 350 asiantuntijan kansainvälinen sihteeristö. Järjestöllä on siis henkilökuntaa melkein yhtä paljon kuin on koko henkilökunta YK:n ihmisoikeusvaltuutetun toimistossa Genevessä (Baehr 1999, 116).

Ihmisoikeusjärjestöjen toiminta riippuu pitkälti niiden omasta luonteesta ja sisäisestä rakenteesta (Brett 1999, 410). Amnesty International käyttää suurta jäsenistöään vetoomuskirjekampanjoihin ja muihin kampanja-aktiviteetteihin. Toisaalta kansainvälisessä sihteeristössä työskentelee suuri määrä asiantuntijoita alueellisella ja kansainvälisellä tasolla. Kansalliset osastot puolestaan keskittyvät hallitusten lobbaamiseen, kampanjoiden käytännön toteutukseen, varainhankintaan ja vapaaehtoistyön organisointiin. Kyseessä on

siis asiantuntijaorganisaatiosta kansainvälisellä tasolla ja toisaalta ruohonjuuritason vapaaehtoistyöstä paikallisryhmätasolla. Järjestö muistuttaakin Della Portan määritelmän Public interest-ryhmää (ks. luku 2.2.) Järjestö täyttää Della Portan (2000, 242) määritelmän selkeällä universaalilla identiteetillä, virallisella jäsenyydellä, byrokraattisella organisaatorakenteella, sekä yhteistyöhön ja lobbaamiseen perustuvilla interventiostrategioilla. Toisaalta Amnestyn ydintoimintaa on vielä tänäkin päivänä esimerkiksi ruohonjuuritason vetoomusten kirjoittaminen.

Kansainvälinen ihmisoikeusjärjestö Amnesty International julkaisee vuosittain raportin maailman ihmisoikeustilanteesta. Raportti ilmestyy aina järjestön syntymäpäivänä. Tämä raportti on järjestön tunnettu tuote, toistuva tapahtuma, jota tiedetään odottaa. Yksittäisten valtioiden kokoamista ihmisoikeusraporteista ainoastaan Yhdysvaltain ulkoministeriön vuosittainen ihmisoikeusraportti kilpailee laajuudessa Amnestyn vuosiraportin kanssa (Luoto 1997, 80). Raportissa käydään maakohtaisesti läpi ihmisoikeusloukkauksia.

Vuosiraporttia voi luonnehtia asiantuntijaorganisaation tuottamaksi julkaisuksi, jonka käytännön tiedottaminen toteutetaan maakohtaisesti kansallisissa osastoissa. Suomen osasto tiedottaa suomalaiselle medialle suomeksi joka vuosi. Käytännöt vaihtelevat vuosittain hieman. Vuosina 2001, 2002 ja 2003 järjestettiin Suomen osastossa Helsingissä raportin julkistamistilaisuus, joissa esiintyi toiminnanjohtaja ja tiedottaja. Tiedotustilaisuuksissa jaettiin lisämateriaalin lisäksi myös kaikille osallistujille itse vuosiraportti. Tämän lisäksi valtakunnallisille medioille, maakuntalehdille ja paikallislehdille lähetettiin faksilla suomenkielinen tiedote. Tiedotteiden liitteenä oli taulukko ihmisoikeusloukkauksista vuosittain sekä englannin tai suomenkielinen tiivistelmä raportin sisällöstä. Vuosiraportti on myös ollut saatavilla kansainvälisen liikkeen kotisivuilta heti julkistamispäivinä.

3 MEDIA TODELLISUUDEN RAKENTAJANA?

Organisaatioviestintä näkee median varsin poikkeavana sidosryhmänä. Se on aktiivinen toimija, joka suodattaa tietoa, toimii kanavana toisten sidosryhmien tavoittamiseen sekä on itse yksi organisaation sidosryhmä. Media ei Karvosen (1999) mukaan toimi passiivisena siirtokanavana, vaan aktiivisesti hankkii lisätietoa, muokkaa ja valikoi tekstiä. Media voi vahvistaa jotain ilmiötä tai vaieta sen kuoliaaksi. Karvonen toteaaakin osuvasti, että media itsessään on merkittävä imagonrakentaja, vaikka tämä kunnia annetaan yleensä lähteille. (Karvonen 1999, 82.) Mediaa pidetään Juholinin (2001) mukaan myös uskottavampana tiedonlähteenä kuin mainontaa tai esimerkiksi yhteisöjen omaa viestintää kotisivuilla ja jäsenlehdissä. Mediajulkisuuden hallinnalla pyritään vaikuttamaan organisaation julkisuuskuvaan. (Juholin 2001 184-185.) Organisaation julkisuuden hallintaan kuuluu median toimintatapojen tunteminen ja tutkiminen. Jotta voitaisiin tutkia mediasisältöjä, täytyy ymmärtää myös niiden syntyprosessia. Tässä luvussa käsitellään uutisten syntyprosessiin sekä median vaikutusvaltaan liittyviä teorioita. Niitä voidaan lähestyä useiden keskenään ristiriitaistenkin teorioiden valossa. Seuraavaksi käydään kuitenkin läpi tutkimuksen kannalta oleellisia median valtaan liittyviä teorioita, jotka paremminkin täydentävät toisiaan. Lopuksi valotetaan median kasvanutta merkitystä yhteiskunnallisille liikkeille ja sen organisoituneille osille, kansalaisjärjestöille.

3.1 Media ja valta

Median mahdollisuuksista käyttää yhteiskunnallista valtaa ja vaikuttaa siihen on kiistelty vuosikymmeniä. Tietyt yhteiskuntateorian suuntaukset ovat nähneet median vaikutuksen ilmenevän erityisesti yleisen mielipiteen muodostamisessa ja muokkaamisessa. Suhonen (1994, 36) toteaaakin medialla olevan kehittyneissä yhteiskunnissa keskeinen rooli yhteiskunnallisen todellisuuden rakentajana. Media ei peilaa yhteiskuntaa sellaisenaan vaan luo sitä uudelleen, valikoimalla mitä uutisoidaan ja miten uutisoidaan (ks. esim. Tuchman 1978, 12; Peterson & Carlberg 1990, 233–234). Media ei siis journalismin ihanteiden mukaisesti heijasta objektiivista todellisuutta vaan luo sitä omalta osaltaan.

Agenda setting- eli päiväjärjestyskoulukunta näkee median vaikutuksen juuri yleisen mielipiteen muokkaajana. Ensimmäisenä käsitettä ”agenda setting” käyttivät McCombs ja Shaw (1972) kuvaamaan median vaikutusta Chapel Hillin äänestäjiin. Perusajatuksena tässä näkökulmassa on, että ihmisillä on mielipiteitä asioista, joista he jo tietävät eli julkista keskustelua käydään esillä olevista teemoista. (McQuail 1994, 357.) Yleisön käsitystä todellisuudesta muokataan mediassa tekemällä valintoja siitä, mitä tapahtumia uutisoidaan, ketä käytetään lähteinä ja mistä näkökulmasta asiaa tarkastellaan. Media antaa raamit sille, mistä keskustellaan. Sen valta on systemaattisessa toistossa ja tiettyjen asioiden korostamisessa toisten kustannuksella. Näin joukkoviestimet määrittelevät yhteiskunnan päiväjärjestystä ja muokkaavat ihmisten maailmankuvaa ja arvostuksia. (Perko 1998, 14–15.) Päiväjärjestyskoulukuntaa on kritisoitu muun muassa siitä, että se ei jätä tilaa muille agendoille. Toisin sanoen media ei ole yksinoikeutettu päiväjärjestyksen luoja, vaikka sillä sananvaltaa onkin. Erilaiset tapahtumat, poliitikot ja muut instituutiot vaikuttavat niin median päiväjärjestykseen kuin ihmisten arvostuksiin. (McQuail 1994, 356–357.)

Portinvirtitutkimus tutkii uutisagendan rakentumista samoin kuin päiväjärjestyskoulukuntakin, mutta eri suunnasta. Portinvirtitutkimus keskittyy esteisiin

uutisten tiellä, siihen miksi joku tapahtuma ei nouse uutiseksi. (Rosenberg 1998, 116.) Uutiskriteerit ja uutisarvot ovat tavallisimpia journalistiseen sisältöön vaikuttavia konventioita uutistoimituksissa (Perko 1998, 14–15). Kiinnostus kohdistuu usein juuri uutiskriteerien ja journalistisen päätöksenteon porttiin. Jokin tapahtuma ohittaa monia portteja ennen julkista päiväjärjestystä. Tapahtumasta raportoiva henkilö tekee valintoja esimerkiksi painotusten suhteen, uutistoimisto suodattaa materiaalin eteenpäin, jonka jälkeen esimerkiksi sanomalehdessä päätetään uutisoinnista. (Rosenberg 1998, 116.) Vielä viime hetkellä taitto-ohjelma ääressä saattaa juttu esimerkiksi lyhentyä, jotta se mahtuisi sivulle paremmin.

Sen jälkeen kun uutisoinnin arvoinen aihe on valittu, alkaa journalistisen jutun muokkaaminen. Erilaisilla esitystavoilla vaikutetaan siihen, minkälainen uutisesta tulee. Suomalaisista tutkijoista Väliverronen (1996) on tulkinnut median erilaisia puhetapoja metsätuhoista kehyksen käsitteen avulla. Alun perin Goffman (1974) käytti *kehystämisen* käsitettä. Hänen mukaansa kehykset ovat erilaisten tilanteiden ja toimintojen määrittelyä:

”Oletan, että tilanteen määrittelyt muovautuvat sopusoinnussa tapahtumia – ainakin sosiaalisia tapahtumia – ja meidän sitoutumistamme määräävien organisaatioperiaatteiden kanssa. Kehys on sana, jolla viitataan näihin peruselementteihin sellaisina kuin ne voi tunnistaa.” (Goffman 1974, 10–11.)

Kehys on aina abstrakti tulkintaa ohjaava kokemuksellinen rakenne. Kehys määrittää sen sisään sijoitettujen tekstien merkityksen. (Heiskala 1991, 90.) Gamson ym. (1992, 385) käyttävät myös kehikon käsitettä tutkiessaan mediatekstejä. Heidän tutkimuksissaan kehyksen käsitteelle annetaan sama rooli mediadiskurssin tutkimisessa kuin skeemalle kognitiivisessa psykologiassa. Se järjestää, johdonmukaistaa ja antaa merkityksen erilaisille ilmiöille ja symboleille. (Mt., 384.) Erilaiset kehykset ohjaavat tulkintaa eri suuntaan. Esimerkiksi sanomalehtien pääotsikkotasolla Yhdysvaltojen kuolemanrangaistuskäytäntöä voitaisiin tarkastella eri kehyksissä seuraavan tapaan: *Vuonna 1990 Yhdysvallat teloittivat XX rikoksentehtäjä.* Toisaalta eri tulkinta syntyy lauseesta: *Vuonna 1990 Yhdysvallat teloittivat XX rikoksentehtäjä, joista suurin osa (> 50 %) kuului etnisiin vähemmistöihin.* Jälkimmäiselle tulkinnalle annetaan aivan erilaiset kehykset. Tulkitsijasta riippuen viimeistä lausetta voi

myös tulkita monella tapaa. Esimerkiksi niin, että Yhdysvaltojen oikeusjärjestelmä aiheuttaa tällaisen vinoutuman tai että sosiaalinen epätasa-arvoisuus johtaa tällaisiin lukuihin.

Tulkintakehysten käsitettä samoin kuin diskurssianalyysia on sovellettu mediatekstien tutkimisessa. Kehyksen ja diskurssin käsitteet ovat hyvin samankaltaisia ja niiden katsotaan olevan jopa sukua toisilleen (Jokinen ym. 1993, 2003). Alasuutarin (1999) mukaan kehyksen käsite asettuu symbolisen interaktionismin, strukturalismin ja diskurssianalyysin välimaastoon. Kehyksen käsitteen diskurssianalyttinen puoli tulee esiin painotettaessa, miten eri kehyksillä rakennetaan tilanteta tai tulkintoja. (Alasuutari 1999,181.)

3.2 Utistutuotanto

Mistä uutiset koostuvat ja miten? Perinteisesti korkeatasoisen uutisjournalismin on katsottu olevan "totta", ideaalissa uutisessa todellisuus kuvataan objektiivisesti faktaan nojaten tai kuten Hemánus (1995, 28-29) asian ilmaisee: "Journalismi esittää väitteensä paitsi ajankohtaisina myös faktapohjaisina". Käsitys uutismediasta todellisuutta peilaavana on kuitenkin vanhentunut. Objektiivisuuden ja todellisuuden vaikutelmaan journalismissa kuitenkin pyritään käyttämällä asiantuntijoita tai muuten luotettavan pidettyjä lähteitä, lainaamalla lähdeä suoraan ja päästämällä ääneen vastakkaisten osapuolten näkemyksiä. (Tuchman 1978, 83-90.)

Aineistoa ja uutisoitavia tapahtumia on aina enemmän kuin on mahdollista julkaista. Suurin osa mahdollisista uutisista ei koskaan pääse julkisuuteen. Joka päivä tehdään tiedotusvälineiden tekstintuottamiseen liittyviä erilaisia rutiininomaisia prosesseja, joihin yleensä osallistuu useampia henkilöitä toimittajasta taitajaan. (Fairclough 1997, 69; Mörä 1996, 105.) Prosessin aikana tehdään jatkuvasti valintoja, jotka viime kädessä pohjautuvat oman yhteiskunnan ja profession arvoihin ja normeihin (Hadenius & Weibull 1999, 345).

Hadeniuksen ja Weibullin (1999) mukaan modernin uutisjournalismin luomiseen vaikuttaa niin kutsuttu medialogiikka, joka asettaa raamit sille, mitkä tapahtumat pääsevät esille. Medialogiikka muodostuu heidän mukaansa neljästä päätekijästä: 1) mediadramaturgialla yritetään vangita ja ylläpitää yleisön mielenkiintoa, 2) mediaformaatti määrittelee uutisen sopivuuden kuhunkin mediaan, esim. iltapäivälehteen tai päivälehteen, 3) mediarutiinit määrittelevät uutisen sopivuuden vallitseviin rutiineihin ja 4) työmenetelmät päättävät koko työolojen joukkoviestimissä. (Hadenius & Weibull 1999, 345.)

Myös Mörä (1996, 105–106) puhuu mediarutiineista, joiden kollektiivisuus selittää median sisältöjen samankaltaisuutta. Hän toteaa, että rutiinit saattavat vinouttaa joukkoviestintien sisältöä ja rutiinit tunteva ulkopuolinen voi käyttää niitä hyväkseen oman asiansa ajamiseen. Mörä jakaa mediarutiinit määrittelyrutiineiksi, keruurutiineiksi ja esitystaparutiineiksi. (Mörä 1996, 113.)

Määrittelyrutiinit määrittävät mistä tulee uutinen ja mistä ei. Näistä säännönmukaisuuksista puhutaan usein uutiskriteereinä. Galtungin ja Ruge (1965) klassisen määritelmän mukaan aiheen uutisarvoon vaikuttavat toistuvuus, voimakkuus, yksiselitteisyys, kulttuurinen merkittävyys, odotettavuus, yllätyksellisyys, jatkuvuus, päivän muu uutisvalikoima, asema valtahierarkiassa, henkilöitävyys ja negatiivisuus (Galtung & Ruge 1965, 70–71). Ikävalko (1996, 41) muistuttaa kuitenkin, että uutiskriteerit ovat vain yksi tekijä muiden rinnalla puhuttaessa mediaa ohjaavista tekijöistä. Ne ovat myös sidoksissa historialliseen kontekstiinsa, kulttuuriin, viestimeen ja yksilöön (mt., 41).

Ulkomaan uutisoinnissa kulttuurinen läheisyys ja maantieteellinen läheisyys ovat tärkeitä. Kiinnostus kohdistuu naapurimaihin tai esimerkiksi entisiin siirtomaaisäntiin eli maihin, jotka ovat omalle kansakunnalle tärkeitä. Oman maanosan tapahtumat kiinnostavat, koska niillä on enemmän merkitystä suurelle yleisölle ja tiedonhankkiminen on myös helpompaa.

Tämä pätee etenkin Euroopassa. Kuitenkin tietyt maat ja kansainväliset järjestöt nousevat uutisoinnissa esiin. Maailman suurvallat Yhdysvallat, Venäjä ja Kiina ovat myös uutisoinnin suurvaltoja. Samoin esimerkiksi YK ja Nato kiinnostavat. (Pietiläinen 1998a, 65–68.) Kotimaan ulkomaan uutisissa uutisarvoa nostaa, se että oma maa liittyy tapahtumaan. Suomi mainitaankin yleensä ulkomaan uutisten yhteydessä kaikista useimmiten. (Pietiläinen 1998b, 86.)

Mörän (1996, 107) mukaan viestimet tarvitsevat keruurutiineja helpottamaan perusaineiston taloudellista kitkatonta koontia. Yksi selkeä piirre uutistuotannossa on toimittajien tapa käyttää lähteinä silmiinpistävän usein virallisia tai muuten legitimeiksi koettuja tahoja. Näin lähteen uskottavuus määräytyisi yhteiskunnallisen aseman mukaan. (Möra 1996, 108.) Marginaalissa olevia ryhmiä, kuten poliittisia ääriliikkeitä ei yleensä kuunnella tai niiden merkitys uutisessa jää vähäiseksi. Tämän lisäksi kulttuurisesti ja maantieteellisesti kaukana olevat tapahtumat eivät herätä mielenkiintoa samassa määrin, kuin ”meihin” liittyvät tapahtumat. (Esim. Manning 2001, 61–62; Fairclough 1997, 69.) Tavalliset ihmiset, kuten esimerkiksi organisaation jäsenet, esitetään uutisissa useimmiten kokijan roolissa eikä juurikaan lähteinä (Fairclough 1997, 69). Mörän (1996, 109) mukaan eliitin ja vallankäyttäjien yliedustusta lähteinä perustellaan sillä, että vallankäyttäjät vaikuttavat muiden ihmisten asioihin ja näin ollen heidän merkityksensä on suurempi. Eliitti ja suuret organisaatiot ovat myös journalistin kannalta helppoja lähteitä, koska niissä työskentelee ihmisiä, jotka työkseen tuottavat materiaalia medialle. (Möra 1996, 109.)

Uutistoimistojen tehtävänä on helpottaa keruurutiineja eli päivittäisen uutistarpeen täyttämistä (Möra 1996, 107). Suomessa kansallisen uutistoimiston, OY Suomen Tietotoimisto-Finska Notisbyron (STT-FNB), asema kotimaan uutisoinnissa on suuri varsinkin pienten ja keskusurten valtakunnallisen ja kansainvälisen uutistarpeen täyttämässä (Perko 2000, 15). STT:a pidetään Suomen puolivirallisena uutistoimistona. Se on Perkon (1998) mukaan ollut vuosikymmeniä tärkein suomalaista yhteiskunnallista

päiväjärjestystä rakentava instituutio. Tänä päivänä sen rinnalle uutispäiväjärjestyksen määrittelijän ovat tulleet muut valtakunnalliset mediat kuten Yle, Helsingin Sanomat, MTV ja iltapäivälehdet. (Perko 1998, 14–16.) Myös journalistien keskinäinen riippuvuus ja yhteistyö vaikuttavat keruurutiineihin. Journalistit seuraavat tarkasti toisia viestimiä, käyttävät samoja asiantuntijalähteitä ja keskustelevat keskenään eri tilaisuuksissa. (Mörä 1996, 111.)

Journalistiset jutut ovat esitystaparutiinien hallitsemia. Uutisen rakentumista kuvaa kärjellään oleva pyramidi eli tärkein asia sijoitetaan ja kiteytetään alkuun ja vähemmän tärkeät loppuun, mikä helpottaa jutun lyhentämistä ja tietojen päivittämistä. Objektivoinnilla eli esimerkiksi lähteen siteerauksella pyritään luomaan kuvaa objektiivisuudesta sekä myös siirtämään vastuuta tiedon oikeellisuudesta lähteelle. Tämä johtaa usein arvovaltaisten lähteiden käyttämiseen. Kyseessä on siis toimittajan ”äänen” häivyttäminen uutistekstistä. (Mörä 1996, 111.) Pääkirjoitukset ja pääuutissivun uutiset kuvastavat parhaiten lehden tapaa arvottaa eri aiheita. Niillä myös vaikutetaan yhteiskunnallisen keskustelun päiväjärjestykseen. Vaikka pääkirjoitusten huomioarvo on heikko, niiden aihevalinnoilla on painoarvoa valtajulkisuuden kannalta. Lehden ulkopuolisia käsityksiä kuvastavat yleisönosastokirjoitusten tapaan toimituksen ulkopuolisten kirjoittamat kolumnit. (Suhonen 1994, 88–90.)

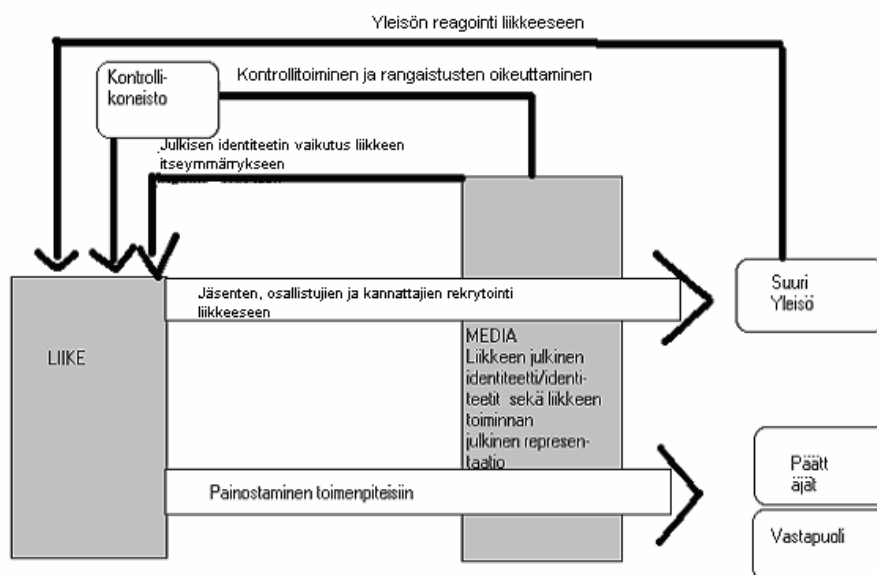
3.3 Kansalaisjärjestöt mediassa

Alun alkaen uudet yhteiskunnalliset liikkeet kehittivät yhteistyötä ja liittolaisuuksia puolueiden kanssa. Aikaa myöten puolueiden valta julkisella areenalla on kuitenkin vähentynyt ja mediasta on kehittynyt yksi yhteiskunnallisen vallan instituutioista. Tästä on seurannut yhteiskunnallisten liikkeiden ja puolueiden yhteistyön väheneminen ja liikkeiden riippuvuuden lisääntyminen median suomasta julkisuudesta, mikä pakottaa

yhteiskunnalliset liikkeet hyväksymään myös median toimintamallin, medialogiikan. (Della Porta 2000, 240.)

Gamsonin & Wolsfeldin (1993) mukaan median ja yhteiskunnallisten liikkeiden suhdetta kuvaa asymmetrinen riippuvuus. Liikkeet siis tarvitsevat mediaa enemmän kuin media tarvitsee niitä ja ilman mediaa niillä on vähän mahdollisuuksia päästä viestillään osaksi julkista keskustelua. Liikkeet tarvitsevat mediaa ennen kaikkea mobilisoimaan ihmisiä, legitimoimaan niiden olemassaolon poliittisesti tärkeänä kollektiivisena toimijana, synnyttämään konflikteja ja kyseenalaistamaan valtasuhteita sekä muuttamaan niitä omien näkemysten mukaiseksi. (Gamson & Wolsfeld 1993, 116.) Ennen kaikkea yhteiskunnalliset liikkeet ovat kiinnostuneita 1) kattavasta mediajulkisuudesta (Standing), 2) hyvästä, missioon sopivasta julkisuudesta niitä koskevassa uutisoinnissa (Preferred framing) sekä 3) tärkeiden ryhmien sympatioita herättävästä julkisuudesta (Sympathy) (Gamson & Wolsfeld 1993, 121). Julkisuus ei kuitenkaan aina ole itseisarvo. Ihmisoikeusjärjestöjen tutkimustyö joissain maissa voi vaikeutua huomattavasti, jos mediajulkisuudessa uutisoidaan vasta tutkimusvaiheessa olevista tuloksista.

Juppi (2002) esittää tutkimuksessaan mallin median ja yhteiskunnallisten liikkeiden vuorovaikutuksesta. Hän näkee tämän suhteen kaksisuuntaisena:

KUVIO 1. Median ja yhteiskunnallisten liikkeiden välinen suhde (Juppi 2002, 54).

Liike ei ainoastaan yritä vaikuttaa yhteiskuntaan median välityksellä vaan mediajulkisuus eli liikkeen julkinen identiteetti vaikuttaa samalla sen itseymmärrykseen, toimintamahdollisuuksiin ja toimintakeinoihin. Media vaikuttaa liikkeen toimintaan kontrolloimalla sen julkisuuteen pääsyä ja julkisuuskuvaa. Julkiset identiteetit eli julkisuuskuva vaikuttaa epäsuorasti myös siihen, miten muut ihmiset ja auktoriteetit näkevät liikkeen ja sen toimijat. Media siis myös legitimoit tai illegitimoit liikkeitä ja niiden ajamia asioita. Viranomaisten ja auktoriteettien käsitykset voivat vaikuttaa konkreettisesti liikkeen toimintamahdollisuuksiin yhteiskunnallisen kontrollikoneiston välityksellä. (Juppi 2002, 53–54.) Juppi tutkii nimenomaan yhteiskunnallisia liikkeitä, mutta samanlaisten vuorovaikutussuhteiden voi katsoa liittyvän myös liikkeiden organisoituneiden osien, kansalaisjärjestöjen ja median väliseen suhteeseen.

Baehrin (1999) mukaan median ja järjestöjen yhteistyö on välttämätöntä, jotta järjestöjen viestit saavuttaisivat laajemman yleisön. Hän katsookin median ansioksi, että ihmisoikeudet ovat löytäneet paikkansa poliittiselta agendalta. (Baehr 1999, 131) Yhteydet mediaan ovat erittäin tärkeitä aktivisteille ja esimerkiksi päiväjärjestyskoulukunnan mukaan medialla on valta legitimoida toiminta ja myös taata status tälle toiminnalle. Intressiryhmittymät käyttävät mediaa myös rakentaakseen positiivista imagoa, kasvattaakseen ja kouluttaakseen yleisöä ja vedotakseen yleiseen mielipiteeseen. (Grunig 1992, 510.) Kuitenkin vielä viime vuosikymmenellä vain 41 %:lla kansainvälisistä ihmisoikeusjärjestöistä oli vastuuhenkilö erityisesti mediatyötä varten (Smith ym. 1998, 402).

Uudet yhteiskunnalliset liikkeet sekä niiden kansalaisjärjestöt ovat säännöllisesti kohdanneet valtamedioiden taholta epäluuloa sekä yritystä kyseenalaistaa niiden tarkoitusta ja motiiveja. Tämän saman ovat kohdanneet niin naisliike, 1960-luvun rauhanliike kuin tämän päivän eläinaktivistitkin. Suomisen tutkimuksen mukaan median rooli nuorisoliikkeen kertomuksen muodostumisessa 1960–1970-luvuilla oli korostaa draamaa, mieluiten väkivaltaisia tapahtumia. (Suominen 1998, 103.) Mukana olleiden argumentit eivät olleet tärkeitä. Media oli ennen kaikkea osallistuja, jolla oli oma vaikutuksensa siihen, minkälaiseksi liikehdintä muodostui niin Suomessa kuin muuallakin. (Mt., 106.)

Liikkeiden ja järjestöjen toiminnan ja kohteiden moninaisuuden vuoksi ei voi kuitenkaan vetää liian pitkälle meneviä johtopäätöksiä. Vaikka eläinoikeusliike ja 1960–70-luvun nuorisoliikehdintä ovatkin saaneet hyvin pitkälle kielteistä julkisuutta, ei lähtökohtana voi automaattisesti pitää joukkoviestinten negatiivista suhtautumista. Median ja ihmisoikeusjärjestöjen suhde on monimutkainen. Järjestöt puolustavat sananvapautta, vapaan median oikeuksia (KP-oikeudet), käyttävät mediaa lähteinä ihmisoikeusrikkomusten selvittämisessä, pyrkivät itse vaikuttamaan median sisältöihin sekä toimivat myös itse median lähteenä. Monissa maissa mediaan itseensä kohdistuvat ihmisoikeusloukkaukset, sananvapauden rajoitukset ja journalistien vaino, estävät ihmisoikeusuutisointia ylipäätään

(Hamelink 2001, 6). Toisaalta ihmisoikeudet ja niitä puolustavat järjestöt itsessään ovat varsin legitiimejä ja hyväksytyjä eritoten länsimaissa, joissa ihmisoikeussopimusten sisältöjä kunnioitetaan eikä juuri kyseenalaisteta.⁶ Aiheen legitiimiys vaikuttaa median tulkintoihin myös niiden edustajista. Radikaalimmat liikkeet ja ryhmittymät sekä kiistanalaisemmat oikeudet, kuten esimerkiksi eläintenoikeudet, herättävät erilaista kiinnostusta median osalta.

Joukkoviestimet on suunniteltu kertomaan tapahtumista, ei teemoista. Ideologisia viestejä on vaikea tuoda esiin mediassa, koska niiden käsittely vaatisi pitkäjänteisyyttä ja asiaan perehtymistä, toisin kuin pelkistä tapahtumista raportoitaessa. Yhteiskunnallisten liikkeiden outoutta ja epätavallisuutta usein liioitellaan, jotta ne olisivat kiinnostavampia uutisoitavia. Tämä luonnollisesti vääristää todellista kuvaa. (Grunig 1992, 510.)

Ihmisoikeusloukkausten paljastaminen vaatii median osalta laaja-alaista huomiota, mutta harvalla medialla on tarpeeksi asiantuntijuutta tai sitoutuneisuutta järjestelmällisesti seurata ihmisoikeustilannetta. Tavanomainen sensaatioita ja hienoja lööppejä etsivä lyhytjännitteinen uutistuotantokoneisto ei kykene raportoimaan ja taustoittamaan pitkällä aikavälillä tapahtuvia ihmisoikeusloukkauksia. (Hamelink 2001, 5.) Suurta huomiota saavat yksittäiset kohtalot kuten kesällä 2002 ja 2003 nigerialaisen kivityskuolemaan tuomitun Amina Lawalin kohtalo⁷ tai johdannossa mainitut USA:n sotilaiden kuvat kidutetuista irakilaisvangeista.

⁶ Suhtautuminen ihmisoikeussopimuksiin ei susinkaan ole näin yksioikoista kaikkialla. Tässä viitataan keskusteluun ihmisoikeuksien universaaliudesta eli yleismaailmallisuudesta. Vuonna 1948 hyväksytyn ihmisoikeuksien yleismaailmallisen julistuksen mukaan ihmisoikeudet kuuluvat kaikille ihmiselle. Kulttuurirelativistisen näkemyksen mukaan ihmisoikeudet ovat kuitenkin sidottuja esimerkiksi aikaan, paikkaan tai kulttuuriin. Osa valtioista esimerkiksi pitää ihmisoikeuksien universaaliuskäsitystä länsimaisena traditiona, joka sopii länsimaiseen kulttuuriin eikä näin ollen kosketa kaikkia valtioita. Näiden näkemyserojen syntymisen taustalla nähdään yleensä ihmisoikeuksien politisoituminen 1960-luvulla. Ihmisoikeuskeskustelun vastapoolleina on tällä hetkellä katsottu olevan ”lännen” painottama universalismi ja ”aasialaisten” korostama kulttuurirelativismi. Tätä vastakkainasettelua pidetään osin myös länsimaisten ihmisoikeusakateemikkojen aikaansaamana. (Ks. Kuusijärvi 1999, 64–67.)

⁷ Tapaus herätti suuren yleisön huomion ja esimerkiksi Amnestyn Suomen osaston toimistoon tuli toimittajien lisäksi tavallisten ihmisten huolestuneita soittoja, joissa kyseltiin tapauksesta. Ilta-Sanomien kirjoitti tapauksesta seuraavasti: ”Nainen tuomittiin kivityskuolemaan Nigeriassa: Aviottoman lapsen saaminen maksaa nigerialaiselle Amina Lawal Kuramille hänen henkensä: islamilainen tuomioistuin hylkäsi Kuramin valituksen

Höijer (2003) puhuu globaalista myötätunnon diskurssista, joka on muodostunut median, politiikan, kansalaisjärjestöjen ja suuren yleisön leikkauspisteessä. Inhimillinen kärsimys on noussut länsimaissa julkisuuden asialistalle, muokaten poliittisia, journalistisia ja arkipäivän käsityksiä. Humanitäariset järjestöt ovat Höijerin mukaan tulleet entistä tärkeämmiksi globaaleissa kriiseissä ja ihmiset länsimaissa osoittavat koko ajan enemmän mielenkiintoa tällaisia järjestöjä kohtaan. (Höijer 2003, 19.) Tämän myötätunnon diskurssin sisällä myös ihmisoikeudet nousevat entistä tärkeämmäksi poliittisella agendalla ja siihen liittyvä journalismi osoittaa myös usein aitoa kiinnostusta ja huolestuneisuutta. (Höijer 2003, 27.)

Baehr (1999) katsoo, että ihmisoikeusjärjestöille mediajulkisuus on paras tapa vaikuttaa, mutta on aina vaara, että järjestöjen viesti hukkuu julkisuudessa jonkun yksittäisen sensaatiomaisen ilmiön tai tapahtuman viedessä huomion. Hänen mukaansa järjestöjen yksi tehokkaimmista keinoista, "Häpeän mobilisaatio", on pitkälti riippuvainen mediajulkisuudesta. Poliitikot yleensä ja hallitukset erityisesti ovat helpommin vakuutettavissa ihmisoikeuksien tärkeydestä laajan mediajulkisuuden vuoksi tai sen pelossa. Millään hallituksella ei ole varaa olla kokonaan huomioimatta omaa julkisuuskuvaansa ja sen eteen tehtävää suhdetoimintaa. Kansalaisjärjestöjen tulisi kuitenkin välttää asioiden tekemistä ja tapahtumien järjestämistä pelkän mediajulkisuuden vuoksi, sillä tällainen julkisuus kääntyy helposti järjestöä vastaan. Myöskään saman viestin toistaminen ei pitkällä aikavälillä kiinnosta medioita, mutta huomion kiinnittäminen toisenlaisiin ihmisoikeusloukkauksiin esimerkiksi perinteisistä kansalais- ja poliittisista oikeuksista taloudellisiin, sosiaalisiin ja sivistyksellisiin oikeuksiin voi pitää journalistien mielenkiintoa yllä. (Baehr 1999, 125-128.)

aiemmin langetetusta julmasta kivityskuolemasta. Kuramia odottaa hirvoinen kuolema sen jälkeen, kun hänen avioton tyttärensä Wasila on vieroitettu äidistään. Naisen puolustusasianajaja aikoo valittaa päätöksestä. Jos tuomio pannaan käytäntöön, Kuramista tulee ensimmäinen kivittämällä surmattu nainen Nigeriassa, jossa on paikoitellen alettu soveltaa tiukan islamilaista sharia-lakia." (Ilta-Sanomien 20.8.2002)

Jacobs ja Glass (2002) tutkivat kansalaisjärjestöjen mediajulkisuutta New Yorkissa. He keräsivät tietoa 739 kaupungin alueella vaikuttavista kansalaisjärjestöistä ja niiden saamasta mediajulkisuudesta. Tutkimus osoitti, että mediajulkisuuden määrää oli yhteydessä organisaation tuloihin, palkattujen työntekijöiden lukumäärään, jäsenistön kokoon, tietopalvelun toimivuuteen sekä siihen, minkä tyyppisestä järjestöstä on kysymys. Jacobs ja Glass katsovat tutkimustulosten olevan hyödyllisiä myös muille globaaleille kaupungeille, kuten esimerkiksi Lontoolle, Pariisille tai Tokiolle, joilla on heidän näkemystensä mukaan enemmän yhteistä keskenään kuin samassa maassa sijaitsevien pienempien kaupunkien tai alueiden kanssa. Huomioitavaa on myös, että suurimmalla osalla kansainvälisistä kansalaisjärjestöistä on pysyvä edustus New Yorkissa. (Jacobs & Glass 2002, 235–237.)

Tärkein tulos heidän mielestään oli kuitenkin se, kuinka vähän kansalaisjärjestöistä ylipäättään uutisoidaan. Kahdeksan seurantavuoden aikana kolmasosasta järjestöistä ei uutisoitu lainkaan. (Mt., 245.) Tietenkin tarkastelussa on tällöin koko järjestökenttä, johon mahtuu hyvin erityyppisiä järjestöjä. Kuten jo edellä kerrottiin mediajulkisuuden todennäköisyyttä nostavat tietyt organisaation piirteet. Huomionarvoista on myös se kuinka hyvin yleisen mielipiteen muokkaamiseen keskittyvät järjestöt (advocacy organization), kuten esimerkiksi Amnesty International tai Yhdysvaltojen sikiön oikeuksiin keskittyvät järjestöt, ovat saaneet oman viestinsä läpi median agendalla. (Mt., 247–248.)

4 ORGANISAATIO JA MEDIAVIESTINTÄ

Tehokas organisaatioviestintä on elintärkeä kansalaisjärjestöille ja niissä panostetaankin resurssien mukaan entistä enemmän ammattimaiseen viestintään (esim. Katus 2004, 391; Della Porta 2000). Grunig (2000) tuo esiin sen, että alan tutkijat ovat kiistelleet, onko niin kutsuttujen aktivistijärjestöjen viestintä ja suhdetoiminta erilaista, koska niillä ei oletettavasti ole niin paljon valtaa. Grunig itse näkee, että näihin järjestöihin pätee viestinnän osalta samat periaatteet kuin muihinkin organisaatioihin, ja että nämä aktivistijärjestöt eivät suinkaan ole voimattomia vaan monesti huomattavia kansainvälisiä toimijoita, kuten esimerkiksi Greenpeace. (Grunig 2000, 42–43.) Myös Amnesty Internationalin voi laskea vaikuttavien ja resurssirikkaiden järjestöjen ryhmään. Tutkimusta on kuitenkin tehty vähän juuri tämän tyyppisten organisaatioiden näkökulmasta.

Tässä luvussa käsitellään työn kannalta tärkeitä organisaatioviestinnän näkökulmia ja teorioita. Organisaatioviestinnän tutkimuksessa viestintä nähdään organisaation aineettomana pääomana (esim. Lehtonen 2000, 187). Sen tehtävä on auttaa organisaatiota mission toteuttamisessa. Perusero organisaation viestinnässä tehdään yleensä ulkoisen ja sisäisen viestinnän välillä. Nämä puolestaan jakautuvat vielä pienempiin osa-alueisiin.

Tässä työssä keskeisiksi nousevat ulkoinen viestintä ja erityisesti mediaviestintä, koska työn

kohteena on julkisuuskuva ja sen rakentuminen mediajulkisuudessa sekä julkisuuden hallinta. Seuraavaksi tarkastellaan julkisuuskuvaan liittyviä käsitteitä ja mediajulkisuuden hallintaa organisaation näkökulmasta.

4.1 Mediavälitteinen julkisuuskuva

Ulkoisen viestinnän yhtenä tavoitteena on tiedon välittämisen lisäksi myös yleisön mielikuviin vaikuttaminen ja organisaation positiivisen maineen ylläpitäminen. Medialla on vahva vaikutus kansalaisten käsityksiin ja se toimiikin mielikuvien muokkaajana. Organisaatioihin nähden medialla katsotaan usein olevan kaksoisrooli stakeholderina⁸ ja kanavana, jonka avulla halutaan tavoittaa stakeholdereita ja muita kohdeyleisöjä (Juholin & Kuutti 2003, 12). Nurminen (1998,188) toteaa, että median kautta muodostuneiden mielikuvien tutkiminen on paikallaan, sillä suurin osa siitä tiedosta, jonka kansalaiset saavat esimerkiksi yhteisöistä, yrityksistä tai poliitikoista tapahtuu lehtien kautta. Eri käsitteet kuten imago, maine, julkisuuskuva ja mielikuva vaativat tarkempaa määrittelyä, koska niitä käytetään monesti samankaltaisissa yhteyksissä ja niiden eri määritelmät ovat osittain päällekkäisiä.

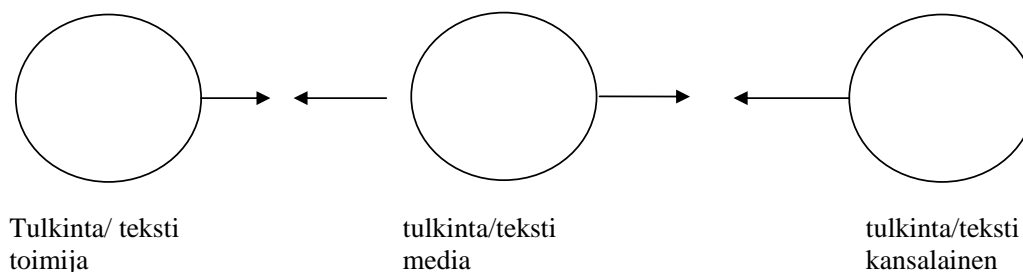
Karvonen (1999, 39) jakaa mielikuvan käsitteen määritelmän kahteen perustyyppiin. Toisaalta mielikuvan voi ymmärtää ulkoisena ja visuaalisena, toisaalta ihmismielen omana käsityksenä "tietoisuuden sisäisenä asiana". Lehtosen (1998,135) mukaan mielikuvan kokonaisuuteen liittyvät visuaalisen havainnon lisäksi aikaisemmat tiedot, tapahtumat, äännet ja jopa hajut. Imagolle ja mielikuville annettuja eri merkityksiä ei tarvitse korostaa, koska tulkintojen kirjo näistä käsitteistä on laaja (Karvonen 1999, 43). Mielikuvan voi katsoa myös imagon suomenkieliseksi vastineeksi ja tässä työssä nojaututaan tähän tulkintaan. Mielikuvan eli

⁸ Termillä *stakeholder* viitataan tässä Näsin (1995 21-23) esittämään yhteenvedon, jonka mukaan kysymys on tahoista, jotka vaikuttavat organisaation toimintaan tai joiden toimintaa organisaation vaikuttaa. Termiin viitataan myös useasti sidosryhmän käsitteellä.

imagon voi ymmärtää kognitiiviseksi tietorakenteeksi, skeemaksi. Mielikuva on tällöin eräänlainen odotusrakenne siitä millainen kohde tyypillisesti on. Tähän vaikuttavat aikaisemmat kokemukset. Uusi informaatio kohteesta aktivoi tietorakenteet, jolloin kohteeseen ladataan suuri joukko ennako-oletuksia. Informaation avulla kohteesta myös päätellään kaikenlaista. Ihminen on siinä mielessä selektiivinen, että kohteesta voi olla vaikeaa huomata muuta kuin mitä oma tietorakenne edellyttää eli huomataan ennako-oletuksia tukevat seikat. (Mt., 61.)

Viime vuosina on imagon ja mielikuvan rinnalle tuotu uutta käsitettä, mainetta. Karvonen (2000, 63) katsoo, että on mahdollista että maine ja maineenhallinta ovat vain uusia termejä suhdetoiminnan ja imagon käsitteille, jotka kumpikin ovat saaneet negatiivisen kaiun vuosien saatossa. Lehtonen (2000, 195) näkee kuitenkin eron mielikuvan ja maineen käsitteen välillä: ”Yrityksen maine on se aineeton ominaisuus, joka määrittelee yrityksen aseman sen keskeisten kilpailijoiden joukossa. Maineeseen vaikuttavat muun muassa yrityksen historia, sen teot ja eri sidosryhmien yritykseen liittämät mielikuvat (imagot).” Samoin myös Formbrun (1996, 37) näkee maineen muodostuvan eri stakeholdereiden organisaatiosta muodostamista erilaisista arvioista. Tässä työssä ei kuitenkaan tarkastella mainetta eli kaikkien stakeholdereiden mielikuvien kokonaisuutta vaan ainoastaan yhden stakeholderin, median, välittämiä mielikuvia.

Karvosta (1999, 78–79) lainaten mediavälitteinen mielikuva syntyy kolmessa vaiheessa. Mukana on siis yksi vaihe enemmän kuin perusasetelmassa, jossa mielikuva syntyy pelkästään kahden viestin tulkintaprosessissa. Esimerkiksi kansalaisjärjestön ja kansalaisen suorassa kontaktissa. Toimittajat toimivat kohteen ja kansalaisten välillä tulkiten kohdetta ja muokaten siitä oman käsityksensä suurelle yleisölle tulkittavaksi. Kansalaiset siis muodostavat käsityksensä kohteesta median antaman kuvan perusteella. (Karvonen 1999, 78–79.)

KUVIO 2. Mediavälitteisen mielikuvan muodostus (Karvonen 1999, 78).

Tässä työssä keskitytään mediavälitteisen mielikuvan muodostumisen toiseen vaiheeseen eli median esittämiin eri representaatioihin organisaatiosta. Jatkossa käytetään mediavälitteisen julkisuuskuvan nimitystä.

Malmsten (2002) puhuu organisaation mediakuvasta ja näkee organisaation mediavälitteisen julkisuuskuvan olevan yhtä kuin organisaation representaatiot mediassa. Voidaan puhua kuitenkin mediakuvasta kokonaisuudessaan tai mediakuvasta vain tiettyjen kysymysten ja tapahtumien yhteydessä tai tietyissä medioissa. Malmsten katsoo mediavälitteisen julkisuuskuvan koostuvan kolmesta eri dimensioista. Muoto eli ulkoiset ominaisuudet tarkoittaa mediatuotteen muotoutumista ja raportoinnin näkyvyyttä. Muoto on riippuvainen esimerkiksi eri medioiden luonteesta, juttutyypistä, maantieteellisestä leviämisestä ja levikistä. Julkisuuden sisältö on erittäin tärkeä mediavälitteisen julkisuuskuvan muodostumiselle eli mistä aiheesta ja minkälaisesta näkökulmasta kirjoitetaan, minkälaisia toimijoita ja toimijarooleja jutussa esiintyy ja mitkä asiat nostetaan keskiöön. Mediatuotteen muoto ja sisältö myös vaikuttavat toisiinsa. Esimerkiksi juttutyyppi määrittelee jutun esitystapaa esimerkiksi uutisessa ja pääkirjoituksessa. Median tutkimisessa myös ajan tarkastelu nousee esiin. Muuttuuko raportointi ajan myötä? Onko raportointi toistuvaa, syklistä, pysyvää vai ad-hoc julkisuutta ja voiko sitä ennustaa. (Malmsten 2002, 49–51.)

Malmsten ei siis ota mediakuvan muodostuksessa huomioon yleisön mielikuvia organisaatiosta (vrt. Karvonen 1999, 78). Yleisön mielikuvat rajautuvat tutkimuksen ulkopuolelle myös tässä työssä. Mediat välittävät erilaisia julkisuuskuvia tai mediakuvia eivätkä organisaatiot tätä voi välttää. Mielikuvien laatua ja sisältöä voi pyrkiä hallitsemaan esimerkiksi tiedottamalla, mainostamalla ja vaikka panostamalla palveluun (Åberg 2002, 115). Amnesty International pyrkii esimerkiksi tiedottamalla tutkimustuloksistaan nousemaan julkisuuteen sekä myös ohjaamaan sitä, mistä toimittajat kirjoittavat. Ensisijaisesti kiinnostus tässä työssä kohdistuu julkisuuden sisällön analysointiin tietyn tapahtuman yhteydessä ja tietyn tyyppisessä tiedotusvälineessä ei siihen, mitä mielikuvia suurelle yleisölle on median välityksellä muodostunut.

4.2 Mediajulkisuuden hallinnan keinot

Malmsten (2002, 10) määrittelee mediajulkisuuden joukkotiedotusvälineiden journalistiseksi materiaaliksi, jonka taustalla ovat journalistiset prosessit sekä organisaatioiden suhdetoiminta. Organisaation näkökulmasta Ikävalko (1996) tarkastelee julkisuutta tilana, jossa organisaatio toimituksellisten prosessien jälkeen tulee ohjelmina ja juttuina laajemman yleisön tietoisuuteen. Suorilla kontakteilla tällaisen julkisuuden saavuttaminen olisi mahdotonta. (Ikävalko 1996, 26.)

Julkisuuden hallinnalla organisaatio pyrkii muokkaamaan omaa julkista esiintymistään niin, että sen tavoittelema kuva toteutuisi. Organisaatio pyrkii vaikuttamaan oman organisaation, mahdollisesti myös oman toimialan ja omien avainhenkilöiden julkisuuskuvaan. (Ikävalko 1996, 27.) Joskus julkisuuden hallinta määritellään nimenomaan mediajulkisuuteen vaikuttamiseksi (ks. esim. Juholin 2001, 184; Åberg 2002, 158). Amnesty Internationalille on suotuisaa, että sen "toimialaan", ihmisoikeuksiin ja ihmisoikeusliikkeeseen, liitettävät positiiviset mielikuvat ilmenevät myös journalistisessa julkisuudessa.

Tiedotusvälineiden yhteiskunnallisen aseman kasvaessa julkisuuden hallinnasta on tullut tärkeä osa organisaatioiden erityisosaamista (Uimonen 1996, 50–51). Erilaiset intressiryhmät pyrkivät vaikuttamaan niihin konteksteihin, jotka muovaavat tapahtumille annettavia tulkintoja (Luostarinen 1994, 67–68). Vaikka mediajulkisuus itsessään ei kerro vielä viestinnän vaikutuksista tai sen onnistumisesta, on yhteisöille tärkeää tietää, minkälaisia aiheita joukkoviestimissä käsitellään, miten yhteisöihin suhtaudutaan ja mitkä tahot esiintyvät julkisuudessa. Mediajulkisuuden hallintaan liittyy oleellisesti ulkoinen luotaus eli julkisuusseuranta. (Juholin 2001, 256, 270.)

Järjestelmäteorioista jalostetun kontingenssiteorian näkemyksen mukaan organisaatio on jatkuvassa vuorovaikutuksessa ympäristönsä kanssa, joten organisaation ja sen ympäristön tunteminen on tärkeää. Oikea toimintatapa, joita on monia tilanteesta ja ympäristöstä riippuen, löytyy vain toimintaympäristön tuntemuksella. Wiio kehitti kontingenssi- eli soviteteoriasta organisaatioviestintään soveltuvan viestinnän sovitemallin. Siinä painotetaan järjestelmien muuttuvaa dynaamista luonnetta ja viestintätapahtumien monimutkaista yhteyttä järjestelmän sisäisiin ja ulkoisiin tekijöihin. Tämä johtaa eri tilanteissa erilaisiin sovituksiin. Viestinnän sovitemallin mukaan esimerkiksi mediajulkisuuden kohdalla pyritään siihen, että saavutettu mediajulkisuus eli vaikutus olisi sama kuin tavoiteltu mediajulkisuus. Tähän pyrkimykseen vaikuttavat puolestaan järjestelmän toiminta, järjestelmän rajoitukset ja häiriöt sekä palaute. (Wiio 1989, 98–106.)

Järjestelmäteoriaan perustuvan viestinnän soviteteorian mukaan ei ole olemassa yhtä oikeaa strategiaa mediajulkisuuteen suhtautumisessa, vaan strategia vaihtelee tilanne ja organisaatiokohtaisesti. Organisaation julkisuuskuvaan vaikuttavat erilaiset ulkoiset sovitetekijät, kuten organisaation koko ja tunnettuus, sekä sisäiset sovitetekijät, kuten johdon sitoutuminen viestintään. Nämä sovitetekijät taas määrittävät organisaation käyttämää julkisuusstrategiaa. (Ikävalko 1996, 228.) Mediajulkisuudella on oma logiikkansa, joka määrittelee sen aktiivisuuden tiettyjen organisaatioiden suhteen (ks. luku 3.2). Organisaation perspektiivistä mediajulkisuuteen vaikuttavat organisaation ominaisuudet, kuten sen koko ja

painoarvo sekä sen noudattama julkisuusstrategia. Julkisuutta voi hallita, jos on perehtynyt sen säännönmukaisuuksiin ja organisaation asemaan julkisuudessa. Tärkeintä on muistaa, että jokaiselle organisaatiolle on oma juuri sille soveltuva strategia mediajulkisuuden areenalla kilpailtaessa. (Ikävalko 1996, 243–243.)

Juholin (2001, 191) erittelee neljä erilaista julkisuusstrategian määrittelevää julkisuusorientaatiota eli suhtautumistapaa mediaan. Hänen mukaansa organisaatio on 1) balanssissa, kun median kysyntä vastaa tarjontaa, ja tällöin mediastrategia on yleensä proaktiivinen eli ennakoiva. 2) Dissonanssi- eli ristiriitatilassa organisaatio saa suurempaa huomiota medialta kuin se haluaisi, jolloin ominainen strategia on vetäytyvä tai reaktiivinen. 3) Latenssitilassa media ei ole kiinnostunut organisaatiosta eikä organisaatio mediassa esiintymisestä, joten passiivinen ja vetäytyvä strategia on yleinen. 4) Ektensio- eli ryntäystilassa organisaatio yrittää aktiivisesti saada viestiään läpi tullen kuitenkin torjutuksi. Strategiakin on tällöin aktiivinen, ellei jopa yliaktiivinen. (Ks. myös Ikävalko 1996, 227–235.)

Luostarisen (1994, 28) mukaan journalistinen julkisuus on tila, jossa yhteiskunnalliset toimijat voivat kokoontua nopeasti. Luostarinen korostaa journalistisen julkisuuden hallinnassa kolmea ulottuvuutta. Organisaation kannalta tärkeää on päästä julkisuuteen oikeaan aikaan, tavoiteyleisön kannalta oikeassa mediassa ja tarpeeksi usein. Tämän lisäksi organisaatio pyrkii sanoman kontrolliin, mikä tarkoittaa, että lähde voi päättää itse mitä sanoo ilman editointia tai kommentteja. Myös vaikuttaminen välillisesti tai suoraan journalisteihin, toisiin organisaatioihin ja yleisöön on tärkeää. (Luostarinen 1994, 67.) Luostarinen katsoo, että organisaatiot joutuvat tekemään toiminnallisia valintoja suhtautumistavasta julkisuuteen. Luostarisen mukaan aktiivisesti suhtautuva organisaatio on itse aloitteellinen myönteisen julkisuuden saamiseksi. Reaktiivinen suhtautuminen sisältää pelkästään tiedotusvälineiden kontakteihin vastaamisen ja mahdollisen viestinnälliseen kriisiin valmistautumisen. (Mt., 69–70.)

Edelleen lähde voi valita roolin julkisuutta tuottavana tai sitä kommentoivana, taustainformaatiota asiantuntijaroolissa antavana toimijana. Lähteen viestin tulisi tyydyttää uutiskriteerejä, sekä lähdeorganisaatioon edustajilla tulisi olla tunnettavuutta ja auktoriteettia julkisuuden hankkimiseksi. Organisaation koosta ja kulttuurista riippuen tiedotus hoidetaan joko hajautetusti delegoimalla valtuuksia alemmalle tasolle tai keskitetysti muutaman auktorisoidun henkilön asioidessa median kanssa. Organisaatio voi myös jakaa tietoa tukussa uutistoimistojen ja mediaketjujen kautta tai vähitellen tarjoamalla kohdistettua ja mahdollisesti eksklusiivista materiaalia tietyille medioille. Tiedon jakelun voi hoitaa myös avoimesti lähteen ollessa kaikille näkyvillä tai salaten lähteen kokonaan yleisöltä ja joskus jopa tiedotusvälineeltä. (Mt., 70-72.)

Julkisuutta voidaan myös yrittää hallita tiedonsaantia ja sen käyttöä rajoittavilla menetelmillä. Myös painostusta käytetään. Toimittajan fyysinen painostus voi olla suoraa väkivaltaa, sillä uhkaamista, maasta tai uutisalueelta karkottamista. Taloudellinen painostaminen on yleensä kuluttaja- tai mainosboikottien järjestämistä tai niillä uhkaamista. Poliittinen painostus kattaa niin virallisten poliittisten instituutioiden kuin kansalaisjärjestöjenkin organisoidun joukkoviestinnän toimiin ja toimintaehtoihin vaikuttavan toiminnan. Ammatillinen painostus tähtää toimittajan ja viestimen puutteiden osoittamiseen. Kyse voi olla aidosta mediakriittisestä painostuksesta tai journalistisen sisällön alkuperän kyseenalaistamisesta damage control - tilanteissa. (Mt., 73-77.) Suostuttelevat menetelmät, kuten lahjonta, henkilökohtaisten kontaktien käyttäminen ja vuodot ovat myös yksi tapa hallita mediajulkisuutta, mutta houkuttelevan materiaalin tuottaminen on kuitenkin paras keino suostuttelussa ja vaatii journalistisen toiminnan tarkkaa tuntemusta. (Mt., 85-87.)

Ensisijaisen tärkeää mediajulkisuuden hallinnassa on siis, että organisaatiot tarjoavat mahdollisimman valmista tiedotusmateriaalia huomioiden eri medioiden ominaispiirteet ja niiden esitystavan. Sanomalehdille lähetetään tiedotteita, jotka noudattelevat uutisjuttujen esitystapaa ja pituutta sekä ohjaavat lisätiedonlähteille. Tosin esimerkiksi piilomainontaan

tähtäävää (puffaus) mainosluonteisen aineiston tyrkyttämistä tulisi välttää, koska kyseessä on jo eettisesti arveluttava toiminta, joka lisäksi usein vain ärsyttää journalisteja (Juholin & Kuutti 2003, 116).

Mediajulkisuutta pyritään hallitsemaan myös kartoittamalla tärkeimpiä medioita ja toimittajia sekä luomalla suhteita näihin. Kuitenkin henkilökohtaiset kontaktit ovat vähentyneet ja verkkoviestinnän hyödyntäminen on lisääntynyt kaikkialla, joten organisaatioiden ajankohtainen tiedottaminen ja tietopankit omilla kotisivuillaan ovat nousseet tärkeiksi. Myös infot eli tiedotustilaisuudet ovat edelleen tärkeitä, vaikka niiden lukumäärä onkin vähentynyt. Ollakseen kiinnostavia ja vaivanarvoisia tiedotustilaisuuksilta odotetaan tietoa, jota muista lähteistä ei ole saatavilla. (Mt., 107–109.) Mediajulkisuuden hallinnassa käytetään myös niin sanottuja briiffauksia. Niissä lähde järjestää tilaisuuden, missä journalisteille selvitetään ajankohtaisen asian taustoja ilman, että lähde voi suoraan lainata. Tällainen tapa edellyttää molemminpuolista luottamusta ja mahdollistaa lähteelle esimerkiksi vapaamman puhumisen keskeneräisistä asioista. (Möra 1996, 109–110.) Joskus organisaatiot myös vuotavat tietoja tahattomasti tai harkitusti yksittäiselle journalistille, joka ei paljasta lähdeään (esim. Juholin & Kuutti, 110; Möra 1996, 110).

Amnesty International hoitaa kansallisia mediasuhteitaan kansallisten osastojen kautta eli tiedotusvastuuta on hajautettu ja esimerkiksi Suomen osasto hoitaa yhteydet suomalaiseen mediaan (vrt. Luostarinen 1994, 70–72). Amnesty International pyrkii raportin julkaisemisen yhteydessä herättämään median huomion tarjoamalla mahdollisimman valmista suomeksi käännettyä ja kohdennettua materiaalia tiedotteiden, tiedotustilaisuuksien, tiivistelmien ja taulukkojen muodossa. Myös verkosta löytyy julkistamispäivänä ajankohtaiset tiedotteet osaston sivuilta, sekä laajemmin tietoa muun muassa englanniksi kansainvälisen järjestön sivuilta. Järjestön suhtautumistapa julkisuuteen on ekstensio- eli ryntäystilassa eli viestiä yritetään saada läpi aktiivisella julkisuusstrategialla (ks. Juholin 2001, 191). Tavoitteena on mahdollisimman laaja ja Amnestyn omassa kontekstissa representoitu julkisuus.

Journalistisen julkisuuden hallinta on siis ensiarvoisen tärkeää myös ihmisoikeusjärjestölle. Tässä tutkimuksessa julkisuudenhallintaa tarkastellaan lähinnä tiedottamisen kautta: Pääsevätkö tiedotteen näkökulmat esille journalistisessa julkisuudessa ja minkälaisena järjestö esiintyy julkisuudessa?

5 AINEISTO JA MENETELMÄT

Amnesty Internationalin vuosiraportti samoin kuin muiden ihmisoikeusjärjestöjen raportit voivat olla luotettavia, mutta hallituksen virkamiehet ja suuri yleisö lukevat niitä harvoin kokonaan. Niiden viesti tulee lähinnä esiin joukkoviestinten kautta. (Baehr 1999, 132.) Tässä työssä tavoitteena on tarkastella juuri tietyn tyyppisen organisaation eli ihmisoikeusjärjestön mediajulkisuutta. Mielenkiinnon kohteena on myös, miten lehdistön representaatio järjestöstä ja sen ajamista asioista eroaa järjestön omista viesteistä. Tutkimuksen keskeisimmiksi kysymyksiksi nousevat:

1. Millainen julkisuuskuva ihmisoikeusjärjestöstä muodostuu suomalaisessa sanomalehdistössä?

- Kuka lehdistössä määrittelee ihmisoikeusjärjestöä?
- Millainen kuva ihmisoikeusjärjestöstä muodostuu näiden toimijoiden kautta?

2. Mikä on ihmisoikeusjärjestön oman tiedottamisen merkitys?

- Miten julkisuus lehdistössä vastaa ihmisoikeusjärjestön omaa viestiä?

Tavoitteena on mediajulkisuuden tarkastelu koko Suomen mittakaavassa. Kohdeorganisaationa on kansainvälinen ihmisoikeusjärjestö Amnesty International ja sen vuosiraportin uutisointi sekä siihen liittyvä tiedottaminen.

Kyseessä on kartoittava tapaustutkimus, jossa tarkastellaan yhden organisaation julkisuutta suomalaisessa lehdistössä. Tarkoituksena tapaustutkimuksessa on etsiä yksityiskohtaista, intensiivistä tietoa yksittäistapauksesta (Hirsijärvi ym. 2000, 130). Amnesty Internationalin vuosiraportin julkisuutta lehdistössä tutkitaan laadullista ja määrällistä sisällönerittelyä yhdistäen. Suomen osaston tiedotteita ja sanomalehtijuttuja verrataan myös sisällöllisesti. Lähtökohtana on konstruktionistinen käsitys todellisuuden sosiaalisesta rakentumisesta ja joukkoviestinnän merkittävästä roolista tässä todellisuuden määrittelyprosessissa. Sanomalehtiaineistoa luetaan kriittisen diskurssianalyysin asettamien raamien avulla. Huomio kiinnitetään tämän tapauksen yhteydessä sanomalehtien välitykselle esiin nousevaan julkiseen diskurssiin ja sen eri puoliin. Seuraavaksi kuvaillaan tutkimuksen aineiston valintaa sekä tutkimusmenetelmiä.

5.1 Tutkimuksen aineisto

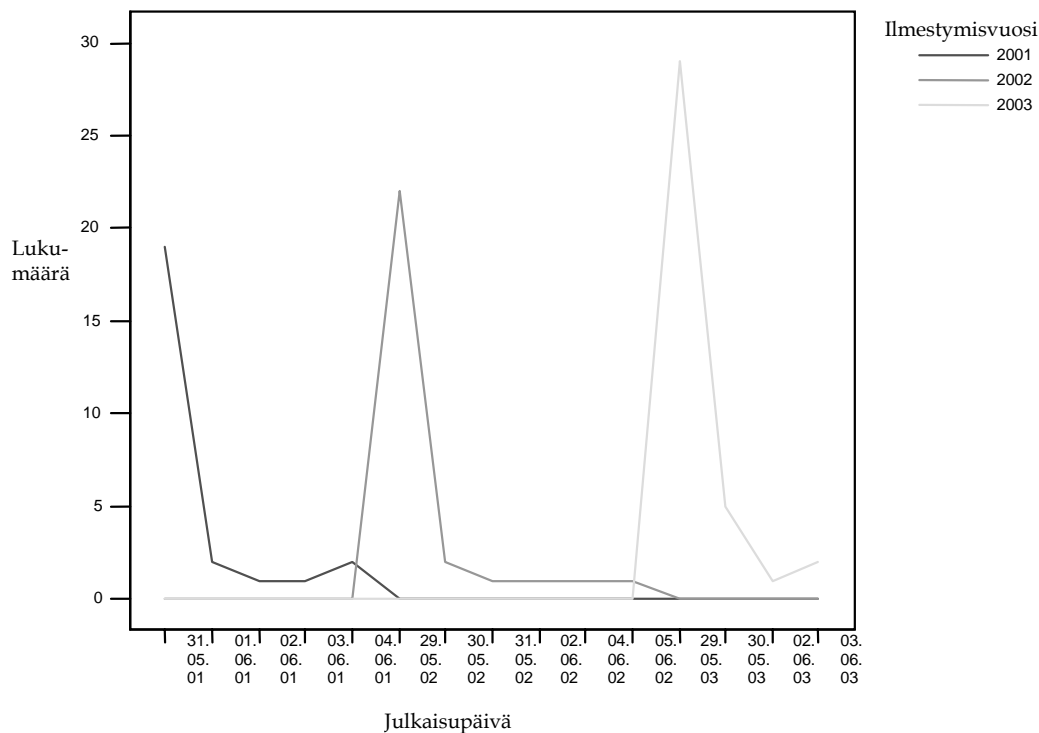
Miksi organisaatioiden julkisuuskuvaa pitäisi analysoida juuri sanomalehtien kautta, eikä esimerkiksi niiden omien julkaisujen kautta? Journalistista aineistoa pidetään uskottavampana ja objektiivisempänä tiedonlähteenä kuin organisaatioiden omia kuvauksia. Niiden välittämä sanoma tavoittaa myös laajemman joukon ihmisiä, joten organisaatioiden on hyvä tietää millaista kuvaa niistä rakennetaan esimerkiksi sanomalehdissä, jotta niillä olisi paremmat lähtökohdat myös vaikuttaa tähän kuvaan.

Tutkimuksen aineisto jakautuu kahteen osaan, lehtijuttuihin⁹ ja tiedotteisiin. Kyseessä on niin sanottu luonnollinen aineisto, eli aineistot ovat olemassa tutkijasta riippumatta (ks. Juhila & Suoninen 1999, 236). Tutkimuksen aineisto koostuu vuosien 2001, 2002 ja 2003 vuosiraporteista julkaistuiden jutuista. Media Observer -mediaseurantapalvelun¹⁰ keräämistä mediaosumista etsittiin kaikki raportteja koskeva sanomalehtiaineisto niiden julkistamista seuraavalta kuukaudelta. Raportin julkistamisesta lähetettiin suomalaisille medioille tiedotteet, joiden tiedoista sai uutisoida 30.5.2001, 28.5.2002 ja 28.5.2003. Raporteista kirjoitetut sanomalehtijutut keskittyvät kahteen ensimmäiseen päivään. Keruu suoritettiin yhden kuukauden aikana ilmestyneistä Amnestyä koskevista jutuista, koska julkisuus on laajimmillaan juuri raportin ilmestymisen jälkeen. Yhteensä aineistoon kertyi juttuja 90 kappaletta, joista vuonna 2001 ilmestyi 25, vuonna 2002 ilmestyi 28 ja vuonna 2003 ilmestyi 37 juttua.

Aineiston keruu koko vuoden lehdistöosumista ei olisi ollut tarkoituksenmukaista, koska tavoitteena oli myös analysoida järjestön oman tiedottamisen merkitystä vuosiraportin julkaisemisen yhteydessä. Työn laajuus asetti myös rajoitteita aineiston keruun laajuudelle, eikä kaikkien juttujen läpikäyminen olisi ollut sisällöllisestikään järkevää, sillä raporttiin viitataan muulloin hyvin satunnaisesti ja lyhyesti. Aineiston ulkopuolelle jätettiin jutut, joissa ohimennen mainittiin Amnesty International ja vuosiraportti yhdessä lauseessa, eikä juttu muuten käsitellyt järjestöä tai ihmisoikeuksia. Muuten aineistoon otettiin mukaan kaikki valitulla aikavälillä raporttia käsittelevä sanomalehtiaineisto.

⁹ Kuuttia ja Puroa (1998, 13, 71) mukailten jutulla viitataan kaikenlaisiin journalistisiin tuotoksiin, kun taas artikkelilla viitataan pohtivaan ja kantaottavaan juttutyyppeihin. Jatkossa tässä työssä jutulla viitataan kaikkiin aineiston juttutyyppeihin. Journalistisia genrejä eli juttutyyppejä Kuutti & Puro (1998, 64, 73, 140) määrittelevät seuraavasti: pääkirjoitus – lehden institutionaalinen kannanotto yhteiskunnallisessa keskustelussa, kolumni – omalla nimellä tai palstalla julkaistu persoonallinen kannanotto yhteiskunnallisessa keskustelussa, uutinen – neutraaliksi tarkoitettu ajankohtainen faktapohjainen todellisuuden kuvaus, kinalojuttu – aihetta taustoittava selvästi erillinen juttu, reportaasi – monia lähteitä käyttävä, usein toimittajan omiin havaintoihin perustuva todellisuuden kuvaus.

¹⁰ Mediaseuranta kattoi tuolloin printtimediat, uutistoimistot ja verkkolehdet. Radio tai TV-materiaalia ei seurattu. Printtimedioista on tilattu kaikki jutut, joissa mainittiin sana Amnesty International.

TAULUKKO 1. Lehdistöosumien määrän lasku julkaisua seuraavina päivinä.

Juttuja Amnesty Internationalin vuosiraportista kirjoitettiin valtakunnallisissa sanomalehdissä, maakuntalehdissä, aluelehdissä, paikallislehdissä ja ilmaisjakelulehdissä. Kaikki jutut ovat mukana tutkimuksen aineistossa, mikä mahdollisti kattavan kuvan saamisen valtakunnallisesta julkisuudesta. Tarkoituksena ei siis ollut esimerkiksi seurata tiettyjen lehtien uutisointia vaan järjestön saamaa julkisuutta lehdistössä kokonaisuudessaan yhden tapahtuman yhteydessä. Aikakauslehtijuttuja raportista ei julkaistu, vaikka seuranta kattaa nämäkin lehdet. STT:n kautta levinneistä samanlaisista uutisista jätettiin diskurssianalyysia varten mukaan vain yksi esimerkki. Sisällönerittelyssä on mukana kaikki jutut, vaikka kyseessä olisikin STT:n kautta levinnyt sama uutinen. STT:n jutuissakin oli variaatioita pituudessa, kuvituksessa, taulukoissa ja otsikkotasolla.

Aineiston toinen osa muodostuu vuosina 2001, 2002, ja 2003 julkaistuista vuosiraportista kertovista tiedotteista, joiden sisältöä verrataan juttujen sisältöihin. Tiedotteet otettiin mukaan, jotta voitaisiin yhteisöviestinnän näkökulmasta tarkastella järjestön oman toiminnan yhteyttä mediajulkisuuteen eli järjestön oman materiaalin käyttöä lehdistön lähteenä.

5.2 Tutkimusmenetelmät

Alasuutarin (1999) mukaan laadullinen tutkimus nojautuu kulttuuritutkimuksen perinteeseen siinä, että tarkastelun kohteena on merkitysten luominen esimerkiksi joukkoviestintävälineissä. Laadullinen analyysi käsittelee siis aina kulttuurista toimintaa. Kulttuuritutkimuksessa kulttuuri nähdään omana yksikkönään eikä esimerkiksi pelkkänä talouden heijastumana. Merkitysjärjestelmät ja kulttuuri ovat tiukasti sidoksissa vallan ja politiikan kysymyksiin. (Alasuutari 1999, 24–26.)

Kulttuuritutkimuksen traditioon kuuluu ajatus todellisuudesta sosiaalisena konstruktiona (mt., 24–26). Berger & Luckmann (1998) loivat aikanaan pohjan tälle sosiaalis-konstruktivistiselle suunnalle, joka problematisoi juuri todellisuuden suoraviivaista luonnetta. Konstruktivismi perustuu ajatukselle, että todellisuus välittyy symbolien kautta ja sitä ylläpidetään ja konstruoidaan erilaisilla puhetavoilla. (Sulkunen 1998, 146–147, 151.) Konstruktivistinen näkökulma merkitsee sitä, että tutkimuskohteena ovat todellisuutta koskevat erilaiset määritelmät, joita tässä tutkimuksessa lähestytään lopuksi diskurssianalyysin väljässä teoreettis- metodisessa viitekehyksessä. Tutkimuksessa ei siis oleteta, että lehdistö kuvaisi todellisuutta sellaisena kuin se on vaan tutkimuksen kohteena on, miten todellisuutta tulkitaan ja rakennetaan lehtien sivuilla.

Faircloughia (1997) lainaten tiedotusvälineitä tulisi tutkia juuri tekstianalyysin avulla, koska jokainen luenta muodostaa tekstin ominaisuuksien ja sen tulkitsijan yhteistyönä moninaisten

tulkinnallisten mahdollisuuksien ja käytäntöjen kirjon, mutta kuitenkin tekstin luonne eli missä diskurssissa se on kirjoitettu rajoittaa eri tulkintojen mahdollisuuksia. Median ominaispiirteet vaikuttavat omalta osaltaan siihen, minkälainen kuva sen tuotannossa todellisuudesta muovautuu. Juuri tämän vuoksi tekstianalyysi on yksi joukkoviestinten tutkimuksen peruselementeistä. (Fairclough 1997, 28–29.)

Tutkimuksessa lähdetään liikkeelle sisällönerittelystä, jolla pyritään kuvailemaan mediajulkisuutta niin kuin Berelson (1952) sen Väliiverosen (1998, 15) mukaan määrittelee eli tutkimaan viestinnän ilmisältöjä objektiivisesti ja systemaattisesti määrällisen kuvailun avulla. Koska pelkällä määrällisellä sisällönerittelyllä ei saada kovin kattavaa kuvaa mediajulkisuudesta, tarkastellaan tekstiaineistoa laadullista ja määrällistä sisällönerittelyä yhdistäen. Jotta päästäisiin myös näitä aineiston ilmisältöjä syvemmälle, siirrytään lopuksi diskursiiviseen luentaan. Tarkoituksena on nostaa esiin koko aineistoa hallitsevia representaatioita. Diskurssianalyysin kohdalla sanomalehtiaineistosta pudotetaan pois STT:n sisällöllisesti samanlaiset uutiset, koska laadullisen analyysin kannalta on turha käydä läpi sisällöllisesti yhteneviä tekstejä moneen kertaan.

5.2.1 Sanomalehtiaineiston sisällönerittely

Sisällönerittelyssä tutkimus keskittyy ilmisältöjen kuvaamiseen eli siihen, mitä teksti esittää, miten se kuvaa kohdettaan sekä minkälaisia asenteita se välittää. Tekstien aiheita, asenteita ja esimerkiksi toimijoita luokitellaan ja lasketaan. Erittely voi olla myös laadullista, vaikka useimmiten sillä viitataan määrällisiin menetelmiin. (Väliverronen 1998, 15.) Pietilä (1976) näkee sisällönerittelyn ”joukoksi menettelytapoja, joiden avulla dokumenttien (tekstien) sisällöstä tieteellisiä pelisääntöjä noudattaen tehdään havaintoja ja kerätään tietoja”. Kohteena voi olla tekstien sisältö ilmiönä tai tekstien ulkopuolinen ilmiö, jota sisällön ajatellaan ilmaisevan. (Pietilä 1976, 53.) Väliverronen (1998) käyttää sisällönerittelyn sijasta käsitettä

sisällönanalyysi ja katsoo, että vaikka tämän analyysitavan suosio on hiipunut, nähdään määrällinen sisällönerittely edelleen käyttökelpoisena tapana luoda yleiskuva jostakin suhteellisen laajasta dokumenttiaineistosta. Määrällinen sisällönanalyysi tarvitsee tuekseen teoreettisia selitysmalleja ja laadullisia analyysimenetelmiä ja usein sitä käytetäänkin esimerkiksi diskursiivisen tutkimusotteen rinnalla. (Väliaverron 1998, 15–16.)

Tässä työssä lähdetään liikkeelle sisällönerittelyä eli luokitellaan ja kvantifioidaan laadullista aineistoa. Aluksi sisällönerittelyyn lähdettiin laskemalla ja luokittelemalla kaikki tutkimusajankohtana ilmestyneet artikkelit. Nämä havainnot vietiin SPSS-tilastomatriisiin. Tarkoituksena näillä muuttujilla on kuvata julkisuuden määrää ja laatua. SPSS-ohjelmaa käytettiin helpottamaan taulukoiden tekemistä, mutta muuten ei ohjelman käyttö olisi ollut välttämätöntä. Tilasto-ohjelmalla tarkasteltiin frekvenssejä sekä tehtiin ristiintaulukointeja eri muuttujien välillä. Aineistoa tarkasteltiin aluksi seuraavien muuttujien avulla (tarkemmat määrittelyt ks. liite 1.):

1. Lehti ja ilmestymispäivämäärä
2. Juttutyyppe
3. Uutistoimisto
4. Otsikko
5. kuvitus
6. Kuvan sisältö
7. Taulukko
8. Amnesty organisaationa tekstissä
9. Organisaation esitystapa
10. Lähde
11. Suomi lehtiartikkeleissa
12. Näkökulma
13. Maininta pääuutissivulla
14. Tiedotteen teemat (ks. liite 2)

Osa laadullisista havainnoista, jotka perustuvat tutkijan omaan tulkintaan aineistosta, koodattiin myös SPSS-matriisiin erilaisiksi muuttujiksi. Näitä ovat muuttujat: Amnesty organisaationa tekstissä, organisaation esitystapa, lähde, näkökulma ja tiedotteen teemat. Näiden laadullisten muuttujien kohdalla on huomioitu, että aineistoa hallitsevat STT:n

yhtenevät uutisjutut. STT:n uutiset kuitenkin eroavat taulukkojen, kuvituksen, otsikoinnin ja faktalaatikoiden käytössä, sekä pituudessa.

Aineisto ei ole niin laaja, että esimerkiksi tilastollinen vertailu seurantavuosien välillä olisi ollut tarkoituksenmukaista. Ilmestymispäivämäärä on kuitenkin yhtenä muuttujana ja osassa taulukoista on esitetty tiedot vuoden mukaan. Joissain tapauksissa näkyi selkeä ero uutisoinnissa vuoden mukaan (taulukko 9). Juttujen sisältö toki vaihtelee vuosien mukaan, mutta muuttujien avulla koko aineistosta on etsitty yhteisiä piirteitä.

5.2.2 Diskurssianalyysi

Diskurssianalyysi on väljä teoreettis- metodologinen viitekehys, joka mahdollistaa erilaisia näkökulmia ohjaten vain suuntaa-antavasti tietynlaisiin kysymyksenasetteluihin ja menetelmällisiin ratkaisuihin. Tutkijan omat rajaukset ja metodiset ratkaisut nousevat tärkeiksi. (Valtonen 1998, 96–97.) Myös tutkimuksen kohde ja aineiston luonne ohjaa analyysin suuntaa (Jokinen, Juhila & Suoninen 1993, 79). Tässä luvussa määritelläänkin ensin diskurssin käsitettä ja diskurssianalyysin kenttää laajemmin. Tämän jälkeen määritellään tutkimusta varten tehtyjä rajauksia.

Yhtenä diskurssin ja diskurssianalyysin lähtökohtana pidetään käsitystä kielenkäytön todellisuutta konstruoivasta luonteesta. Kielenkäyttö nähdään siis toimintana. (Valtonen 1998, 97.) Sosiaalinen todellisuus hahmottuu useiden kilpailevien merkitysjärjestelmien eli erilaisten ristiriitaistenkin diskurssien kautta (ks. Valtonen 1998, 97; Jokinen, Juhila & Suoninen 1993, 17). Diskurssianalyysia ja itse käsitettä diskurssi voidaan saman tieteenalan sisällä soveltaa hyvin monella tapaa.

Väliiverrosen (1998) mukaan diskurssikäsite juontaa juurensa Michel Foucault'hon, jonka mukaan diskurssin käsite asettuu normitetun kielijärjestelmän ja puhtaasti yksilöllisen kielenkäytön väliin. Foucault puhuu diskursseista tietynä historiallisesti ja sosiaalisesti muuttuvina puheen ja kielenkäytön tapoina. (Väliverronen 1998, 25.) Kielitieteissä diskurssi määritellään ihmisten sosiaalisena vuorovaikutuksena todellisissa tilanteissa. Jälkistrukturalistisessa yhteiskuntateoriassa diskurssi puolestaan ymmärretään todellisuuden sosiaalisena konstruktiona. Fairclough (1997) sisällyttää diskurssin käsitteeseen nämä molemmat määritelmät. (Fairclough 1997, 31.) Suomessa diskursseja on toisinaan nimitetty myös puhetavoiksi ja niiden erittelyä puhetapojen tutkimukseksi (Sulkunen 1998, 143–145). Tässä työssä nojaututaan Herkmanin (1996, 29) tiiviiseen diskurssin määritelmään, joka kuvaa sosiaalis-konstruktionistista ajatustapaa:

Käsitteellä "diskurssi" on tavallisesti viitattu kielenkäyttöön jossakin tilanteessa ja kontekstissa. Käyttämällä sanaa "diskurssi" (esim. "kielenkäytön" sijaan) on haluttu korostaa sitä, että kielen avulla ei vain passiivisesti välitetä tai kuvata asioita, vaan kielen avulla myös aktiivisesti tuotetaan tietynlaisia merkityksiä. Erilaisten diskurssien avulla me tuotamme maailmaan merkityksiä, konstruomme "todellisuutta".

Valtonen (1998, 96–97) jakaa diskurssianalyysin kentän lingvistiseen ja yhteiskunnalliseen haaraan. Edelleen hän jakaa yhteiskuntatieteellisen diskurssianalyysin sosiaalipsykologiseen kielen moninaisuutta tarkastelevaan analyysiin, sekä kriittiseen, valta-asetelmista kiinnostuneeseen diskurssianalyysiin. Diskurssianalyysia voidaan tehdä siis kielen tasolla tai menemällä syvemmälle ja pohtia eri diskurssien välisiä valtasuhteita (mt., 100–102). Kriittinen diskurssianalyysi tarkastelee kieltä yhteiskunnallisena tuotoksena ja vaikuttajana. Siinä keskitytään kielen käytön ja vallan keskinäisiin suhteisiin ja seuraamuksiin, valtasuhteiden rakentumiseen sosiaalisissa käytännöissä. (Mt., 97.) Tarkastelun kohteena on esimerkiksi, miten jokin tieto saa totuuden aseman sekä "millaisia subjektipositioita niissä tuotetaan ihmisille". Tällaisessa valta-analyysissä tarkastellaan tiettyjen diskurssien muodostumista ylivoimaisiksi (hegemonisiksi) ja pohditaan ylivoimaisuuteen kytkeytyviä ideologisia seurauksia sekä kyseenalaistetaan näitä hegemonisia diskursseja pohtimalla muutoksen mahdollisuutta. (Mt., 102–104.)

Jokinen ja Juhila (1999, 54–55) esittelevät diskurssianalyysin neljää eri ulottuvuutta. Yleensä jatkumoiden molemmat ulottuvuudet ovat mukana tutkimuksessa, painopisteen asettuessa tutkimusvaiheesta riippuen jatkumon jompaan kumpaan päähän. Tilanteisuuden ja kulttuurin jatkumolla tämä tutkimus painottaa enemmän jälkimmäistä, sillä jo työn alkuvaiheessa tuodaan esiin laajempaa kulttuurista kontekstia: median, ihmisoikeuksien ja kansalaisyhteiskuntaa edustavien kansalaisjärjestöjen yhteiskunnallista merkitystä. Koska työssä etsitään vastauksia kysymyksiin, miten merkityksiä kohdeorganisaatioista luodaan sekä minkälaisia merkityksiä luodaan, sijoittuu tutkimus merkitysten ja merkitysten rakentamisen tapojen janalla puoliväliin. Retorisen ja responsiivisen analyysin janalla nojaututaan enemmän retoriseen ulottuvuuteen. Tarkastellaan siis tapoja, joilla sanomalehtien välityksellä rakennetaan todellisuutta. (Ks. Jokinen & Juhila 1999, 55–78.) Viimeisellä janalla tässä työssä käytetty diskurssianalyysi asettuu analyyttisen ja kriittisen välimaastoon. Näiden kahden orientaation perusero on siinä, että analyyttisessä suuntauksessa aineistoa pyritään tarkastelemaan ilman ennakko-oletuksia, kun taas kriittisessä suuntauksessa ennakko-oletuksena on alistussuhteiden olemassaolo. Analyyttinen suuntaus pyrkii sosiaalisen todellisuuden yksityiskohtaiseen erittelyyn. (ks. Jokinen, & Juhila 1999 85–88.)

Kahden aineiston, lähteen ja lehtiartikkelin vertailulla pyritään tarkastelemaan kriittisesti, miten lähdetekstit muuttuvat journalistiseksi tekstiksi. Analyyttiseen tarkasteluun lähdetään aluksi, koska analyysissa halutaan välttää teoriasta ja aikaisemmasta tutkimuksesta nousevaa ennakko-oletusta monien kansalaisjärjestöjen ja yhteiskunnallisten liikkeiden marginaalisesta ja alisteista asemasta tiedonvälityksessä (ks. esim. Juppi 2002; Suominen 1998).

Fairclough (1997) edustaa kriittisen diskurssianalyysin suuntausta. Hän tutkii tekstejä viestintätilanteina ja kiinnittää tekstin lisäksi huomion sen tuottamisen ja kuluttamisen prosesseihin eli diskurssikäytäntöihin sekä laajempaan sosiokulttuuriseen kontekstiin eli

viestintätapahtuman sosiaaliseen ja kulttuuriseen yhteyteen. Hänen esittämä diskurssianalyysin viitekehys muodostuu siis kolmesta viestintätilanteen eri puolesta, tekstistä, diskurssikäytännöstä ja sosiokulttuurisesta kontekstista, joiden keskinäisiä suhteita tulisi Faircloughin mukaan tarkastella. (Fairclough 1997, 78–79.)

Faircloughin (1997,136) representaatioprosessin analysointiin sisältyy, millaisia valintoja on tehty: mitä tekstiin on sisällytetty ja mitä on jätetty pois. Mitkä asiat on nostettu etualalle ja mitkä jäävät taka-alalle. Faircloughin (1997, 80) tapaan keskitytään kuitenkin kolmeen tärkeään näkökulmaan, joihin kriittisessä diskurssianalyysissä tulisi tekstin eli kielen tasolla ainakin kiinnittää huomiota:

- 1) Miten maailma (tapahtumat, suhteet jne.) representoidaan? Kuinka tietyt sosiaaliset käytännöt representoidaan ja kontekstualisoidaan, mahdollisesti jonkun ideologian mukaan?
- 2) Minkälaisia identiteettejä on konstruoitu aineistossa esiintyvillä toimijoilla. Korostuuko esimerkiksi status, rooli, yksilöllisyys tai persoonallisuus?
- 3) Mitä suhteita on rakennettu osallistujien kuten toimittajan ja yleisön, asiantuntijan ja yleisön tai kohdeorganisaation ja yleisön välille?

Aineistoa lähdetäänkin tutkimaan Faircloughin viitoittamalla linjalla. Tekstin tasolla ei ole tarkoitus kuitenkaan mennä yksityiskohtaiseen lingvistiseen analyysiin ja etsiä esimerkiksi jokaisesta lauseesta edellä esitettyjä kolmea eri aspektia. Analyysi keskittyy ennemminkin koko aineistossa selkeästi esiin nouseviin representaatioihin, suhteisiin ja identiteetteihin. Diskurssikäytännön tasolla keskitytään ensisijaisesti tekstin tuottamisen näkökulmaan, ei sen kuluttamiseen. Fairclough (1997, 79, 93) kutsuu diskurssikäytännöiksi esimerkiksi sitä, miten lähteenä käytetty dokumentti muuttuu julkaistuksi jutuksi. Tällöin tarkastellaan esimerkiksi uutistuotannon käytänteitä, kuten esimerkiksi juttutyyppeiden vaikutusta

journalistisen tekstin muokkautumiseen. Sosiokulttuurisia käytäntöjen, kuten suomalaisen ihmisoikeuskulttuurin yhteyttä teksteihin pyritään myös pohtimaan. Ensisijaisesti keskitytään kuitenkin tarkastelemaan diskursseja kielen eli tekstien tasolla. Tekstin kuvailun kautta pyritään selvittämään, minkälaista kuvaa organisaatioista rakennetaan, minkälaisia representaatioita aineistossa esiintyy, ja mikä on niiden suhde toisiinsa. Faircloughin viitekehys toimii apuna taustalla mahdollistaen tekstin tulkintaan liittyvien ulkoisten piirteiden näkemisen.

5.3 Reliabiliteetti ja validiteetti

Tutkimuksen arvioinnissa on perinteisesti käytetty reliabiliteetin ja validiteetin käsitettä. Laadullinen tutkimus poikkeaa merkittävästi mittaamiseen perustuvasta kvantitatiivisesta tutkimuskäsityksestä, joten näiden käsitteiden käyttö laadullisen tutkimuksen yhteydessä on usein ongelmallista. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 185–186.) Reliabiliteetti eli tietojenkeruumenetelmän luotettavuus tarkoittaa tutkimustulosten toistettavuutta. Samasta aineistosta pitäisi siis saada kahdella eri tutkimuskerralla tai kahdella eri menetelmällä sama tulos. Vaihtoehtoisesti myös kahden eri tutkijan pitäisi itsenäisesti tulla samaan tulokseen. Tutkimuksen validius puolestaan tarkoittaa sitä, kuinka hyvin mittari tai tutkimusmenetelmä tutkii ja mittaa juuri haluttua asiaa. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2000, 213–215.) Reliabiliteetin eli tutkimustulosten toistettavuus on esimerkiksi laadullisessa tutkimuksessa epätodennäköistä, koska kyse on aina subjektiivisesta tulkinnasta. Lisäksi ihmisten käyttäytyminen on riippuvainen kontekstista, joten esimerkiksi kahdella erilaisella tutkimusmenetelmällä saatava samanlainen tulos on laadullisen tutkimuksen yhteydessä epätodennäköinen. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 185–186.)

Hirsjärven ja Hurmeen (2001) mukaan tärkeintä on, että tutkija pystyy dokumentoimaan ja perustelevaan tekemänsä ratkaisut. Reliabiliteetti koskee tällöin nimenomaan tutkijan

toimintaa eli sitä, kuinka luotettavaa tutkijan materiaalista tekemä analyysi on. Myös validiteetti edellyttää, että tutkija ilmaisee avoimesti kantansa ja kertoo, miten vaihtoehdotiset tulkinnat on suljettu pois. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 188–190.) Laadullisessa tutkimuksessa validiteetti merkitsee muun muassa henkilöiden, paikkojen ja tapahtumien kuvauksen ja siihen liitettyjen selitysten sekä tulkintojen yhteensopivuutta eli onko selitys luotettava. Validiteettia voidaan parantaa käyttämällä tutkimuksessa useita menetelmiä. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2000, 213–215.)

Koska työssä käytetään laadullista ja määrällistä menetelmää, käytetään myös tässä yhteydessä validiteetin ja reliabiliteetin käsitettä tiedostaen kuitenkin näiden käsitteiden ongelmallisuus laadullisissa menetelmissä. Laadullisessa tutkimuksessa tärkeään tulosten läpinäkyvyyteen on pyritty dokumentoimalla tutkimusprosessia. Laadullisia havaintoja selvennetään aineistosta nostettujen suorien lainausten avulla. Analyysin selventämiseksi työn liitteistä löytyy myös tiedotteet, esimerkkiuutiset ja esimerkki niiden vertailusta sekä tarkemmat selitykset sisällönanalyysin kategorioista. Samoin on avoimesti tuotu esiin tutkijan oma positio organisaation suhteen.

Tässä työssä tulosten validiteettiin pyritään nimenomaan menetelmätriangulaatiolla eli käyttämällä useampia menetelmiä: laadullista ja määrällistä sisällönerittelyä sekä diskurssianalyttista luentaa. Tämä tehdään, jotta saataisiin monipuolisempi kuva tapausorganisaation julkisuuskuvasta lehdistössä. Määrällisellä ja laadullisella sisällönerittelyllä kartoitetaan saatua julkisuutta ja sen laatua. Tässä yhteydessä laatua tarkastellaan myös organisaation näkökulmasta vertailemalla tiedotteen sisältöä sanomalehtiaineistoon. laadullisella diskurssianalyysillä pyritään kartoittamaan tapausorganisaatiosta esiintyviä esitystapoja lehdistössä. Tutkimuksen reliabiliteettia nostaa se, että kyseessä on kattava otos vuosiraportin sanomalehtijulkisuudesta kolmelta vuodelta. Aineisto on myös luonnollinen eli tutkija ei ole vaikuttanut mitenkään sen muodostumiseen.

6 AINEISTON ANALYYSI JA TULOKSET

Tässä luvussa esitellään aineiston analyysin tulokset. Amnestyn vuosiraportin julkisuutta suomalaisessa lehdistössä lähdetään tarkastelemaan lukuina, sisältöinä sekä diskursseina. Aluksi sisällönerittelyn avulla kuvataan aineistoa, minkä jälkeen siirrytään diskursiiviseen luentaan. Diskursiivisen luennan kohdalla sanomalehtiaineistosta otetaan mukaan kustakin STT:n uutisista vain yhden pitkät versiot.

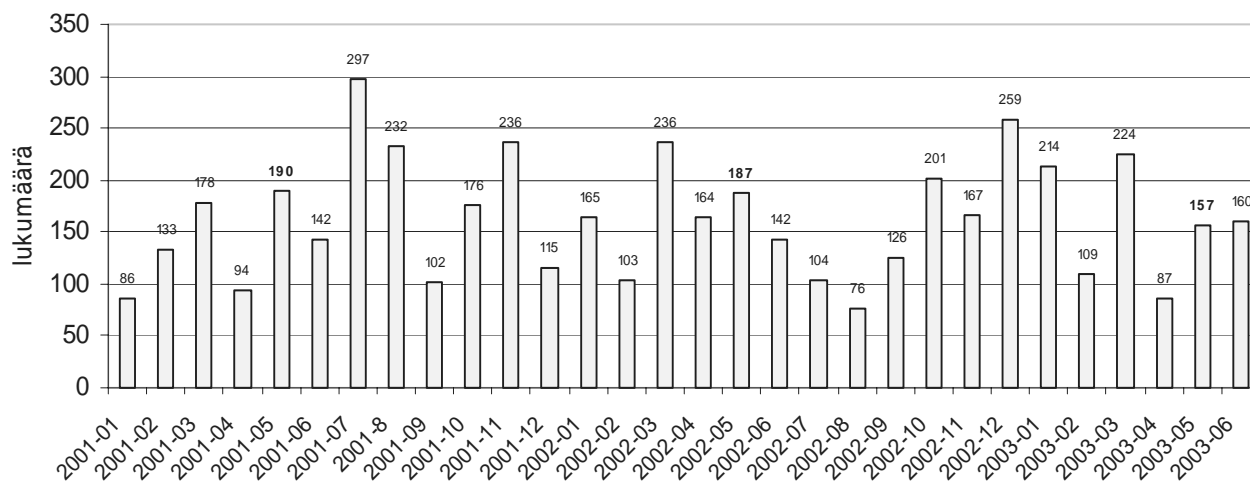
6.1 Sisällönerittely

Sisällönerittelyssä tarkastellaan ensin vuosiraportin julkisuutta kvantifioimalla juttujen lukumäärä, tyyppi ja niissä esiintyneitä tiettyjä sisältöjä. Lopuksi käydään läpi, miten järjestöä on käytetty sanomalehtien lähteenä eli vertaillaan tiedotteita ja sanomalehtiaineistoa.

6.1.1 Vuosiraportin julkisuus lukuina

Amnestyn Suomen osaston saamaa mediajulkisuutta on seurattu vuodesta 2001 lähtien. Printtimedian, uutistoimistot ja verkkolehdet kattavan mediaseurantapalvelun avulla on kartoitettu Amnestyn julkisuutta. Lehdistöosumapalvelun kautta saadaan monipuolista

tilastollista tietoa järjestön näkyvyydestä suomalaisessa mediakentässä. Lehdistöosumien¹¹ kuukausittainen lukumäärä seuranta-ajalla vaihteli 76–297 osuman välillä. Osumien keskiarvo tältä ajalta on ~ 162. (Amnesty International – Suomen osasto 2003.)

TAULUKKO 2. Osumien lukumäärä koko mediakentällä kuukausittain: Printtimedia, uutistoimistot ja verkkolehdet 1.1.2001- 31.6.2003 (Amnesty International – Suomen osasto 2003).

Vuosien 2001, 2002 ja 2003 touko-kesäkuun vaihteessa suomalaisissa sanomalehdissä ilmestyi yhteensä 90 juttua, jotka käsittelivät Amnesty Internationalin vuosiraporttia. Mukana ovat myös ruotsinkielisissä lehdissä ilmestyneet jutut. Kuten aiemmin kerrottiin, rajattiin aineiston ulkopuolelle lyhyet maininnat Amnestystä ja sen vuosiraportista, joten kaikkien aineiston juttujen pääkohteena on Amnestyn vuosiraportti. Aineistoon otettiin lisäksi mukaan kaksi reportaasiksi luokiteltua laajempaa juttua, koska ne kytkeytyivät ajallisesti ja osittain sisällöllisesti raporttiin ja näin tukivat vuosiraportin julkisuutta.

¹¹ Yksi osuma tarkoittaa sitä, että jutussa mainitaan sana Amnesty International.

	2001	2002	2003	Yhteensä
Vuosiraporttiosumat	25	28	37	90

TAULUKKO 3. Vuosiraporttia käsittelevien juttujen lukumäärät.

Aineisto julkaistiin 1-6 päivän kuluttua vuosiraportin julkistamisesta (ks. taulukko 1). Uutisointi keskittyi suurimmaksi osaksi vuosiraportin julkaisua ja tiedotustilaisuutta seuraavalle päivälle eli toukokuun puolelle. Tästä myöhempinä päivinä julkaistut jutut olivat lähinnä pääkirjoituksia, kolumneja sekä toisista lehdistä referoituja tekstejä. Vuonna 2001 julkisuuden määrään ovat saattaneet vaikuttaa kahta päivää aikaisemmin vietetyt Amnestyn 40-vuotisjuhlallisuuudet, jotka poikivat laajaa julkisuutta suomalaisessa lehdistössä.

Suurimmista sanomalehdistä¹² Helsingin Sanomat (4 juttua) ja Turun Sanomat (4 juttua) uutisoivat vuosiraportista jokaisena seurantavuotena. Myös ruotsinkielisten suurin lehti Hufvudstadsbladet (5 juttua) uutisoi vuosiraportista joka vuosi. Aamulehti (3 juttua) ja Kaleva (3 juttua) uutisoivat vuosiraportista kahtena vuonna. Jokaisena vuotena vuosiraportista uutisoivat myös Salon Seudun Sanomat, Lapin Kansa, Keski-Uusimaa, Itä-Savo, Hyvinkään Sanomat, Etelä- Saimaa ja Kansan Uutiset. Iltapäivälehdet eivät uutisoineet kyseisinä vuosina vuosiraportista lainkaan. (Ks. liite 6.)

Juttutyyppi:	2001	2002	2003	Yhteensä
uutinen	17	22	31	70
kolumni	2	2		4
pääkirjoitus	3	3	3	9
reportaasi		1	1	2
referoiva	3		2	5
Yhteensä	25	28	37	90

TAULUKKO 4. Juttutyyppit vuosittain.

¹² Järjestys perustuu sanomalehden levikkiin, jotka löytyvät esimerkiksi Sanomalehtien liiton sivuilta (Sanomalehtien Liiton jäsenlehtien tarkastetut levikit, 2004).

Suurin osa aineistosta oli uutisia, mutta mukaan mahtui myös pääkirjoituksia, kolumneja, toisia lehtiä referoivia tekstejä eli niin sanottuja ”toisista lehdistä poimittua” - palstoja sekä kaksi reportaasia. Vieraskynä -kolumneja julkaisivat Kansan Tahto ja Kansan Uutiset. Näistä kaikki olivat saman ihmisen, Ydin -lehden päätoimittajan ja ihmisoikeusaktivistin kirjoittamia juttuja. Toimituksen ulkopuolisten kirjoittamat kolumnit kuvastavat yleisönosastokirjoitusten tapaan toimituksen ulkopuolisia käsityksiä (ks. Suhonen 1994, 90). Tämän lisäksi Kaleva julkaisi pääuutissivulla yhden kolumnin. Vuonna 2003 Helsingin Sanomien Nyt -liitteessä julkaistiin kaksi päivää vuosiraportin julkistamisen jälkeen laaja reportaasi ihmisoikeuksista, joka liittyi väljästi Amnestyn vuosipäivään, ja jonka teemana oli ”ihmisoikeudet A:sta Ö:hön”. Tämä artikkeli tehtiin yhteistyössä Amnestyn Suomen osaston tiedottajan kanssa ja useassa kohdassa mainitaan järjestö, sen toiminta ja tutkimustiedot. Vuonna 2002 Hufvudstadsbladet julkaisi sunnuntainumerossaan sivun kokoisen henkilöreportaasin Amnesty Internationalin pääsihteeristä Irene Khanista. Kainalojuttuja ilmestyi kahdeksassa uutisessa. Kaksi näistä käsitteli, vuosiraportin tietoja lainaten, Suomen ihmisoikeustilannetta. Loput kuusi antoivat lisätietoa Amnestystä järjestönä. Kainalojutut ovat mukana analyysissä osana pääjuttua.

2001	Hufvudstadsbladet	1
	Kansan Uutiset	1
	Pohjolan Sanomat	1
2002	Aamulehti	1
	Kaakkois-Suomen Sanomat	1
	Lapin Kansa	1
2003	Etelä-Saimaa	1
	Pohjolan Sanomat	1
	Västra Nyland	1
	Yhteensä	9

TAULUKKO 5. Pääkirjoituksia vuosiraportista julkaisseet lehdet.

Osa pääkirjoituksista oli varsin lyhyitä yhden tai kahden kappaleen pituisia mainintoja vuosiraportin julkistamisesta. Suurimpia Amnestyn vuosiraportista pääkirjoituksissaan kirjoittaneita lehtiä olivat Aamulehti, Hufvudstadsbladet, Etelä-Saimaa ja Lapin Kansa.

STT:n asema kotimaan uutisoinnissa on perinteisesti ollut suuri varsinkin pienten ja keskisuurten sanomalehtien valtakunnallisen ja kansainvälisen uutistarpeen täyttämässä ja sitä pidetään yhteiskunnallista päiväjärjestystä rakentavana suomalaisena instituutiona (ks. Perko 2000, 14–16). Tässäkin aineistossa jutuista yli puolet eli 58 kappaletta oli STT:n kautta levinneitä uutisia. Tämän lisäksi ainoastaan kerran käytettiin muun uutistoimiston palveluja. STT:n uutisia käyttivät lähinnä pienemmät sanomalehdet. Pääsääntöisesti omia uutisia olivat kirjoittaneet suurimmat päivälehdet eli Helsingin Sanomat, Aamulehti sekä suurin ruotsinkielinen lehti Hufvudstadsbladet. Eri lehtien välillä vaihtelevuutta STT:n artikkeleissa löytyi otsikoista, faktalaatikoiden ja kainalojuttujen käytössä, kuvien julkaisussa, pituudessa sekä siinä oliko raportointi Suomesta rajattu juttuun mukaan. Seurantavuosien aikana lehtien oma uutisointi ei lisääntynyt. Vuonna 2003 lehdistöosumien lukumäärään (37) vaikutti STT:n uutisen ahkerampi käyttö.

Uutistoimisto:	2001	2002	2003	Yhteensä
Lehden oma juttu	12	10	9	31
STT:n juttu	13	17	28	58
Muu uutistoimisto		1		1
Yhteensä	25	28	37	90

TAULUKKO 6. Uutistoimiston juttujen lukumäärä aineistossa.

Uutisten asettumista lehtien sivuilla tarkasteltiin siltä osin, oliko Amnestyn uutisesta maininta pääuutissivulla. Tällainen maininta pääuutissivulla kuvaa kuinka korkealle uutiskriteereissä vuosiraportin uutisointi sijoittuu. Pääuutissivulle oli nostettu Amnesty-uutinen 10 tapauksessa.

Yhteensä 21 jutussa oli mukana kuva. Suurimmassa osassa eli 12:ssa oli kuvattu järjestön omia edustajia. Kuvissa oli kansainvälisen järjestön pääsihteeri, Suomen osaston toiminnanjohtaja sekä Yhdysvaltojen osaston puheenjohtaja.

Kuvan sisältö:	2001	2002	2003	yhteensä
AI:n edustaja	3	1	4	8
Ruohonjuuritason toimija	4	1		5
Ihmisoikeusloukkauksen uhri			3	3
Joku muu			5	5
Yhteensä	7	2	12	21

TAULUKKO 7. Kuvien sisältö ja lukumäärä jutuissa (N=90).

Ruohonjuuritason toiminta -kuvat olivat kahdesta erilaisesta kampanjatempauksesta. Toisessa kuvassa vanginasuinen aasialaistyttö on kahlittuna maassa polvillaan ja taustalla ison kankaan takana näkyy ihmisiä. Kyse on tuolloin meneillään olleesta kidutuksen vastaisen kampanjan tempauksesta. Tämä kuva julkaistiin vuonna 2001 neljässä lehdessä riippumatta siitä oliko kyseessä STT:n uutinen vai ei. Toinen kuva oli Amnestyn Kosovo-tempauksesta, jossa kuvataan Amnesty -teltaa nimeltä mainitsemattomassa suomalaisessa kaupungissa. Tämän lisäksi kuvista kolme esitti ihmisoikeusloukkausten uhreja. Lopuissa kuvissa oli yhteys Amnestyn vuosiraporteissa kritisoimiin asioihin, kuten terrorismin vastaiseen sotaan. Näistä yhdessä aseistettu USA:n sotilas pitää käsipuolesta kiinni vangittua arabimiestä. Kuvatekstin mukaan Irakilainen mies on pidätetty Bagdadissa asekaupoista ja matkalla kuulusteltavaksi.

Lisätietona 19 jutun mukana julkaistiin taulukoita, jotka kaikki olivat sisällöltään yhteneviä. Ne sisälsivät tilastotietoa eri vuosina tapahtuneista erilaisista ihmisoikeusloukkauksista. Taulukoiden tiedot perustuivat joka vuosi tiedotteen liitteenä jaettavaan tilastoon.

Otsikkotasolla tarkasteltiin juttukohtaisesti järjestön nimen ja vuosiraportin näkymistä pääotsikoissa. Pelkästään järjestön nimi mainittiin 65 pääotsikossa. Lisäksi kahdeksassa pääotsikossa mainittiin järjestön nimi sekä vuosiraportti. Juttuja joilla oli pääuutissivulla maininta, käsiteltiin yhtenä kokonaisuutena. Pääotsikkona näissä tapauksissa pidettiin sekä pääuutissivun, että varsinaisen uutissivun otsikkoa. Kymmenestä pääuutissivun maininnasta

kahdessa tapauksessa mainittiin järjestön nimi sekä pääuutissivun että varsinaisen uutissivun pääotsikossa. Nämä on kuitenkin laskettu alla olevassa taulukossa yhdeksi tapaukseksi.

Järjestö otsikoissa:	Lukumäärä
Ei mainintaa	17
Amnesty	65
Amnesty ja raportti	8
Yhteensä	90

TAULUKKO 8. Järjestön nimen ja vuosiraportin näkyvyys juttujen pääotsikoissa.

Lehdet uutisoivat vaihtelevasti Suomen osuudesta raportissa. Jutuista hieman yli puolessa (48) otettiin esiin Suomen asema ihmisoikeuksien rikkojana. Esitystapa vaihteli huomattavasti lehtien välillä. Suomen tilanteesta kirjoitettiin oman väliotsikon (6) tai kainalojutun alla (1). Joissain tapauksissa Suomen tilanne nostettiin pääuutissivulle (2) sekä siitä kirjoitettiin myös kainalojuttu (2). Osa lehdistä oli päätenyt uutisoimaan ainoastaan Suomesta (6). Yksi lehti mainitsi Suomen tilanteen myös pääkirjoituksessaan. Kahta tapausta lukuun ottamatta Suomen tilannetta korostettiin ainoastaan vuonna 2002, jolloin raportista löytyi pitkästä aikaa uutta tietoa Suomesta. Vuosiraportissa kerrottiin suomalaisiin viranomaisiin kohdistuvista rasismiepäilyksiä. Useimmiten (30) Suomen tilanteesta mainittiin artikkelin loppupuolella lyhyesti yhdellä tai kahdella lauseella. Tiedon uutuusarvo herätti siis enemmän kiinnostusta, kuin pelkkä vanhojen uutisten toistaminen eli siviilipalveluksen pituus ja totaalikieltäytyjien adoptoiminen mielipidevangeiksi¹³.

¹³ Amnesty International on adoptoinut marraskuusta 1999 alkaen suomalaisia aseistakieltäytyjiä mielipidevangeiksi. järjestön mukaan korkeintaan noin puolitoistakertainen palveluksen pituus normaaliin asepalvelukseen nähden on kohtuullisuuden rajoissa. Siviilipalveluksen kesto Suomessa on yli kaksi kertaa lyhimmän ja yleisimmän asepalveluksen mittainen ja järjestö pitää sitä rangaistuksena vakaumuksesta. Siksi siitä kieltäytyvät adoptoidaan mielipidevangeiksi. Toukokuussa 2003 (tutkimuksen aineiston viimeisen raportin ilmestymisen aikoihin) Suomi on ainoa EU-maa, jossa on Amnesty:n adoptoimia mielipidevankeja.

Suomen ihmisoikeustilanteen käsitteleminen:	2001	2002	2003	Yhteensä
Ei	15	12	15	42
Suomi mainitaan lopussa	9		21	30
Käsittelee pääsääntöisesti Suomea		6		6
Nostettu maininta pääuutisivulle		2		2
Nostettu maininta pääuutisivulle sekä kirjoitettu oma kainalojuttu		2		2
Oman väliotsikon alla	1	4	1	6
Mainitaan pääkirjoituksessa		1		1
Kainalojuttu		1		1
Yhteensä	25	28	37	90

TAULUKKO 9. Suomen ihmisoikeustilanteen uutisointi sanomalehdissä (N= 90).

Journalistisen esitystaparutiinin mukaan vähiten tärkein asia laitetaan loppuun, jolloin artikkelia on helppo esimerkiksi editoida (esim. Mörä 1996, 112). Tämä näkyy aineistossa selkeästi STT:n uutisissa, joissa viimeiseksi asiaksi vuonna 2001 ja myös vuonna 2003 oli sijoitettu Suomen ihmisoikeustilanne. STT:n lyhennetyissä uutisversioissa eri sanomalehdissä Suomen osuus olikin vuonna 2001 editoitu viidessä jutussa kokonaan pois ja vuonna 2003 yhdeksässä jutussa. Useimmiten mainittiin kuinka häpeällistä raportissa mukana olo on Suomelle. Kuitenkaan asian ei katsottu olevan aina niin merkittävä, että sijoitusta olisi muutettu.

Uutiskriteerien mukaan kulttuurinen etäisyys vaikuttaa uutisen tärkeyteen, eli kaukaiset tapahtumat nähdään uutistoimituksessa vähemmän kiinnostavina (esim. Manning 2001, 61–62). Lisäksi ulkomaiden tapahtumien uutisarvoa nostaa se, että Suomi liittyy jotenkin tapahtumaan (esim. Pietiläinen 1998b). Vuosiraportin uutisoinnissa ilmenee tämän suhteen ristiriitaa. Oman maan tapahtumat asetetaan tärkeysjärjestyksessä viimeiseksi tai sitä ei mainita lainkaan. Toiset lehdet taas olivat päätyneet päivävastaiseen ratkaisuun ja väliotsikoilla tai kainalojutuksi sijoittamalla korostaneet Suomen ihmisoikeusloukkauksia. Kainalojuttuja Suomen tilanteesta kirjoitettiin ainoastaan vuonna 2002, jolloin raportti tarjosi uutta tietoa Suomen viranomaisiin kohdistuvista rasismiepäilyistä. Tämä poikkesi

aikaisempien vuosien raporteista ja herätti kiinnostusta toimituksissa. Tällainen ristiriitainen käsittelytapa voi toki johtua myös siitä, että Suomen esiintyminen raportissa koetaan kiusallisena eikä siitä haluta pitää liikaa melua. On tietenkin mahdollista, että jutun kirjoittaja ei jaa järjestön käsitystä aseistakieltäytyjien asemasta, eikä näin ollen halua korostaa sen merkitystä. Toisaalta myös loukkausten vakavuuden voidaan katsoa olevan varsin pieni verrattuna moniin raportista ilmeneviin tietoihin, eivätkä Suomen loukkaukset nouse negatiivisuudessaan muita tärkeämmäksi.

6.1.2 Vuosiraportin julkisuus sisältöinä

Myös sisällön laadullisia havaintoja kvantifioitiin ja muuttujat syötettiin SPSS - matriisiin (ks. liite 1), mutta koska havainnot perustuvat tutkijan omaan tulkintaan aineistosta, muuttujia havainnollistetaan myös lehtiaineistosta nostettujen sitaattien avulla. Tässä luvussa on kuitenkin syytä ottaa huomioon, että uutisjutuissa sisällön variaatio ei ole kovinkaan suuri, koska aineistosta suuren osan muodostavat STT:n kautta jokaisena seurantavuotena levinneet samat jutut. Kuitenkin havainnot on tehty koko aineistosta, jotta saataisiin paremmin kuva havainnon laajuudesta, koko julkisuuden kannalta. Sisällöltään toisistaan eriäviä uutisia on itse asiassa vain 36 kappaletta. Kaikki STT:n kautta levinneet jutut olivat uutisjuttuja.

Juttutyyppi:	2001	2002	2003	Yhteensä
Uutinen	5	6	5	16
Kolumni	2	2		4
Pääkirjoitus	3	3	3	9
Reportaasi		1	1	2
Referoiva	3		2	5
Yhteensä	13	12	11	36

TAULUKKO 10. Erilaisten juttutyyppeiden määrä STT:n uutisten karsinnan jälkeen.

Vuonna 2001 aineisto sisälsi perusuutisointia vuosiraportin sisällöstä sekä järjestön toiminnan laajentumisesta globalisoituvassa maailmassa. Vuosina 2002 ja 2003 otsikoita hallitsi terrorismi ja sen vastainen sota sekä niiden ympärille kietoutuvat ihmisoikeusloukkaukset. Lehdissä painotettiin siis jo valmiiksi median asialistalla olevaa terrorismia ja sen vaikutuksia.

Suhosta (1994, 119) ja Harista (2003, 71)¹⁴ mukailten jokaisesta sanomalehtijutuista etsittiin tekstiä hallitsevia näkökulmia, eli toisin sanoen sitä miten vuosiraportin sisältöön, ihmisoikeusloukkauksiin ja Amnesty Internationaliin suhtauduttiin (ks. liite 1). Samassa jutussa saattoi esiintyä kuitenkin useampia näkökulmia, joten viidessä tapauksessa jutulle on määritelty kaksi hallitsevaa näkökulmaa. Useimmissa jutuissa oli mukana myös neutraalia raportin selostusta, mutta tämä näkökulma ei useimmiten kuitenkaan noussut hallitsevaksi.

Juttutyyppi:	Toiminta	Selostus	Syy
uutisjuttu	15	6	51
kolumni	2	1	1
pääkirjoitus	3	1	5
reportaasi	1	1	1
referoiva	3		4
yhteensä	24	9	62

TAULUKKO 11. Erilaiset näkökulmat aineistossa.

(Toimintänäkökulma = Ihmisoikeuksien puolesta ja loukkausten estämiseksi toimiminen/Amnesty toimii yms. Syyinäkökulma= syiden ja selitysten etsiminen/mistä ihmisoikeusloukkaukset johtuvat. Selostava= tapahtuminen, raportin sisällön kuvailu.)

Toimintalähtöiseksi näkökulmaksi (24 jutussa) tulkittiin kirjoitukset, joissa ihmisoikeusloukkauksille tehdään tai vaaditaan tekemään jotain tai joissa esitellään esimerkiksi toimintatapoja. Toimintänäkökulmaksi lukeutuviksi katsottiin myös kirjoitukset, joissa Amnesty määriteltiin tekemään ihmisoikeusloukkausten eteen jotain.

¹⁴ Aineiston alustavan läpikäynnin perusteella katsottiin ongelmanäkökulman etsiminen turhaksi, sillä ihmisoikeusloukkaukset nähtiin kaikissa artikkeleissa yhteiskunnallisena ongelmana. Harista (2003) mukailten ongelmanäkökulmaksi nähtiin ihmisoikeusloukkausten näkeminen yhteiskunnallisena ongelmana. (ks. Harinen 2003,71.)

Toimintanäkökulmaa oli löydettävissä luonnollisesti lähes kaikista pääkirjoituksista ja myös muutamasta uutisesta.

Toimintanäkökulma: "Koska ihmisoikeusloukkaukset tekee aina yksittäinen ihminen, voi myös yksittäinen ihminen ne myös estää. Helppo ja yksinkertainen keino on liittyä Amnestyyn. (Kansan uutiset 31.5.2001)

Syynäkökulma - kirjoituksissa (62 jutussa) tehdään syy-seuraus -tyyppisiä johtopäätöksiä ihmisoikeusloukkauksista: etsitään syitä ja selityksiä tapahtumille. Tällainen "miksi" kysymyksiin vastaaminen ei ole tyyppillistä uutisjutuissa, mutta niissäkin esitettiin lähteen suulla johtopäätöksiä. Tämä olikin tässä aineistossa yleisin näkökulma. Erityisesti vuosina 2002 ja 2003 selityksiä heikentyneeseen ihmisoikeustilanteeseen etsittiin WTC-iskujen jälkeisestä maailmantilanteesta.

Syynäkökulma:

"Yhdysvaltain presidentin George W. Bushin viime syksynä julistama terrorismin vastainen sota on useissa maissa johtanut poliittisen opposition vaientamiseen, toteaa kansainvälinen ihmisoikeusjärjestö Amnesty International." (Keski-Uusimaa 29.5.2002)

"Amnestyn päällimmäinen huoli on se, että syyskuun 11. päivän jälkeen ihmisoikeuksien suojeleminen on joutunut vaaraan. Se tapa millä maailma on reagoinut iskuihin ns. terrorismin vastaisen sodan muodossa, on itse asiassa johtanut siihen, että kansainvälisiin sopimuksiin perustuva ihmisoikeusjärjestelmä on vakavasti uhattuna ensimmäistä kertaa toisen maailmansodan jälkeen, sanoo Amnesty Internationalin Suomen osaston toiminnanjohtaja Frank Johansson." (Iisalmen Sanomat 31.5.2003)

Selostavassa näkökulmassa (9 jutussa) kuvailtiin tapahtumia ja raportin sisältöä neutraalisti. Tämä tyyli nousi esiin etenkin pidemmissä uutisjutuissa, joissa loppua kohti siirryttiin selostamaan yksityiskohtaisemmin raportin tutkimustuloksia.

Selostusnäkökulma:

"Vuosiselostuksessa kerrotaan ihmisoikeusloukkauksista 149 maassa viime vuoden aikana. Viranomaisten harjoittamaa kidutusta tapahtui 125 maassa, laittomia teloituksia raportoitiin 61 maassa ja mielipidevankeja pidettiin 63 maassa. Ainakin 1457 kuolemanrangaistusta pantiin täytäntöön yhteensä 28 maassa. Todelliset luvut ovat kuitenkin raportoituja suuremmat. Afrikassa suurimmat ihmisoikeusrikkomukset liittyivät mantereita repiviin sisällis- ja etnisiin sotiin. Lisäksi rikoksista epäiltyjen kidutus oli yleistä useissa maissa." (Keski-Uusimaa, 31.5.2001)

Sanomalehtiaineistosta nousi myös esiin Amnesty International organisaationa. Yhteensä 28 jutussa tuotiin tarkemmin esille, minkälaisesta organisaatiosta on kysymys. Suurin osa jutuista, joissa tuotiin esiin Amnesty organisaationa (21 kappaletta) oli keskittynyt vuodelle 2001, jolloin tematisoitiin Amnestyn mandaatin laajennusta taloudellisiin, sosiaalisiin ja sivistyksellisiin oikeuksiin. Tästä järjestöä myös kritisoitiin.

Miten organisaatiosta kirjoitetaan				
Ei mainita organisaatiota	Kritiikki	Neutraali	Positiivinen	Yhteensä
62	8	16	4	90

TAULUKKO 12. Miten Amnestystä organisaationa kirjoitetaan (N=90).

Selkeästi kahdeksassa jutussa kritisoitiin järjestöä ja näistä kahdeksasta jutusta kahdessa referoitiin toisten lehtien juttuja. Vuonna 2001 pääkirjoituksissa ja kolumneissa esitettiin kritiikkiä nimenomaan järjestön mandaatinlaajennusta kohtaan. Lehdet epäilivät muutoksen mielekkyyttä ja ilmaisivat huolensa muutoin niin toimivan järjestön toiminnan tason heikkenemisestä.

”Merkittävää kritiikkiä järjestö kohtaan ei ole juuri kuultu sen jälkeen, kun Neuvostoliitto satelliitteineen romahti... On luonnollisesti oikea arvio, että ihmisoikeuksien rikkomuksilla on aina taloudellinen ja sosiaalinen taustansa. Mutta jos Amnesty laajentaa toimialueensa maailman kaikkien ongelmien ratkaisemiseen, politiikka nielaisee helposti tavalla, joka heikentää sen edellytyksiä hoitaa nykyistä korvaamatonta tehtäväänsä.” (Kansan Uutiset -viikkoliite, 1.6.2001)

Amnestyä kohtaan esitettiin kritiikkiä myös vuonna 2003, jolloin USA:n hallitus torjui Amnestyn esittämät väitteet sen toiminnasta. Nämä uutiset julkaistiin STT:n toimesta jatko uutisointina (3 juttua). Tässä tapauksessa STT:n uutinen ei levinnyt yhtä laajalle kuin vuosiraportin uutisoinnin yhteydessä. Asiaa kommentoitiin myös muutamassa pääkirjoituksessa.

”Yhdysvallat on torjunut suurimman osan ihmisoikeusloukkauksia koskevasta kritiikistä. Amerikkalaiset kuitenkin sanoivat, että he kunnioittavat ihmisoikeusjärjestö Amnesty Internationalin roolia ihmisoikeusrikkosten raportoijana... Amnesty voisi käyttää enemmän voimavaroja tutkiakseen millaisia ihmisoikeusrikkomuksia Irakissa tapahtui...” (Hämeen Sanomat/STT 30.5.2003)

Edellä esitetty esimerkki kuvaa hyvin ihmisoikeusjärjestöjen toimintaan tyypillisesti kohdistettua kritiikkiä. Hallitukset haluavat yleensä kieltää oman maan ihmisoikeusloukkaukset ja näin kyseenalaistaa kritiikin esittäjän arvovaltaa (esim. Baehr 1999; Brett 1999).

Amnesty International organisaationa tuotiin esiin neutraalisti 16 jutussa ja yleensä nimenomaan erillisillä faktalaatikoilla ja kinalojutuilla tai oman väliotsikon alla. Täti esitystapaa ilmeni nimenomaan uutisjutuissa ja suurin osa näistäkin (13 juttua) oli STT:n kautta levinneitä. Jutuissa kuvailtiin järjestön syntyä ja toimintaa samaan tapaan kuin järjestön omista esitteistä. Vaikka esitystapa oli neutraali, oli se myös järjestön omaa viestiä mukaileva.

”Amnesty International sai alkunsa toukokuussa 1961... Amnestyn päätavoitteet ovat: kaikkien mielipidevankien vapauttaminen, kuolemanrangaistuksen ja kidutuksen poistaminen... Amnesty on maailman suurin ihmisoikeusjärjestö. Sille on myönnetty Nobelin rauhanpalkinto vuonna 1977...” (ESS. 31.5.2001)

Neljässä jutussa Amnestyä organisaationa kuvailtiin positiivisesti. Pääkirjoitukset ja kolumnit käsitteivät järjestön tarpeellisuutta ihmisoikeuksien puolustajana ja sen toimialaa. Järjestön erityisasemaa korostettiin ja sen tekemää työtä myös keuhuttiin ja sanottiin suorin sanoin tulokselliseksi:

”Kansalaisjärjestöjen joukossa Amnesty International on noussut harvinaisen arvostettuun asemaan. ...johdonmukaisella ja puolueettomalla työllä se on kyennyt painostamaan hallituksia ja auttamaan lukemattomia mielipiteensä vuoksi vangittuja tai kidutettuja.” (Kaleva 4.6.2001)

Pääkirjoitukset ja pääuutissivun uutiset kuvastavat parhaiten lehden tapaa arvottaa eri aiheita. Vaikka pääkirjoitusten huomioarvo on heikko, niiden aihevalinnoilla on painoarvoa valtajulkisuuden kannalta (Suhonen 1994, 88). Vuosiraportin julkistaminen herätti suurimmista sanomalehdistä ainoastaan Aamulehdessä ja ruotsinkielisten suurimmassa lehdessä Hufvudstadsbladetissa intoa ottaa pääkirjoituksessaan Amnestyn vuosiraportti esiin. Niissä otettiin kantaa Amnesty Internationaliin ihmisoikeuksien puolestapuhujana. Mandaatin laajennuksen TSS-oikeuksiin pelättiin tosin vaikuttavan sen tehokkuuteen

tiettyjen ihmisoikeuksien puolustajana.

Vuosina 2002 ja 2003 pääkirjoitusten aiheena olivat terrorismiin ja terrorismin vastaiseen sotaan kytkeytyvät ihmisoikeusloukkaukset ja vallallaan oleva yleinen turvattomuus. Kirjoituksessa otetaan kantaa maailman tilanteeseen sekä käytyihin sotiin:

” Se tapa millä maailma on reagoinut iskuihin (11.9) niin kutsutun terrorismin vastaisen sodan muodossa, on itse asiassa johtanut siihen, että kansainvälisiin sopimuksiin perustuva ihmisoikeusjärjestelmä on vakavasti uhattuna ensimmäistä kertaa toisen maailmansodan jälkeen...Amnestyn mukaan Afganistanissa ja Irakissa on mitä todennäköisimmin syyllistytty sotarikoksiin” (Etelä-Saimaa 29.5.2003)

Raportin asioiden esitysjärjestys sanomalehdissä on erityisesti uutisjutuissa yleisemmästä yksityisempään ja kaukaisemmasta läheisempään. Juttujen kärkeen nostetaan laajempia ja ajankohtaisia yhteiskunnallisia teemoja kuten globalisaatio ja terrorismi. Myös suurvaltojen ihmisoikeusongelmat nousevat jutun alkupuolelle. Ensin esitetään siis maailman ihmisoikeustilanne, jonka jälkeen siirrytään kaukaisempiin maanosiin, josta siirrytään Euroopan kautta Suomeen. Tämä ei täysin vastaa uutiskriteerejä. Teoreetikkojen mukaanhan kulttuurisesti ja maantieteellisesti kaukana olevat tapahtumat eivät herätä mielenkiintoa samassa määrin kuin ”meihin” liittyvät tapahtumat (esim. Manning 2001, 61–62; Fairclough 1997, 69). Se, että Eurooppa ja Suomi asettuvat uutisten loppuun, kertoo myös siitä, että niitä ei tässä kontekstissa pidetä merkittävänä tai asiaa pidetään kiusallisena.

6.1.3 Amnesty lähteenä

Juttutyypinä uutiset nähdään yleensä neutraaleina ja tapahtumia objektiivisesti selostavina teksteinä. Media luo esimerkiksi lähdekäytännöillään vaikutelmaa ulkopuolisuudesta, puolueettomuudesta ja luotettavuudesta. Vastuu mahdollisista väärinarvioinneista halutaan siirtää muille osapuolille. (Esim. Mörä 1996, 112.) Seuraavaksi tarkastellaan, miten Amnesty Internationalia on käytetty lähteenä eli miten hyvin Suomen osaston oma tiedottaminen näkyy sanomalehtiaineistossa.

Lähteinä sanomalehtijutuissa oli käytetty lähes yksinomaan Amnesty Internationalia. Jutuissa viitattiin tiedonlähteinä suoraan vuosiraporttiin, järjestön edustajiin tai vain järjestöön yleensä. Edustajista ääneen pääsivät kansainvälisen järjestön pääsihteeri vuosiraporttiin kirjoittamallaan johdannolla ja yhdellä henkilökohtaisella haastattelulla sekä Suomen osaston toiminnanjohtaja ja tiedottaja, joita oli haastateltu. Ainoastaan viidessä jutussa viitattiin muihinkin lähteisiin kuin Amnesty Internationaliin. Kolmessa näistä viitattiin Yhdysvaltain hallituksen edustajaan.

Lähde:	Lukumäärä
Amnesty	1
Amnesty ja edustaja	1
Amnesty ja muita lähteitä	5
Amnestyn raportti	10
Amnestyn raportti ja edustaja	68
Referoiva	5
Yhteensä	90

TAULUKKO 13. Lähteet joihin sanomalehtiaineistossa on viitattu. (N=90)

Lähteinä on siis käytetty asiantuntijoiden tuottamaa raporttia ja organisaation eliittiä eli organisaation vallankäytön hierarkian huipulla olevia. Mörän (1996, 109) mukaan eliittiä ja suuria organisaatioita suositaan lähteinä, koska niiden painoarvo on suurempi. Tuntemattoman lähteen käyttö vaatii parempia perusteluja. Jos tällaisen lähteen tieto osoittautuu perättömäksi, on kritiikin kohteena journalisti, ei lähde. Suuria organisaatioita suositaan myös sen takia, että ne ovat myös journalistin kannalta helppoja lähteitä, koska niissä työskentelee ihmisiä, jotka työkseen tuottavat materiaalia medialle. (Möra 1996, 109–112.)

Aikaisemmin tarkasteltiin otsikkotasolla Amnesty- ja vuosiraportti -sanojen näkymistä. Tämän lisäksi tarkasteltiin myös tiedotteen teemojen näkymistä otsikkotasolla (ks. liite 2).

Jokaisesta tiedotteesta on määritelty yksi teema, joka nousee ylitse muiden, kiteytyy otsikossa ja tiedotteen alussa. Huomio on tässä kiinnittynyt tiedotteen ensimmäisiin kappaleisiin, joihin niin journalismissa kuin tiedottamisessakin pyritään kiteyttämään tärkeimmät asiat. Tämän lisäksi jokaisesta tiedotteesta on määritelty muita erityisesti esille nostettuja keskeisiä teemoja, jotka liittyvät pääteemaan tai ovat täysin erillisiä, kuten Suomesta uutisointi vuonna 2002.

Vuonna 2001 tärkeimmäksi teemaksi tiedotteessa nousi globalisaation merkitys ihmisoikeuksille, ihmisoikeuksien jakamattomuus eli TSS-oikeuksien nouseminen ihmisoikeusjärjestöjen kuten Amnestyn asialistalle sekä yritysten vastuu ihmisoikeuksien toteutumisesta globaalissa yhteiskunnassa. Vuonna 2002 kaikenkattavaksi teemaksi nousi syyskuun 11. päivän jälkeisen maailman heikkenevä ihmisoikeustilanne ja terrorismin vastaisella taistelulla oikeutetut, omiin kansalaisiin kohdistetut sortotoimet. Tämän lisäksi erillisenä teemana esiin nousi Suomen ihmisoikeustilanne eli epäilyt viranomaisten rasismista, siviilipalveluksen pituus ja aseistakieltäytyjien kohtelu. Vuonna 2003 terrorismi ja terrorismin vastaisen sodan seuraukset, kuten sen varjoon jäävät muut kriisit ja maailman turvattomuus, olivat edelleen tärkeitä teemoja.

Otsikko		
ei teemaa	tiedotteen teema	Yhteensä
30	60	90

TAULUKKO 14. Tiedotteen teeman näkyminen otsikossa

Tiedotteen teemat näkyivät 60 jutun otsikossa. Näistä 48 oli STT:n uutisia. Esimerkiksi vuosina 2001, 2002 ja 2003 ilmestyi seuraavanlaisia tiedotteen teemoja sisältäviä otsikoita:

- "Amnestyn vuosiraportti ruotii globalisaatiota". (2001)
- "Järjestö haluaa saada yritykset vastuuseen ihmisoikeuksista" (2001)
- "Amnesty: Ihmisoikeuksia poljettu terrorismin vastaisessa sodassa" (2002)
- "Amnesty arvostelee 'terrorismin vastaista sotaa'" (2003)

Itse jutuista etsittiin myös samoja teemoja kuin otsikoista. Pääkirjoituksissa ja kolumneissa ei pääsääntöisesti käydä läpi raportin sisältöjä, vaan niissä keskitytään juttutyypin luonteen

mukaan laajempien kokonaisuuksien arviointiin ja kannanottamiseen. Tyypillisesti pääkirjoituksissa ja kolumneissa kommentoitiin ja otettiin kantaa johonkin tiedotteen teemoista. Uutisjutuissa sen sijaan näkyy tiedotteen lisäksi Suomen osaston muun tiedottamisen, kuten Suomen osaston edustajien lainaaminen. Tiedotteen teemat oli huomioitu lähes kaikissa jutuissa ja 70 tapauksessa nostettiin esiin kaikki teemat. Näistä 57 oli STT:n uutisia. Ainoastaan kolmessa tapauksessa ei käsitelty lainkaan tiedotteissa määriteltyjä teemoja. Tämä ei tietenkään ole yllättävä tulos ottaen huomion toimitustyön rutiinit ja aikarajat.

Tiedotteen teemat sanomalehdissä	Uutinen	Kolumni	Pääkirjoitus	reportaasi	referoiva	Yhteensä
Yksi teema		3	5	1	3	12
Ei teemaa	1	1		1		3
Useampi teema	2		3			5
Kaikki teemat	67		1		2	70
Yhteensä	70	4	9	2	5	90

TAULUKKO 15. Tiedotteen teemojen esiintyminen sanomalehtiaineistossa (ks. liite 2).

Teemojen lisäksi vuosiraportin sisällöstä käytiin läpi lähinnä niitä asioita, joita kerrottiin tiedotteessa. Vertailtaessa uutisjuttuja ja Suomen osaston tiedotetta esiin nousi selkeästi kuinka lehtijutuissa oli suoraan käytetty tiedotteen tarjoamaa informaatioita. (Ks. liitteet 3-5.) Tyypillisin esimerkki tästä oli tilastomainen tieto ihmisoikeusloukkauksista joko maittain tai rikkomusten mukaan.

"Amnestyn raportissa kerrotaan ihmisoikeusloukkauksista 149 maassa vuonna 2000. Kidutuksesta ja pahoinpitelystä raportoidaan 125 maassa, poliittisista murhista kerrotaan 61 maassa ja "katoamisista" 30 maassa. Mieli-pidevankeja oli 63 maassa, ja teloituksia suoritettiin 28 maassa. Todelliset luvut ovat todennäköisesti korkeammat." (Tiedote 2001)

"Vuosiraportissa kerrotaan ihmisoikeusloukkauksista 149 maassa viime vuoden aikana. Viranomaisten harjoittamaa kidutusta tapahtui 125 maassa, laittomia teloituksia raportoitiin 61 maassa ja mieli-pidevankeja pidettiin 63 maassa. Ainakin 1457 kuolemanrangaistusta pantiin

täytäntöön yhteensä 28 maassa. Todelliset luvut ovat kuitenkin raportoituja suuremmat.”
(Satakunnan kansa 31.5.2001/STT)

Vuonna 2001 uutisjuttujen alkuosissa painotetaan lähes identtisesti ja samassa järjestyksessä tiedotteen alun sisältöä (liite 3). Yksityiskohtaisempaa tietoa on juttujen loppuun etsitty muista lähteistä eli itse raportista tai raportin julkistamistilaisuudesta. Vuonna 2002 tiedotteen käyttö lähdemateriaalina oli vielä selkeämpää ja uutisjutut rakentuivat pääasiallisesti tiedotteen tarjoaman informaation pohjalle. (Ks. liite 4.) Lausetasolla lähteen käyttö on välillä hyvinkin selkeää:

”Syyskuun 11. päivän tapahtumat antoivat myös monille hallituksille mahdollisuuden puolustella siviiliväestöön ja poliittisiin toisinajattelijoihin kohdistuvia sortotoimiaan ’terrorismin vastaisella taistelulla’ ”. (Tiedote 2002)

”Syksyn terrori-iskut antoivat monille hallituksille perustelun puolustella siviileihin ja toisinajattelijoihin kohdistuvia sortotoimiaan ’ terrorismin vastaisella taistelulla’ ”. (Savon Sanomat 29.5.2002)

”Loppuvuotta 2001 leimasivat ympäri maailmaa tehdyt turvallisuuspoliittiset päätökset, jotka ovat heikentäneet lakiin ja järjestykseen perustuvaa ihmisoikeuksien kunnioitusta sekä etenkin pakolaisten asemaa.” (Tiedote 2002)

”Tiistaina julkaisemassaan vuosiraportissa järjestö on huolissaan myös monissa maissa tehdyistä turvallisuuspoliittisista päätöksistä, jotka ovat heikentäneet kansalaisten oikeusturvaa ja vaikeuttaneet pakolaisten asemaa” (Keski- Uusimaa 29.5.2002/STT)

Vuonna 2003 uutiset ovat rakentuneet monipuolisemmin järjestön omasta tiedotusmateriaalista ja edustajien haastatteluista tai tiedotustilaisuudessa kerrotuista asioista (ks. liite 5.). Uutisjutuissa lainataan paljon Suomen osaston tiedotustilaisuudessa esiintyneitä edustajia; toiminnanjohtajaa ja tiedottajaa.

”... Se tapa, millä maailma on reagoinut iskuihin ns. terrorismin vastaisen sodan muodossa, on itse asiassa johtanut siihen, että kansainvälisiin sopimuksiin perustuva ihmisoikeusjärjestelmä on vakavasti uhattuna ensimmäistä kertaa toisen maailmansodan jälkeen, sanoi Amnesty Internationalin Suomen-osaston toiminnanjohtaja Frank Johansson keskiviikkona järjestetyn kansainvälisen vuosiraportin julkistamisen yhteydessä..”(Länsi-Suomi 29.5.2003/STT)

Joissain osissa tiedotteen käyttökin on ilmeistä, mutta ei yhtä laajasti kuin aikaisempina vuosina.

"Sota terrorismia vastaan ei ole ihmisoikeusjärjestön mukaan parantanut turvallisuutta vaan tehnyt maailmasta entistä vaarallisemman paikan. Amnesty toteaa, että terrorismin vastainen sota on kaventanut ihmisoikeuksia ja heikentänyt kansainvälisen oikeuden voimaa." (Tiedote 2003)

" Sota terrorismia vastaan ei ole ihmisoikeusjärjestön mukaan parantanut turvallisuutta vaan tehnyt maailmasta entistä vaarallisemman paikan. Amnesty toteaa, että terrorismin vastainen sota on kaventanut ihmisoikeuksia ja heikentänyt kansainvälisen oikeuden voimaa. (Länsi-Suomi 29.5.2003/STT)

Mielenkiintoinen implisiittinen kannanotto tiedotteessa on päässyt myös monen sanomalehden sivuille. Vuonna 2002 ja 2003 terrorismin ja terrorismin vastaisesta sodasta puhuttaessa käytetään tiedotteessa sitaatteja.

"Pyrkimys liittoutumien rakentamiseen 'terrorismin vastaisessa taistelussa'..." (Tiedote 2002)

"Hallitukset kautta maailman ovat käyttäneet miljardeja kansallisen turvallisuuden ja "terrorismin vastaisen sodan" vahvistamiseen" (Tiedote 2003)

"...Monissa maissa hyväksyttiin kiireellä uusia 'terrorismin' vastaisia lakeja." (Savon Sanomat 29.5.2002)

" Amnesty arvostelee ' terrorismin vastaista sotaa' " (Uutisvuoksi 29.5.2003/Pääotsikko)

" 'Terrorismin' vastustaminen on monissa maissa lisännyt myös rotuennakkoluuloja ja rasistista väkivaltaa. " (Keski-Uusimaa 29.5.2002/ STT)

Uutisjutuissa ja yhdessä otsikossakin käytetään termiä "terrorismin vastainen sota". Tässä pelkällä sitaattien käytöllä kyseenalaistetaan tapahtumien mielekkyyttä, "virallisia" totuuksia. Lehden ja toimittajan kannalta kyseessä voi olla vain huolimaton tiedotteen käyttö, tai yksinkertaisesti rutiininomainen tapa käyttää tiedotteita ilman että tiedostettaisiin vaikutuksia, mutta yhtä hyvin kyseessä voi olla tietoinen valinta. Lukijalle ei kuitenkaan ole itsestään selvää, että kyseessä on juuri järjestön määritelmä.

6.2 Amnesty lehtien diskurssissa

Tässä työssä on ensisijaisesti keskitytty tarkastelemaan Amnesty Internationalista mediajulkisuudessa esiintyvän diskursiivisen kokonaisuuden eri puolia kielen eli tekstin tasolla. Faircloughin (1997, 80) esittämän viitekehysten mukaisesti keskityttiin kolmeen tärkeään näkökulmaan, joihin kielen tasolla ainakin tulisi kiinnittää huomiota. Tarkastelun

kohteena on, miten maailma ja tietyt sosiaaliset käytännöt representoidaan ja kontekstualisoidaan, mahdollisesti jonkun ideologian mukaan. Toiseksi teksteistä tarkastellaan, minkälaisia identiteettejä on konstruoitu aineistossa esiintyville toimijoille. Korostuuko esimerkiksi status, rooli, yksilöllisyys tai persoonallisuus? Kolmanneksi tarkastellaan, mitä suhteita on rakennettu osallistujien kuten toimittajan ja kohdeorganisaation tai kohdeorganisaation ja muiden yhteiskunnallisten toimijoiden välille?

Representationaalisten prosessien analysointi tekstissä on Faircloughin (1997, 136) mukaan selostus siitä, millaisia valintoja on tehty: mitä tekstiin sisältyy, mitä taas on jätetty pois. Toisaalta huomio kiinnittyy myös siihen, mitkä seikat ovat ensisijaisia ja mitkä toissijaisia. Tekstin tasolla analyysi keskittyy koko aineistossa selkeästi esiin nouseviin representaatioihin, suhteisiin ja identiteetteihin. Kyse ei siis ole yksityiskohtaisesta lingvistikisestä analyysistä, vaan ensisijaisiksi nousevien esitystapojen analyysistä. Tarkoitus onkin seuraavaksi hahmottaa Amnestyä esiin nousevia representaatioita ja sille tuotettua positiota. Koska näitä hallitsevia representaatioita tarkastellaan koko aineiston tasolla eikä esimerkiksi juttukohtaisesti, ei määrällistä tietoa niiden yleisyydestä aineistossa ole. Amnestyä eri rooleja mediajulkisuudessa pyritäänkin havainnollistamaan nostamalla aineistosta esiin suoria lainauksia sekä tuomalla esiin tyypillisimpiä organisaatioon liitettäviä sanoja.

Sisällönerittely toimii tukena myös eri esitystapojen hahmottamisessa, koska siinä eriteltiin, mitä lähteitä oli käytetty sanomalehtiaineistossa, miten Amnesty organisaationa oli esitetty, minkälaisia näkökulmia aineistossa esiintyi ja miten järjestön omaa tiedotusmateriaalia oli käytetty. Sisällönerittelystä poiketen diskursiiviseen luentaan otettiin mukaan vain yhdet esimerkit jokaisesta STT:n uutisesta. Sanomalehtijuttujen määräksi jäi tällöin 36 (ks. taulukko 10).

Lehtiaineistossa nousi esiin erilaisia toimijoita, jotka luovat kuvaa Amnestystä vuosiraportin uutisoinnin yhteydessä. Sisällönerittely osoitti, että lähteinä lehtiaineistossa oli käytetty lähes yksinomaan järjestöä ja sen omia edustajia (ks. taulukko 13). Median käytännöt tuntien tulos ei ollut mitenkään yllättävä. Olihan kyse raportin julkaisusta, jonka yhteydessä järjestö aktiivisesti tiedottaa (ks. luku 3.2.). Muita lehtiaineistossa esiintyneitä toimijoita lähteiden lisäksi olivat ihmisoikeusloukkausten uhrit sekä syylliset. Lähteet toimivat siis tässä yhteydessä aktiivisena määrittelijänä. Lähteitä kutsutaan jatkossa aktiivisiksi toimijoiksi. Muiden toimijoiden – uhrien ja syyllisten - toimintaa määrittävät lähteet. Niitä kutsutaan jatkossa passiivisiksi toimijoiksi. Tarkemmin näitä toimijoita määritellään seuraavien alalukujen yhteydessä.

6.2.1 Amnesty – legitiimi toimija

Eri toimijaryhmien määrä aineistossa oli vähäinen. Jutuissa aktiivisina toimijoina, lähteinä, pääsevät ääneen Amnesty järjestönä sekä sen korkealla hierarkiassa olevat edustajat. Järjestöä pidetään siis median silmissä luotettavana lähteenä, mistä kertoo myös sen oman tiedottamisen näkyminen lehtiaineistossa (ks. luku. 6.1.3).

Pääkirjoituksissa ja kolumneissa, eli toimittajien ja lehtien määritelmässä, representoidaan legitiimi toimija. Amnestyn statusta ihmisoikeuksien puolustajana vahvistetaan positiivisilla ominaisuuksilla. Amnesty liitetään niissä adjektiiveihin *neutraali*, *tarpeellinen*, joskus jopa *kasvoton*, *johdonmukainen* ja *puolueeton*, jonka *perusarvio on kohdallaan*. Järjestöä jopa kuvaillaan yhdeksi vaikutusvaltaisimmista kansalaisjärjestöistä. Yhdessä kolumnissa suoraan mainostetaan Amnestyn toimintaa ja pyydetään tukemaan sitä: ”Helppo ja yksinkertainen keino liittyä... maksuton tekstiviesti numeroon...” (Kansan Uutiset/kolumni 31.5.2001).

” Amnesty International – yksi maailman arvovaltaisimmista kansainvälisistä kansalaisjärjestöistä... AI:n työn laadun mitta on, että järjestö nauttii tänä päivänä entisestäänkin suurempaa ja perustavanlaatuisista arvostusta.” (HBL/Pääkirjoitus 31.5.2001)

"...maailman suurin ja tehokkain ihmisoikeuksia puolustava kansalaisjärjestö." (Kansan Uutiset/kolumni 31.5.2001)

"Maailman merkittävin ihmisoikeusjärjestö Amnesty International juhlii 42-vuotissyntymäpäiväänsä." (Nyt-liite 30.5.2003)

Jutuissa, joissa organisaation esitystapa on neutraali, vahvistetaan samalla myös sen legitimitettä. Niissä korostetaan sellaisia järjestön ominaisuuksia, jotka vahvistavat sen statusta. Eli tuodaan esiin esimerkiksi järjestön pitkäikäisyys, sen koko ja sille myönnetty yleisesti arvostetut palkinnot. Legitiiminä toimijana Amnesty toimii sanomalehdille myös uskottavana lähteenä eikä tukea tiedoille haeta vaihtoehtoisista lähteistä. Järjestö tuottaa myös medialle tarvittavaa uutismateriaalia, joten näiden kahden toimijan suhde on tässä yhteydessä symbioottinen.

"Ihmisoikeusjärjestö viettää 40-vuotisjuhlia... Sille [Amnestylle] on myönnetty Nobelin rauhanpalkinto vuonna 1977 ja YK:n ihmisoikeuspalkinto vuonna 1978" (Hyvinkään Sanomat 31.5..2001/kainalojuttu)

"Amnestyn 42-vuotispäivänä julkistetussa raportissa on tietoa 151 maan ihmisoikeustilanteesta." (Etelä Suomen Sanomat 29.5.2003/ STT)

Järjestön toiminnan legitimointi nousee erityisesti esiin pääkirjoituksissa ja kolumneissa, joissa myös saatetaan kritisoida järjestön toimintaa. Kriitikistä huolimatta toiminnalle annetaan tunnustus. Järjestön merkitystä ei haluta vähätellä. Uutisjutuissa kirjoitetaan myös asioista, joiden Amnesty International uskoo tai epäilee tapahtuneen. Tyypillinen esimerkki tästä on:

"Laittomia teloituksia pantiin toimeen lähes 50 maassa ja kymmenissä maissa ihmisiä "katoaa" edelleen. Toisaalta Amnesty uskoo,¹⁵ että ihmisoikeusloukkauksien määrä on todellisuudessa huomattavasti korkeampi" (Keski-Uusimaa/STT 29.5.2002)

"Amnestyn mukaan Afganistanissa ja Irakissa on mitä todennäköisimmin syyllistytty sotarikoksiin" (Länsi-Suomi/STT. 29.5.2003)¹⁶

Tällainen konteksti, missä ensin raportoidaan tutkimustietoa, ei kuitenkaan automaattisesti syö muun sanoman uskottavuutta. Se myös luo kuvaa järjestöstä, joka kertoo faktoina vain

¹⁵ Uutistekstin tiedot ovat yhteneviä tiedotteen kanssa, jossa Amnesty myös "uskoo" loukkausten määrän olevan todellista suurempi"

¹⁶ Amnesty julkaisi Irakin ihmisoikeustilanteesta omiin tutkimuksiin perustuvan raportin vasta maaliskuussa 2004 (ks. luku 1.1)

sellaiset asiat, joista sillä on luotettavia tutkimustuloksia. Legitiimin toimijan esittämänä epävarma tieto saa lähes totuuden statuksen.

Vuosiraportin tietoihin viitataan yleensä neutraalisti. Näissä kohdissa Amnesty laskee, tilastoi, kirjaa ja jäljittää maailman ihmisoikeusloukkauksia. Järjestö myös neutraalisti raportoi, toteaa ja kertoo faktoja ihmisoikeusloukkauksista ja niiden määrästä. Amnesty legitiiminä toimijana esittää näin oman näkemyksensä todellisuudesta luotettavaan tyyliin kuin viranomaisen. Ja koska taustat ovat kunnossa, järjestön ääni on uskottava ja luotettava.

Passiivisena toimijaryhmänä esiin nousevat ihmisoikeusloukkausten uhrin. Siinä missä syyllisen häpeä on aktiivisesti esillä ja rikoksiin syyllistyneitä valtioita nimetään aktiivisesti, poissaolollaan loistavat yksittäiset uhrin. Ihmisoikeusloukkausten esittäminen neutraalisti ja huomion kiinnittäminen laajempiin yhteiskunnallisiin asiakokonaisuuksiin vuosiraportoinnin uutisoinnin yhteydessä korostaa tiedon luotettavuutta. Toisaalta tällainen uutisointi asettaa uhrin toissijaiseen rooliin. Uhrista tulee neutraali ja anonyymi. Inhimillinen kärsimys, josta loukkauksissa on kyse, jää toissijaiseksi. Lukijalle ei tarjota samaistumisen kohdetta. Uutisointi on siis hyvin faktapohjaista. Yksittäisten ihmisten kärsimykset lokeroidaan taulukoihin nimikkeiden ja lukujen alle niin uutisissa kuin muissakin juttutyypeissä:

”Viranomaisten harjoittamaa kidutusta tapahtui 125 maassa, laittomia teloituksia raportoitiin 61 maassa ja mielipidevankeja pidettiin 63 maassa. Ainakin 1457 kuolemanrangaistusta pantiin täytäntöön yhteensä 28 maassa.” (Hyvinkään Sanomat 31.5.2001/ STT)

”Viranomaiset syyllistyivät viime vuonna kansalaisten kidutukseen ja pahoinpitelyyn ainakin 11 maassa. Laittomia teloituksia pantiin toimeen lähes 50 maassa, ja kymmenissä maassa ihmisiä ”katoaa” yhä edelleen.” (Kansan Uutiset/STT. 29.5.2002)

Esitystapa seuraa kuitenkin vuosiraportin tyyliä ihmisoikeusloukkausten läpikäymiseen. Kyse on yleisluontoisesta katsauksesta maailman ihmisoikeustilanteeseen eikä tilaa yksittäisille koskettaville kohtaloille jää uutisissakaan.

6.2.2 Amnesty ihmisoikeuksien vahtikoira

Amnesty International nousee näkyvimmäksi toimijaksi sanomalehtiaineistossa. Koko aineiston tasolla järjestölle rakentuu aktiivisen toimijan ja ihmisoikeuksien määrittelijän rooli. Maailman tapahtumat representoidaan sanomalehtien avulla Amnesty omasta kontekstista ja ihmisoikeusideologian näkökulmasta suurelle yleisölle. Järjestö näyttäytyy yleisölle aktiivisen toimijan roolissa, joka legitiimin asemansa turvin voi arvostella muita yhteiskunnallisia toimijoita.

Toinen toimijaryhmä on passiivisen roolin saavat syylliset: ihmisoikeusloukkauksiin syyllistyvät valtiot viranomaisineen, sekä myös kansainväliset yritykset ja terroristit. Syylliset esitetään esimerkin tavoin passiivisina toimijoina ja ensisijaisesti aktiivisen toimijan, Amnesty, määrittelyn kohteina.

”Amerikan mantereella Amnesty oli niin ikään huolissaan kidutuksesta ja liiallisesta voimankäytöstä sekä Kolumbian sisällissodan kiihtymisestä.” (Keski-Uusimaa 31.5.2001)

Aktiivisena toimijana järjestö onkin vuosiraportin uutisoinnin yhteydessä säännönmukaisesti huolissaan, muistuttaa, huomauttaa, puolustaa, korostaa, puhuu suoraan ja puhuu asiaa maailman ihmisoikeusongelmista.

”Mikäli kansainvälinen yhteisö olisi reagoinut tiedossa oleviin ihmisoikeusrikkomuksiin, tuhannet uhrin olisi voitu välttää”, Johansson sanoi.” (HS / .2003)

”viime vuonna Amnesty painosti varsinkin timanttialaa luomaan uusia sääntöjä, joilla voitaisiin estää esimerkiksi konfliktialueilta tulevien timanttien pääsy markkinoille. Esimerkiksi Sierra Leonen raakaa sisällissotaa rahoitetaan timanteista saaduilla tuloilla.” (HS/ 2001)

Järjestölle rakentuu näin lehtien sivuilla ihmisoikeuskysymyksissä asema yhteiskuntakriittikkona ja vallan vahtikoirana. Tämä korostuu, kun Amnesty toistuvasti *vaatii, arvostelee, tuomitsee, moittii, ja syyttää* ihmisoikeusloukkauksiin syyllistyneitä valtioita ja niiden viranomaisia. Amnesty tekee myös *synkkiä arviointeja* ja osoittaa syys-seuraussuhteita ihmisoikeusloukkauksista ja vahvistaa näin omaa rooliaan ja asemaansa ihmisoikeuksien puolestapuhujana ja niiden toteutumisen vartijana.

6.2.3 Amnesty syyllisyyden häpeän synnyttäjä

Lehtien sivuilla hallitukset ja kansallisvaltiot esitetään syyllisinä vankkaan objektiiviseen tutkimustietoon nojaten. Joskus syyllisiä tosin ovat yritykset, terroristit tai suoraan nimetään tietyt hallituksen viranomaiset syyllisiksi. Läpi koko aineiston hallitseva esitystapa on kuitenkin valtion vastuu ihmisoikeusloukkausten estäjänä ja niihin syyllisinä.

" Sanén mukaan suurin haaste uudella vuosituhannella on valtioiden muistuttaminen velvoitteistaan ihmisoikeuksien puolustamiseksi, vaikka osa vastuusta onkin siirtynyt ylikansallisille yrityksille ja instituutioille sekä paikallisille yhteisöille" (Aamulehti 31.5.2001)

"Amnesty on jyrkästi tuominnut syyskuun 11.päivän terrori-iskut ja luokitellut ne rikoksiksi ihmisyyttä vastaan. Iskujen jälkeen käydyssä kahdessa sodassa, Afganistanissa ja Irakissa, on mitä todennäköisimmin syyllistytty sotarikoksiin." (ESS, 29.5.2003)

Jokainen artikkeli perustuu valtioiden tekemille ihmisoikeusloukkauksille. Erityisesti mainitaan Kiina, Venäjä ja Yhdysvallat, ulkomaan uutisoinnin suurvallat (ks. Pietiläinen 1998a, 68). Edelleen ihmisoikeudet representoidaan Amnesty näkökulmasta ja tässä yhteydessä järjestön ja ihmisoikeusloukkauksiin syyllistyneiden välille rakennetaan suhdetta, jossa syylliset ovat häpeänsä vuoksi altavastaaajina. Valtiot ja kansainväliset yritykset eli poliittista ja taloudellista valtaa pitävät tahot ovatkin tässä yhteydessä epätyypillisen alisteisessa asemassa.

" Ihmisiä teloitettiin 28 maassa, joista Kiinan Yhdysvaltain, Saudi- Arabian, Irakin ja Iranin osuus oli 80 prosenttia." (Aamulehti 2001)

"Myös Venäjä on puolustellut jatkuvia ihmisoikeusloukkauksiaan Tshetssheniassa "terrorismin vastaisella taistelulla." (Keski-Uusimaa 2002)

Vaikka sisällönerittely osoitti kuinka vaihtelevaa uutisointi oli Suomen kohdalla, mainitaan suoraan muutamassa artikkelissa, kuinka häpeällistä maan löytyminen raportista on. Valtioita syytetään ylipäätään kaksinaismoralismista.

"Kaksinaismoralismia [väliotsikko] - Syksyn terrori-iskut antoivat monille hallituksille perustelun puolustella siviileihin ja toisinajattelijoihin kohdistuvia sortotoimiaan 'terrorismin vastaisella taistelulla'." (Keski-Uusimaa 29.5.2002)

Myös kansainvälisten yritysten vastuuta korostetaan. Esiin nouseekin niin kutsuttu häpeän mobilisaatio, jota Baehr (1999) sanoo myös ihmisoikeusjärjestöjen tehokkaimmaksi keinoksi.

Median myötävaikutuksella eli valtioihin ja yrityksiin kohdistuvalla epäsuotuisalla julkisuudella painostetaan toimiiin (ks. Baehr 1999, 114). Lehtien sivuilla järjestö *pitää häpeällisenä* tai sillä *on synkkää kerrottavaa* maailman ihmisoikeustilanteesta. Järjestö haluaa valtiot, viranomaiset ja yritykset vastuuseen ihmisoikeusloukkauksista. Suomen kohdalla Amnesty antaa *nuhteita* ja *moittii huonoja* siviilipalvelusta ja aseistakieltäytymistä koskevia lakeja.

Järjestön synnyttämä häpeätahra maineessa yritetään myös kieltää. Amnesty esitti kritiikkiä, joka ei vielä tuolloin perustunut tutkimustuloksiin, Yhdysvaltoja kohtaan vuonna 2003. Häpeä yritetään kieltää jatkouutisoinnissa, jossa valtio nousee aineistossa ainoan kerran aktiivisen toimijan asemaan.

"Amnestyn mukaan Afganistanissa ja Irakissa on mitä todennäköisimmin syyllistytty sotarikoksiin"
(Länsi-Suomi/STT. 29.5.2003)

"Yhdysvallat on torjunut suurimman osan ihmisoikeusloukkauksia koskevasta kritiikistä. Amerikkalaiset kuitenkin sanoivat, että he kunnioittavat Amnesty Internationalin roolia ihmisoikeusrikosten raportoinnissa." (Etelä-Suomen Sanomat 30.5.2003.)

6.2.4 Mitä lehdet kertovat?

Nämä eri lehtiaineistosta hallitsevat esitystavat ovat keskenään hyvin symbioottisia ja niiden avulla voi helposti kertoa yhtenäisen tarinan. Lehtiaineistoa hallitsevia representaatioita vuosiraportin uutisoinnin yhteydessä olivat:

Legitiimi toimija	Ihmisoikeuksien vahtikoira	Syyllisyyden synnyttäjä häpeän
<ul style="list-style-type: none"> - merkittävä ja suuri kansainvälinen toimija, - asiantuntija - luotettava tiedonvälittäjä. - uhrin anonyymius: tilastot 	<ul style="list-style-type: none"> - kritisoi maailman tapahtumia - vaatii ihmisoikeuksien kunnioittamista 	<ul style="list-style-type: none"> - tunnustettu toimija, joka - osoittaa syylliset ja uhrit - luo legitimitetillään syyllisyyden häpeää.

KUVIO 3. Aineistosta esiin nousevat representaatiot ja niiden tiivistelmät

Toisin sanoen Amnesty International esitetään sanomalehdissä vuosiraportin uutisoinnin yhteydessä legitiiminä toimijana, joka on pitkän iän saavuttanut suuri kansainvälinen toimija, jonka työllä on merkitystä ja jonka tiedot ovat luotettavia. Järjestö kritisoi maailman tapahtumia vahtikoiran tapaan. Se vaatii ihmisoikeuksien toteutumista vaatien vastuuseen ihmisoikeusloukkauksiin syyllistyneet. Näin vaatiessaan järjestö legitimitetillään langettaa häpeän osoittamiensa syyllisten päälle. Ja keskittyessään syyllisten nimeämiseen ja järjestön legitiimiyden ylläpitämiseen jäävät ihmisoikeusloukkausten uhrit täysin anonyymeiksi.

7 AMNESTY LEHTIEN SIVUILLA

Suomalainen ihmisoikeuskulttuuri on suhteellisen nuori ja aiemmin suhtautuminen Amnesty Internationalin Suomen osastoon on ollut varauksellista. Suomalaiset tiedotusvälineet ovat myös pitkään vierastaneet poliittisesti latautunutta ja valtion politiikan kritisoimiseen johtavaa ihmisoikeuskeskustelua. (Ks. Luoto 1997, 67-68). Mitä tulee suomalaiseen sanomalehdistöön tänä päivänä, ei sen suhtautumisessa Amnestyyn enää näy tällaista varausta. Päinvastoin lehdistö tuntuu suhtautuvan varsin varauksettomasti järjestön tietoihin ja ne tuntuvat selkeästi pelaavan samalla puolella Amnestyn kanssa, silloin kun niiden mielenkiinto kohdistuu järjestöön. Seuraavaksi paneudutaankin järjestöstä muodostuvaan kuvaan 2000-luvun alun Suomessa. Tässä luvussa vastataan tutkimuskysymyksiin ja käydään keskustelua aineiston ja teorian kanssa.

7.1 Amnesty uskottava julkisuuden toimija

Tutkimuksessa etsittiin vastausta siihen, minkälainen kuva Amnesty Internationalista vuosiraportista kertovissa lehtijutuissa muodostui ja kenen määrittelemänä? Tämän tutkimuksen mukaan Amnestyn mediavälitteinen julkisuuskuva vuosiraportin uutisoinnin kohdalla oli vuosina 2001, 2002 ja 2003 pääasiassa positiivinen. Amnesty Internationalista

luodaan lehtien sivuilla kuvaa luotettavana ihmisoikeuksien raportoijana ja merkittävänä toimijana, mutta samalla kuivakkaan asiallisena, tilastollisen tiedon välittäjänä. Uhrit ovat anonyymejä tilastoja tässä yhteydessä. Erityisesti vuosiraportista puhuttaessa nousee esiin kuva virallisesta, raportoivasta organisaatiosta. Toisaalta esiin nousee myös järjestö, joka tiukasti kritisoi ihmisoikeusloukkauksiin syyllistyneitä toimijoita ja näin pyrkii muutokseen tahraamalla näiden maineen.

Vuosiraportin uutisoinnin yhteydessä ääneen pääsi luonnollisesti Amnesty itse. Olihan kyseessä juuri järjestön omasta tapahtumasta uutisointi, jonka tiedotukseen myös panostettiin. Kannanotoillaan kolumneissa ja pääkirjoituksissa sekä luonnollisesti valinnoillaan uutisjutuissa toimittajat ovat toki aktiivisesti mukana määrittelemässä järjestöstä annettavaa kuvaa. Valtiot esitetään tässä yhteydessä passiivisina toimijoina ja ensisijaisesti aktiivisen toimijan, Amnestyn, kohteina. Oma ääntään eivät saa kuuluviin esimerkiksi yksittäiset uhrit, kritiikin kohteet eli valtiot, viranomaiset, ruohonjuuritason toimijat tai muut ihmisoikeusjärjestöt. Mitään muita virallisia tahoja ei haeta tukemaan tai kritisoimaan esitettyjä tietoja ihmisoikeusloukkauksista. Amnesty pääsee esittämään vuosiraportin uutisoinnissa asiat faktoina ilman, että tietoja juurikaan kyseenalaistettaisiin. Amnestyn tietojen oikeellisuus ja luotettavuus ja järjestön asiantuntijuus korostuu lehtien sivuilla. Poikkeuksen tekee vuosi 2003, jolloin jatkouutisointina julkaistiin, kuinka USA:n hallitus kiirehtii kiistämään Amnestyn syytökset.

Gamson & Wolsfeld (1993, 121) näkivät, että yhteiskunnalliset liikkeet ja myös siis niiden organisoituneet osat pyrkivät kattavaan mediajulkisuuteen. Jacobs & Glass (2002, 245) totesivat tutkimuksessaan kansalaisjärjestöjen uutisoinnin olevan ylipäättään vähäistä. Vuosiraportin kiinnostavuutta lisää se, että Amnesty International pitkäikäisenä ja suurena kansainvälisenä toimijana on kansalaisjärjestökentällä varsin korkealla valtahierarkiassa. Sen asemaa myös korostettiin aineistossa. Uutisoinnin kärkeen nousivat päiväjärjestyskoulukunnan mukaisesti jo valmiiksi esillä olevat asiat, kuten vuosina 2002,

2003 terrorismin vastainen sota ja sen seuraukset. Sanomalehdet uutisoivatkin kiitettävästi vuosiraportista sen julkaisua seuranneina päivinä. Seuranta-aikana yli 40 eri lehdessä niin valtakunnallisessa Helsingin Sanomissa kuin paikallislehdissäkin julkaistiin Amnesty Internationalin vuosiraportista uutinen, pääkirjoitus, kolumni, reportaasi tai referoiva juttu. Amnesty Internationalin vuosiraportin julkisuus suomalaisessa sanomalehdistössä saa kiittää paljosta STT:a. Ilman sitä olisi perusuutisointi jäänyt vähäiseksi. Perkon (2000, 15) mukaanhan STT:llä on merkittävä asema nimenomaan pienten ja keskisuurten medioiden uutistarpeen täyttämässä, mikä näkyi selvästi myös tässä aineistossa. Järjestön kannalta positiivista on, että näin myös pienempien paikkakuntien lehdissä kirjoitetaan järjestöstä.

Pääkirjoitukset ja pääuutissivun uutiset kuvastavat parhaiten lehden tapaa arvottaa eri aiheita. Niillä myös vaikutetaan yhteiskunnallisen keskustelun päiväjärjestykseen. Vaikka pääkirjoitusten huomioarvo on heikko, niiden aihevalinnoilla on painoarvoa valtajulkisuuden kannalta. (Suhonen 1994, 88.) Mediavälitteinen julkisuuskuva ei vuosiraportin yhteydessä jää pelkästään rutiiniuutisoinnin varaan. Pääkirjoitukset ja kolumnit käsittelivät järjestön tarpeellisuutta ihmisoikeuksien puolustajana tai kommentoivat järjestön omassa tiedotuksessa esiin nostamia teemoja. Suuret lehdet kuten esimerkiksi Helsingin Sanomat, Turun Sanomat ja Aamulehti toki noteerasivat Amnestyn vuosiraportin ilmestymisen ja uutisoivatkin siitä, mutta kolumnien, pääkirjoitusten tai muiden juttujen kirjoittaminen jäi pitkälle pienempien sanomalehtien harteille. Poikkeuksena tästä olivat Helsingin Sanomien Nyt-liitteessä ja Hufvudstadsbladetissa ilmestyneet reportaasit.

Sanomalehtiaineiston juttutyypeistä niin sanotut kovat uutiset ulkomaansivuilla nousivat hallitsevaan asemaan tarkasteltaessa koko aineistoa ja uutisjutuissa järjestö oli, kuten edellä jo mainittiin, STT:n uutisoinnin varassa. Sensaatiohakuimmista iltapäivälehdissä tai aikakauslehdissä vuosiraportista ei kirjoitettu. Kovien uutisten kirjoittaminen kansalaisjärjestön raportista korosti faktoihin ja tilastotietoihin perustuvaa objektiivista, mutta neutraalin kasvotonta esitystapaa. Amnestyn esitettiin virallisena ja hyväksyttävänä

järjestönä, vaikka usein kansalaisjärjestöihin liitetäänkin radikaaliuden ja epäsovinnaisuuden leima. Media suhtautumistapa yhteiskunnallisiin liikkeisiin ja niitä edustaviin järjestöihin on useasti ollut myös negatiivista (ks. Juppi 2002, Suominen 1998).

Yhteiskunnallisten liikkeiden ja kansalaisjärjestöjen uutisarvoa nostetaan korostamalla niiden outoutta ja epätavallisuutta (Grunig 1992, 510). Hamelinkin (2001) näkemyksen mukaan ihmisoikeusloukkausten huomioiminen vaatisi erityistä asiantuntijuutta, jatkuvaa huomiota ja sitoutuneisuutta järjestelmällisesti seurata tilannetta. Uutiskoneisto ei erityisen hyvin istu ideologisten viestien ja pitkällä aikavälillä tapahtuvien ihmisoikeusloukkausten raportointiin. (Hamelink 2001, 5.) Amnestyn vuosiraportin uutisoinnin kohdalla inhimillinen kärsimys, josta sensaatioita ja lööppejä monesti haetaan, jäi täysin toissijaiseksi. Pikemminkin Amnestyyn suhtauduttiin suomalaisessa lehdistössä kuin viranomaiseen, luotettavaan tiedonlähteeseen. Kuitenkin tämä virallinen esitystapa esittää vain yhden puolen Amnestyn toiminnasta. Kuva vääristyy myös yksipuolisella tiettyihin asioihin kohdistuvalla uutisoinnilla, kuten esittämällä ihmisoikeuksien uhrin pelkkinä teloitettujen tai kidutettujen tilastoina. Amnesty itsekin pyrkii uskottavuuteen, joten se raportoi hyvin neutraalisti ja kasvottomasti maailman ihmisoikeustilanteesta. Sensaatiomaisilla kauhutarinoilla ei revitellä ainakaan vuosiraportin yhteydessä. Toki järjestö vaikuttaakin pätevältä ja uskottavalta, mutta samalla kadotetaan tilastojen taakse yksittäiset uhrin. Järjestöstä välittyi myös yksipuolinen kuva informaatiota tuottavana laitoksena, vaikka kyseessä onkin vain yksi puoli järjestöstä, jolla on laaja vapaaehtoisten verkosto ruohonjuuritasolla. Kosketusta todellisuuteen ei saada tilastojen avulla, eikä myöskään herätetä suuren yleisön myötätuntoa.

Uusien yhteiskunnallisten liikkeiden kansalaisjärjestöille tyypillinen vallitsevien yhteiskunnallisten olojen kritiikki tuli kuitenkin esiin, kun vuosiraportin välityksellä kritisoitiin yhteiskunnallisia oloja kyseenalaistamalla suurvaltojen ja suuryritysten toiminta (ks. esim. Melucci 1989, 29; Della Porta 2000). Vuoden 2003 vuosiraportin

uutisoinnin yhteydessä Amnesty esitti vahvoja epäilyksiä sodan aikana Irakissa ja Afganistanissa tapahtuneista ihmisoikeusloukkauksista. Yhdysvallat kiistivät välittömästi tällaiset epäilyt. Aineistossa näkyi siis olettamusten esittämisen vaara, mistä osoituksena Yhdysvaltojen kritisointi ja Yhdysvaltojen vastaus asiaan vuonna 2003. Toisaalta silloin rakentui myös kuva toisenlaisesta järjestöstä, joka otti aktiivisesti kantaa näkemiinsä vääryyksiin. Kyse ei ollut enää viranomaista lähestyvistä byrokraattisesta tutkimuslaitoksesta vaan aktiivisesta yhteiskunnallisesta toimijasta, liikkeestä. Tässä tapauksessa järjestö sai myös välittömästi vastakaikua väitteilleen. Vuosiraportti pysyi median asialistalla pidempään Yhdysvaltain kieltäessä vuosiraportin julkistamisen yhteydessä esitetyn kritiikin.

Järjestöä kohtaan esiintyi myös kritiikkiä, mutta se ei uhkaa järjestön legitimitettä. Amnesty vuosiraportin uutisointi oli järjestön ja toimittajien yhteinen peli: järjestö tarjosi valmiiksi pureskeltua materiaalia, jota toimittajat käyttivät hyväkseen. Vuosiraportti täyttää monia uutiskriteereitä, se julkaistaan joka vuosi eli se on toistuva ja jatkuva tapahtuma, jossa on aina uutta ajan tasalla olevaa tietoa. Sen on myös suuren ja uskottavan kansainvälisen toimijan tuottama. Suomen löytyminen ihmisoikeusloukkaajien joukosta on aina kiinnostavaa samoin kuin länsimaissa tai suurvalloissa tapahtuvat ihmisoikeusloukkaukset (ks. Pietiläinen 1998b, 86). Tässäkin tapauksessa Suomen liittyminen uutiseen nostaa aiheen uutisarvoa. Suurvaltojen, kuten USA:n, Venäjän ja Kiinan ”paheet” ovat myös mielenkiintoista uutisoitavaa. Tietyt maat ja kansainväliset järjestöt nousevat kuitenkin esiin tässäkin aineistossa. Suurvallat, merkittävät hallitustenväliset organisaatiot ja kansainväliset järjestöt ovat myös korkealla uutishierarkiassa. (Pietiläinen 1998a, 65–68).

Suomalaisen sanomalehdistön uutisointi Suomen ihmisoikeustilanteesta oli kuitenkin varsin ristiriitaista. Siinä missä toiset lehdet katsoivat aiheen uutisarvon korkeaksi ja nostivat Suomen viranomaisiin kohdistuvat rasismiepäilyt jopa pääuutissivulle asti, toiset jättivät sen kokonaan uutisoimatta. Raportin asioiden esitysjärjestys sanomalehdissä oli

yleisemmästä yksityisempään ja kaukaisemmasta läheisempään. Ensin esitettiin koko maailman ihmisoikeustilanne, jonka jälkeen siirryttiin kaukaisempiin maanosiin, josta siirryttiin Euroopan kautta Suomeen. Teoreetikkojen mukaan kulttuurisesti ja maantieteellisesti kaukana olevat tapahtumat eivät herätä mielenkiintoa samassa määrin, kuin ”meihin” liittyvät tapahtumat (ks. Manning 2001, 61–62). Se että Eurooppa ja Suomi oli asetettu uutisten loppuun, kertoo myös siitä, että niiden tilannetta ei esitystaparutiinien valossa pidetty olennaisena tietona (ks. Mörä 1996, 11). Toisaalta Kantolan (1996, 172) mukaan moderni uutisjulkisuus luo yhteisöllisyyttä maalaamalla uhkia yhteisön ulkopuolelle ja turvallisuutta sisäpuolelle. Suomen ihmisoikeusloukkauksista uutisoiminen oli ristiriitaista myös uutiskriteerien valossa. Suomen siviilipalveluksen pituus tai aseistakieltäytyjien kohtelu ei ole kaikkien uutiskriteerien valossa kovin tärkeä. Suomen ihmisoikeusloukkaukset tuskin ylittävät toimituksissa negatiivisuudessaan tai volyymissaan esimerkiksi Kiinan tilannetta, missä vuonna 2001 teloitettiin 2468 ihmistä.

Lehtien sivuilla legitimoitiin järjestön toimintaa tärkeänä kollektiivisena toimijana, sekä myös kyseenalaistettiin valtasuhteita kritisoiden maailman suurvaltojen ja demokraattisten valtioiden toimintaa. Yhtä kolumnia lukuun ottamatta ihmisten mobilisointi ei tässä yhteydessä noussut esiin. (ks. Gamson & Wolsfeld 1993, 116) Suuren yleisön sympatioita ei esimerkiksi pyritty herättämään tunteisiin vetoavilla tarinoilla uhreista, vaan keskityttiin faktojen ja laajempien ongelmien esittämiseen. Lehtien sivuilla nousi esiin aktiivinen ja legitiimi toimija, jolla on uskottavuutta kritisoida valtioiden toimia ja näin painostaa muita kansainvälisen kentän toimijoita muuttamaan toimintaansa, lähinnä julkisen häpeän uhalla. Tähänhän Baehrin (1999, 114) mukaan ihmisoikeusjärjestöt usein toiminnassaan juuri nojaavat. Järjestö pääsi lehtien sivuilla kyseenalaistamaan taloudellista ja poliittista valtaa omaavia toimijoita. Totuudenmukaisella raportoinnilla järjestö voi rakentaa itselleen luotettavan maineen, joka ei vielä tosin takaa menestystä (Baehr 1999, 126–127). Aineistossa nousi esiin myös se, että kun järjestö jättäytyy omien

näkemyksensä varaan eikä turvaudu tutkimustietoon, on se niissä kohdin arka myös kritiikille.

7.2. Amnestyn onnistunut tiedottaminen

Kuten viestinnän soviteteoria esittää, myös Amnesty Internationalin ulkoiset sovitetekijät vaikuttavat sen julkisuuskuvaan (Ikävalko 1996, 228). Saman asian totesivat Jacobs ja Glass (2002) tutkiessaan kansalaisjärjestöjen mediajulkisuutta. Julkisuuden määrää määrittävät organisaation tulot, palkattujen työntekijöiden lukumäärä, jäsenten määrä, tietopalvelun toimivuus sekä se minkä tyyppisestä järjestöstä on kysymys. (Jacobs & Glass 2002, 235.) Kyseessä on suuri jo keski-ikänsä ehtinyt järjestö, jolla on laaja jäsenkunta sekä Suomessa noin 10 palkattua työntekijää. Sillä on myös toimiva tietopalvelu eli tässäkin yhteydessä järjestö on kansallisella tasolla aktiivisesti tiedottamassa ja tarjoamassa lisäinformaatioita medialle. Sen riippumattomuus valtioista ja ulkopuolisesta rahoituksesta tarkoittaa myös riippumattomuutta muista ryhmittymistä.

Tutkimuksessa haluttiin myös selvittää Amnestyn oman tiedottamisen merkitystä sanomalehtien juttujen rakentumisessa. Kuinka hyvin järjestön oma viesti menee läpi? Sanomalehdillä on tarpeeksi uutisoitavaa ilman Amnesty Internationaliakin. Gamsonia & Wolsfeldia (1993, 116) mukaillen kansalaisjärjestöt tarvitsevat mediaa enemmän kuin media tarvitsee niitä ja median lisäksi niillä on vähän mahdollisuuksia päästä viestillään osaksi julkista keskustelua. Amnesty International pyrki raportin julkaisemisen yhteydessä herättämään median huomion tarjoamalla mahdollisimman valmista suomeksi käännettyä ja kohdennettua materiaalia, tiedotteiden, tiedotustilaisuuksien, tiivistelmien ja taulukkojen muodossa. Järjestön suhtautumistapa julkisuuteen oli ekstensio- eli ryntäystilassa eli viestiä yritetään saada läpi aktiivisella julkisuusstrategialla myönteisen kuvan aikaansaamiseksi (ks. Juholin 2001, 191; Luostarinen 1994, 69–70). Tavoitteena oli siis mahdollisimman laaja ja

Amnestyn omassa kontekstissa representoitu julkisuus.

Järjestön näkökulmasta tiedotteen selkeä käyttö kertoo tiedottamisen onnistumisesta ja hyödyllisyydestä. Aktiivinen julkisuusstrategia tuotti tulosta. Ihmisoikeudet esitettiin aineistossa hyvin pitkälle Amnestyn omassa kontekstissa. Tiedotteen tietoja käytettiin kritiikittömästi eikä vaihtoehtoisia lähteitä käytetty. Julkisuus sanomalehdissä oli siis järjestön omaan missioon sopivaa. Hajautettu tiedottamisvastuu maakohtaisiin osastoihin tuotti myös tulosta. Suomen osaston tiedottaminen nousi tässä yhteydessä varsin merkittävään asemaan. Amnestyn Suomen osaston tuottamissa tiedotteissa painotetut teemat nousivat esiin kautta koko lehdistöaineiston myös otsikkotasolla. Kun vuonna 2002 tiedotteen liitteenä lähetettiin oma juttu Suomen tilanteesta, näkyi tämä selvästi piikkinä uutisoinnissa. Sanomalehdet ja Amnesty olivat tässä yhteydessä symbioottisessa suhteessa. Molemmilla oli jotain mitä toinen tarvitsi. Amnesty tarjosi puolivalmista raaka-ainetta jutuksi sekä helpon pääsyn lisämateriaaliin. Sanomalehdet puolestaan tarjosivat tilan julkisuudessa, jonka välityksellä Amnesty informoi kohdeyleisöään ja pyrki vaikuttamaan yleiseen mielipiteeseen itsestään ja ajamistaan asiasta. Median ja järjestöjen yhteistyö onkin välttämätöntä, jotta viesti saavuttaisi laajemman yleisön (ks. Baehr 1999, 131).

Jacobin & Gulassin (2002, 235) tutkimus osoitti organisaation ominaisuuksien määrittelevän mediajulkisuutta. He totesivat tutkimuksen yhteydessä, kuinka yleisen mielipiteen muokkaamiseen keskittyvät järjestöt, kuten esimerkiksi Amnesty International tai Yhdysvaltojen sikiönoikeuksiin keskittyvät järjestöt, ovat saaneet kautta linjan hyvin oman viestinsä läpi median agendalle (Jacobs & Glass 2002, 247–248). Järjestön näkökulmasta tiedotteen käyttö kertoo tiedottamisen onnistumisesta ja hyödyllisyydestä. Aktiivinen julkisuusstrategia tuottaa tulosta. Toisaalta tiedotteen käyttö kertoo myös siitä, että ilman aktiivisuutta ja onnistunutta lähdemateriaalia, jossa tarjotaan lehdille puolivalmista uutista, ei mielenkiintoa uutisen tekemiseen välttämättä riittäisi.

8 LOPUKSI

Tutkimuksessa pyrittiin selvittämään Amnesty Internationalin mediavälitteistä julkisuuskuvaa sekä tiedottamisen merkitystä sen syntymisessä. Keskeisimpiin tutkimuskysymyksiin (ks. luku 7) saatiinkin vastaus. Järjestö esiintyi julkisuudessa legitiiminä toimijana ja pääsi itse määrittelemään julkisuutta lehtien sivuilla, mistä kertoi myös laaja tiedotteen käyttö. Suomen osaston omalla aktiivisella tiedottamisella oli selvä yhteys juttujen syntyyn ja niiden sisältöön. Mediatyöllä on siis merkitystä ja mediavälitteinen julkisuuskuva tukee järjestön mainetta.

Berndtson (1996, 178) katsoo yhteiskunnallisten liikkeiden tiiviimmän organisoitumisen muuttavan uudet yhteiskunnalliset liikkeet puolueiden kaltaisiksi yhteiskunnallisiksi instituutioiksi. Kansalaisjärjestökentän kasvu ja ihmisoikeuksien nouseminen korkealla yhteiskunnallisessa päiväjärjestyksessä voi hyvinkin ennakoida tällaista kehitystä tulevaisuudessa. Lehdistö tuntuu jo osittain suhtautuvan Amnesty Internationaliin kuin viralliseen ihmisoikeusinstituutioon. On mahdollista, että tällaisen kehityksen myötä menetetään kuitenkin sen tahon tuki, jonka varassa kansalaisjärjestöt ovat aina toimineet, nimittäin kansalaisyhteiskunnan.

Tutkimus herätti myös paljon kysymyksiä jatko varten. Yhteiskunnallisten liikkeiden viestintää on organisaation näkökulmasta tutkittu vähän. Tämä tutkimus tuo oman

puheenvuoronsa tälle saralle ja muistuttaa samalla siitä, että kansalaisjärjestökenttä on erittäin heterogeeninen. Lisää tutkimusta järjestöjen mediasuhteista ja mediajulkisuudesta tarvitaan, jotta voitaisiin tehdä minkäänlaisia yleistyksiä kansalaisjärjestöjen, yhteiskunnallisten liikkeiden ja media suhteista. Tulevaisuudessa voitaisiin esimerkiksi tutkia ja vertailla esimerkiksi, miten valtamediassa uutisoidaan erityyppisistä kansalaisjärjestöistä. Mielenkiintoista olisi myös tutkia kansalaisjärjestöjen mediasuhteisiin käyttämiä resursseja. Kuinka suurella osalla kansalaisjärjestöistä on esimerkiksi palkattu työntekijä vastaa järjestön viestinnästä ja minkälaisella koulutus pohjalta järjestöjen viestintä hoidetaan.

Amnesty Internationalille olisi hyödyllistä tutkia mediavälitteisen julkisuuskuvan sisältöjä laajemmalla aineistolla, jolloin voitaisiin nostaa esiin kaikki esiintyvät toimijaluokat ja niiden representaatiot ja suhteet toisiinsa. Lehdistön lisäksi aineistoa voisi laajentaa myös radio- ja televisio-ohjelmien analysointiin, jolloin saataisiin kattavampi kuva koko mediajulkisuudesta. Mielenkiintoista olisikin tarkastella, esiintyykö Amnesty laajemmassa aineistossa yhtä aktiivisena määrittelijänä, ketkä muut toimijat nousevat määrittelemään ihmisoikeuksia ja mikä on Amnestyn suhde näihin muihin toimijoihin? Jatkotutkimuksen kannalta olisi myös hyödyllistä kiinnittää diskurssianalyysissä enemmän huomiota sosiokulttuurisiin käytäntöihin ja diskurssijärjestykseen. Näin päästäisiin tutkimaan miten Amnesty- uutisia tuotetaan ja miten lukija niitä vastaanottaa. Mielenkiintoista olisi myös tutkia toimittajien suhtautumista erityyppisiin aatteellisiin kansalaisjärjestöihin. Kuinka paljon ideologisten viestien välittämisessä jää yksittäisten toimittajien henkilökohtaisten mielenkiinnon varaan, varsinkin silloin kun on kyseessä joku vähemmän legitiimimpi järjestö tai asia kuin Amnesty International ja sen missio? Pienemmät lehdet julkaisivat pääkirjoituksia ja kolumneja Amnesty Internationalin vuosiraportista. Kuinka paljon tässä oli kyse toimittajien omasta mielenkiinnosta, niin kuin esimerkiksi Vieraskynä-kolumneja Kansan Tahtoon ja Kansan Uutisiin Ydin-lehden päätoimittajan ja ihmisoikeusaktivistin tittelillä kirjoittaneella toimittajalla vaikutti olevan. Täytyykö toimittajalla olla henkilökohtaisia ambitiesiä, jotta syntyy monipuolinen, useita lähteistä koottu uutinen?

Lähteet

Alasuutari, P. 1999. Laadullinen tutkimus. 3. painos. Tampere: Vastapaino.

Amnesty International. 2004. About Amnesty International. Saatavilla [www-muodossa <http://web.amnesty.org/pages/aboutai-index-eng>](http://web.amnesty.org/pages/aboutai-index-eng) [viitattu 21.5.2004].

Amnesty International. 2003. Amnesty International: Suomen osasto. Saatavilla [www-muodossa <http://www.amnesty.fi/history/historia_su.htm>](http://www.amnesty.fi/history/historia_su.htm) [viitattu 31.4.2003].

Amnesty International – Suomen osasto. 2003. Media Observer: Amnesty Internationalin kuukausittaiset julkisuuseraportit 2001-2003.

Asp, K. 1986. Mäktiga massmedier. Studier i politisk opinionsbildning. Stockholm: Akademilitteratur.

Asp, K. 1990. Medialisering, medielogik, mediekraati. *Nordicom Information* 4/1990. 7-13.

Baehr, P.R. 1999. Human Rights: Universality in Practice. New York: Palgrave Publishers.

Berger, P. & Luckmann, T. 1998. Todellisuuden sosiaalinen rakentuminen. Helsinki: Gaudeamus.

Bergman, S. 1998. Naisliikehdinnän moninaisuus. ”Uusi” suomalainen naisliike yhteiskunnallisena liikkeenä. Teoksessa Ilmonen, K. & Siisiäinen, M. (toim.) Uudet ja vanhat liikkeet. Tampere: Vastapaino. 165-187.

Berndtson, E. 1996. Poliitikka tieteenä. Johdatus valtio-opilliseen ajatteluun. Helsinki: Edita.

Brett, R. 1999. Non-Governmental Actors in the Field of Human Rights. Teoksessa Hanski, R. & Suksi, M. (toim.) 1999. An Introduction to the International Protection of Human Rights. A Textbook. 2.painos. Institute for Human Rights. Turku: Åbo Akademi. 399 –413.

Brown, C. 2003. Human Rights. Teoksessa Baylis, J. & Smith, S. (toim.) The Globalization of World Politics. An Introduction to International Relations. 2. painos. Oxford: Oxford University Press, 599-614.

Della Porta, D. 2000. Edustuksellisten demokratioiden uudet haasteet. *Poliitikka* 4. 234-248.

Della Porta, D. & Diani, M. 1999. *Social Movements. An Introduction*. Oxford: Blackwell Publishers.

Fairclough, N. 1997. *Miten media puhuu*. Tampere: Vastapaino.

Fombrun, C. J. 1996. *Reputation. Realizing Value from the Corporate Image*. Boston: Harvard Business School Press.

Galtung, J. & Ruge, M. The Structure of Foreign News. The Presentation of the Congo, Cuba, and Cyprus Crises in Four Norwegian Newspapers. *The Journal of Peace Research* 2 (1). 64-91.

Gamson, W., Croteau, D., Hoynes, W. & Sasson, T. 1992. Media Images and the Social Construction of Reality. *Annual Review of Sociology* 18. 373-393.

Gamson, W. & Wolfsfeld, G. 1993. Movements and Media as Interacting Systems. *Annals of the American Academy of Political and Social Science*. 528. 114-127.

Goffman, E. 1974/1986. *Frame Analysis. An Essay on the Organization of Experience*. York: Northeastern University Press.

Grunig, J. E. 2000. Collectivism, Collaboration and Societal Corporatism as Core Professional Values in Public Relations. *Journal of Public Relations Research* 12 (1). 23-48.

Grunig, L. A. 1992. Activism: How it Limits the Effectiveness of Organizations and How Excellent Public Relations Departments Respond. Teoksessa Grunig, J. E. *Excellence in Public Relations and Communication Management*. Hillsdale: Lawrence Erlbaum Associates. 503-530.

Hadenius, S. & Weibull, L. 1999. *Massmedier. Press, Radio & Tv i förvandling*. 7.painos. Stockholm: Bonnier.

Hamelink, C. J. 2001. Introduction: Human Rights and the Media. *Critical Arts Journal* 15 (1-2). 3-11.

Harinen, A. 2003. "Joensuun taudin medialogiikka" - Kuinka ilon kaupungista tuli valtakunnan lehdistössä rasismin tyyssija. Pro-gradu tutkielma. Yhteisöviestintä, Jyväskylän yliopisto.

Heiskala, R. 1991. Goffmanista semioottiseen sosiologiaan. *Sosiologia* 28 (2). 90-107.

Hemanus, P. 1995. Opettaako journalistia Siperia vai tieto-oppi. Teoksessa Sana, E. (toim.) *Tieto-opisto mediapeliin. Journalistisen tutkimuksen näkökulmia*. Helsinki: WSOY. 27-46.

- Herkman, J. 1996. Muukalaisvihan hedelmät. Media, rasistinen diskurssi ja identiteetti. *Kulttuuritutkimus* 13 (1). 28-36.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2001. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.
- Hirsijärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2000. Tutki ja kirjoita. 6.painos. Helsinki: Tammi.
- Höijer, B. 2003. The Discourse of Global Compassion and the Media. *Nordicom Review* 2. 19-29.
- Ikävalko, E. 1996. Ylivoimapeli mediassa. Julkisuusmekanismit ja julkisuuden hallinta. Helsinki: Inforviestintä.
- Ilmonen, K. 1998. Uudet ja vanhat yhteiskunnalliset liikkeet. Teoksessa Ilmonen, K. & Siisiäinen, M. (toim.) *Uudet ja vanhat liikkeet*. Tampere: Vastapaino. 15-43.
- Jacobs, R. N. & Glass, D. J. 2002. Media Publicity and Voluntary Sector: The Case of Nonprofit Organization in New York City. *Voluntas: International Journal of Voluntary and Nonprofit Organizations* 13(3). 235-252.
- Johansson, F. 1997. Impivaaralaisuudesta aktiiviseen ihmisoikeuspolitiikkaan. *Ulkopolitiikka* 1. 22-23.
- Jokinen, A. Juhila, K. & Suoninen, E. 1993. Diskurssianalyysin aakkoset. Tampere: Vastapaino.
- Jokinen, A. & Juhila, K. 1999. Diskurssianalyttisen tutkimuksen kartta. Teoksessa Jokinen, A. Juhila, K. & Suoninen, E. *Diskurssianalyysi liikkeessä*. Tampere: Vastapaino. 54-97.
- Juhila, K. & Suoninen, E. 1999. Kymmenen kysymystä diskurssianalyysistä. Teoksessa Jokinen, A. Juhila, K. & Suoninen, E. *Diskurssianalyysi liikkeessä*. Tampere: Vastapaino. 233-253.
- Juholin, E. 2001. *Communicare! Viestintä strategiasta käytäntöön*. Helsinki: Inforviestintä.
- Juholin, E. & Kuutti, H. 2003. *Mediapeli – anatomia ja keinot*. Helsinki: Inforviestintä.

Juppi, P. 2002. Terroristeja, Disneysukupolvea vai eettistä joukkoa. Eläinoikeusliike määrittelykamppailun ja marginalisoinnin kohteena suomalaisessa lehdistössä. Lisensiaatintyö. Journalistiikka, Jyväskylän yliopisto.

Kansalaisjärjestöt ihmisoikeuksien valvojina. 2004. Saatavilla [www-muodossa <http://www.ihmisoikeudet.net/Lakijaturva/lakijaturva_5_16.html>](http://www.ihmisoikeudet.net/Lakijaturva/lakijaturva_5_16.html) [viitattu 3.2.2004].

Kantola, A . 1996. Tri Otsoni ja Mr. Kasvihuone. Mediapaniikkeja modernin kauhun rajoilta. Teoksessa Luostarinen, H., Kivikuru, U. & Ukkola, M. Sopulisilppuri. Mediakritiikin näkökulmia. Lahti: Helsingin yliopiston Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus.157-177.

Karvonen, E. 1999. Elämää mielikuvayhteiskunnassa. Imago ja maine menestystekijöinä myöhäismodernissa maailmassa. Helsinki: Gaudeamus.

Karvonen, E. 2000. Imagon rakennusta vai maineenhallintaa. Teoksessa Aula, P. & Hakala, S. (toim.). Kolmet kasvot. Näkökulmia organisaatioviestintään. Helsinki: Loki-kirjat. 51-77.

Katus, J. 2004. Civil Society and Public Relations. Teoksessa van Ruler, B. & Vercic, D.(toim.) Public Relations and Communications Management in Europe. A Nation by Nation Introduction to Public Relations Theory and Practice. Berlin: Mouton de Gruyter. 387-393.

Kuusijärvi, S. 1999. Ihmisoikeudet ja kehitys. Helsinki: Suomen YK-liitto. Saatavilla [www-muodossa <http://www.ykliitto.fi/aineisto/ihmisoikeudet_ja_kehitys_1999.pdf>](http://www.ykliitto.fi/aineisto/ihmisoikeudet_ja_kehitys_1999.pdf) [viitattu 2.2.2004].

Kuutti, H. & Puro, J-P. 1998. Mediasanasto. Jyväskylä: Atena.

Kuutti, H. 1998. Tärkeä ja torjuttu tutkiva journalismi. Teoksessa Perko, T. & Salokangas R. (toim.). Kymmenen kysymystä journalismista. Jyväskylä: Atena. 107-125.

Larsson, R. 1999. Politiska ideologier i vår tid. 7. painos. Lund: Studentlitteratur.

Lehtonen, J. 1998. Ikuisuuskyseminen. Miten viesteillä vaikutetaan.? Teoksessa Kivikuru, U. & Kunelius, R. (toim.) Viestinnän jäljillä. Näkökulmia uuden ajan ilmiöön. Porvoo: WSOY, 153-166.

Lehtonen, J. 2000. Yrityksen aineeton pääoma. Teoksessa Aula, P. & Hakala, S. (toim.) Kolmet kasvot. Näkökulmia organisaatioviestintään. Helsinki: Loki-kirjat. 187-211.

Luostarinen, H. 1994. Mielen kersantit. Julkisuuden hallinta ja journalistiset vastastrategiat sotilaallisissa konflikteissa. Porvoo: WSOY.

- Luoto, J. 1997. Ulkopolitiikka ja Ihmisoikeudet. Suomen kansainvälisen ihmisoikeuspolitiikan murroskausi 1985-1995. Helsinki: Gaudeamus.
- Malmsten, P. 2002. Mediebilden i verkligheten. Strategiskt publicitetsarbete för moderna organisationer. Malmö: Liber.
- Manning, P. 2001. News and News Sources. A Critical Introduction. London: Sage.
- McCombs, M. & Shaw, D. 1972. The Agenda-Setting Function of Mass Media. *Public Opinion Quarterly* 36 (2). 176 - 185.
- McQuail, D. 1994. Mass Communication Theory: an Introduction. 3. painos. London: Sage.
- Melucci, A. 1989. Nomads of the Present. Social Movements and Individual Needs in Contemporary Society. London: Hutchinson Radius.
- Mörä, T. 1996. Journalistit rutiinien verkossa. Teoksessa Luostarinen, H., Kivikuru, U. & Ukkola, M. *Sopulisilppuri. Mediakritiikin näkökulmia*. Lahti: Helsingin yliopiston Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus. 105 -116.
- Nurminen, A. 1998. Ovatko tiedotusvälineet mielikuva-automaatteja? Teoksessa Perko, T. & Salokangas R. (toim.) *Kymmenen kysymystä journalismista*. Jyväskylä: Atena. 183-206.
- Näsi, J. 1995. What Is Stakeholder Thinking? A Snapshot of a Social Theory of the Firm. Teoksessa J. Näsi (toim.) *Understanding Stakeholder Thinking*. Helsinki: LSR. 19-32.
- Perko, T. 1998. Media on nykypäivän kirkko ja raamattu. Teoksessa Perko, T & Salokangas R. (toim.). *Kymmenen kysymystä journalismista*. Jyväskylä: Atena. 9-38.
- Perko, T. 2000. Konnia ja sankareita. Doping-pommin pitkät varjot. Jyväskylä: Atena.
- Petersson, O & Carlberg, I. 1990. Makten över tanken. Stockholm: Carlsson bokförlag.
- Pietilä, V. 1976. Sisällönerittely. Helsinki: Gaudeamus.
- Pietiläinen, J. 1998a. Uutisvirtojen maailma. Teoksessa Kivikuru, U. & Pietiläinen, J. *Uutisia yli rajojen. Ulkomaanuutisten maisema Suomessa*. Lahti: Helsingin yliopiston Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus. 64-84.
- Pietiläinen, J. 1998b. Ulkomailta Suomeen: määrällinen analyysi. Teoksessa Kivikuru, U. & Pietiläinen, J. *Uutisia yli rajojen. Ulkomaanuutisten maisema Suomessa*. Lahti: Helsingin yliopiston Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus. 84-109.

Räikkä, J. 1997. Ihmisoikeudet vapailla markkinoilla. *Ulkopolitiikka* 2. 2-3.

Rosenberg, J. 1998. Uutislähteet päiväjärjestyksen rakentajina ja portteina. Teoksessa Kivikuru, U. & Pietiläinen, J. *Uutisia yli rajojen. Ulkomaan uutisten maisema Suomessa*. Lahti: Helsingin yliopiston Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus. 109-135.

Sanomalehtien Liiton jäsenlehtien tarkastetut levikit. 2004. Saatavilla [www-muodossa <http://www.sanomalehdet.fi/fi/tietoa/levikit1.shtml>](http://www.sanomalehdet.fi/fi/tietoa/levikit1.shtml) [viitattu 13.6.2004].

Saukkonen, P. (toim.) 2002. Suomen poliittinen järjestelmä. Verkko -oppikirja. Saatavilla [www-muodossa: <http://www.valt.helsinki.fi/staff/jjrytkon/spj/johdanto.html>](http://www.valt.helsinki.fi/staff/jjrytkon/spj/johdanto.html) [viitattu 5.11.2002].

Shelley, W. 2001. *International Human Rights, Decolonisation and Globalisation*. Florence: Routledge. Saatavilla [www-muodossa <http://site.ebrary.com/lib/jyvaskyla/Doc?id=5004269&page=17>](http://site.ebrary.com/lib/jyvaskyla/Doc?id=5004269&page=17) [viitattu 4.8.2004]

Siisiäinen, M. 1998. Uusien ja vanhojen liikkeiden keinovalikoimat. Teoksessa Ilmonen, K & Siisiäinen, M. (toim.) *Uudet ja vanhat liikkeet*. Tampere: Vastapaino. 219-243.

Siisiäinen, M. 1990. Suomalainen protesti ja yhdistykset. Tutkimuksia yhdistyslaitoksen kehityksen ja protestijaksojen suhteesta suurlakosta 1990-luvulle. Helsinki: Tutkijaliitto.

Smith, J., Pagnucci, R. & Lopez, G.A. 1998. Globalizing Human Rights: The Work of Transnational Human Rights NGOs in the 1990s. *Human Rights Quarterly* 20(2). 379-412.

Smith, M. F. & Ferguson, D. P. 2000. Activism. Teoksessa Heath, R.L. *Handbook of Public Relations*. London: Sage. 291-301.

Suhonen, P. 1994. *Mediat me ja ympäristö*. Helsinki: Hanki ja jää.

Sulkunen, P. 1998. *Johdatus sosiologiaan. Käsitteitä ja näkökulmia*. Helsinki: WSOY.

Suomen YK-liitto: YK-tieto. 2004. Saatavilla [www-muodossa <http://www.ykliitto.fi/yktieto/YK-j4c.htm>](http://www.ykliitto.fi/yktieto/YK-j4c.htm) [viitattu 23.1.2004].

Suominen, T. 1998. Media ja yhteiskunnalliset liikkeet. *Tiedotustutkimus* 2. 103-108.

Tuchman, G. 1978. *Making News. A Study in the Construction of Reality*. New York: The Free Press.

Uimonen, R. 1996. Katkeria kyyneliä ja makeita voittoja. Imagot, mielikuvat ja julkisuuden hallinta mediayhteiskunnassa. Teoksessa R. Uimonen & E. Ikävalko: Mielikuvien maailma. Miten mediajulkisuutta muokataan ja imagota rakennetaan? Helsinki: Inforviestintä. 11-166.

United Nations 2004. Consultative Status with ECOSOC. Saatavilla [www-muodossa <URL:http://www.un.org/esa/coordination/ngo/>](http://www.un.org/esa/coordination/ngo/) [viitattu 23.1.04].

Valtonen, S. 1998. Diskurssianalyysi käsityönä. Teoksessa Kantola, A., Moring, I. & Väliverronen, E. Media-analyysi: Tekstistä tulkintaan. Helsinki. Helsingin yliopiston Lahden tutkimuskeskus- ja koulutuskeskus. 93-121.

Väliverronen, E. 1996. Ympäristöuhkan anatomia. Jyväskylä: Vastapaino.

Väliverronen, E. 1998. Mediatekstistä tulkintaan. Teoksessa Kantola, A., Moring, I. & Väliverronen, E. Media-analyysi: Tekstistä tulkintaan. Helsinki. Helsingin yliopiston Lahden tutkimuskeskus- ja koulutuskeskus. 13-40.

Väyrynen, R. 2001. Globalisaatiokritiikki ja kansalaisliikkeet. Helsinki: Gaudeamus.

Wiio, O. A. 1989. Viestinnän perusteet. 5. painos. Espoo: Weilin + Göös.

Webster, F. 2003. Information Warfare in an Age of Globalization. Teoksessa Thussu, D.K. & Freedman, D. (toim.). War and the Media: reporting conflict 24/7. London: SAGE. 57- 69.

Winston E. L. 1999. Encyclopedia of Human Rights Issues since 1945. Westport, CT: Greenwood Press. Saatavilla myös [www-muodossa <http://site.ebrary.com/lib/jyvaskyla/Top?channelName=jyvaskyla&cpage=1&f00=text&frm=smp.x&hitsPerPage=10&id=5005088&layout=document&p00=Winston+E.+L&sch=%A0%A0%A0%A0Search%A0%A0%A0%A0&sortBy=score&sortOrder=desc>](http://site.ebrary.com/lib/jyvaskyla/Top?channelName=jyvaskyla&cpage=1&f00=text&frm=smp.x&hitsPerPage=10&id=5005088&layout=document&p00=Winston+E.+L&sch=%A0%A0%A0%A0Search%A0%A0%A0%A0&sortBy=score&sortOrder=desc) [viitattu 21.5.2004].

Yhdistyneet Kansakunnat. 2004. YK:n yleismaailmallinen ihmisoikeuksien julistus. Saatavilla [www-muodossa <http://www.ykliitto.fi/ihmis/julistus.htm>](http://www.ykliitto.fi/ihmis/julistus.htm) [viitattu 18.6.2004].

Åberg, L. 2002. Viestinnän johtaminen. Keuruu: Inforviestintä. 2. painos.

Kuviot ja taulukot

KUVIO 1. Median ja yhteiskunnallisten liikkeiden välinen suhde.	28
KUVIO 2. Mediavälitteisen mielikuvan muodostus.	36
KUVIO 3. Aineistosta esiin nousevat diskurssit ja niiden tiivistelmät.	82
TAULUKKO 1. Lehdistöosumien määrän lasku julkaisua seuraavina päivinä.	46
TAULUKKO 2. Osumien lukumäärä koko mediakentällä kuukausittain: Sanomalehdet, uutistoimistot ja verkkolehdet 1.1.2001- 31.6.2003.	57
TAULUKKO 3. Vuosiraporttia käsittelevien artikkeleiden lukumäärät.	58
TAULUKKO 4. Juttutyypit vuosittain.	58
TAULUKKO 5. Pääkirjoituksia vuosiraportista julkaisseet lehdet.	59
TAULUKKO 6. Uutistoimiston juttujen lukumäärä aineistossa.	60
TAULUKKO 7. Kuvien sisältö ja lukumäärä.	61
TAULUKKO 8. Järjestön nimen ja vuosiraportin näkyvyys otsikossa.	62
TAULUKKO 9. Suomen ihmisoikeustilanteen uutisointi sanomalehdissä.	63
TAULUKKO 10. Erilaisten juttutyypien määrä STT:n uutisten karsinnan jälkeen.	64
TAULUKKO 11. Erilaiset näkökulmat aineistossa.	65
TAULUKKO 12. Miten Amnestystä organisaationa kirjoitetaan.	67
TAULUKKO 13. Lähteet joihin sanomalehtiaineistossa on viitattu .	70
TAULUKKO 14. Tiedotteen teeman näkyminen otsikossa.	71
TAULUKKO 15. Tiedotteen teemojen esiintyminen sanomalehtiaineistossa.	72

Liitteet

- Liite 1. Sisällönerittely: SPSS-matriisiin viedyt muuttujat ja niiden selitykset.
- Liite 2. Tiedotteen teemat.
- Liite 3. Esimerkki tiedotteen ja uutisartikkelin vertailusta 2001.
- Liite 4. Esimerkki tiedotteen ja uutisartikkelin vertailusta 2002.
- Liite 5. Esimerkki tiedotteen ja uutisartikkelin vertailusta 2003.
- Liite 6. Juttutyypit sanomalehdissä vuosina 2001,2002, 2003.

Liite 1. Sisällönerittely: SPSS - matriisiin viedyt muuttujat ja niiden selitykset.

1 Lehti ja ilmestymispäivämäärä

2 Juttutyypit (aineistosta löytyneet juttutyypit)

- uutinen
- pääkirjoitus
- kolumni
- reportaasi
- referoiva kirjoitus ("Toisista lehdistä lainattua" palstat)

3 Uutistoimisto

- STT:n juttu
- muun uutistoimiston juttu
- lehden oma juttu

4 Otsikko

- Amnesty (nimi otsikossa)
- Amnesty ja vuosiraportti (näkyminen otsikossa)
- tiedotteen laajempi teema (tutkijan tiedotteista tulkitsema)

5 Kuvitus

- kyllä
- ei

6 Kuvan sisältö

- kansallinen johtaja/toimitusjohtaja
- kansainvälisen tason johtaja
- ruohonjuuritason toimija(t)
- ihmisoikeusloukkausten uhri,
- joku muu

7 Taulukko (tilastotietoa ihmisoikeusloukkauksista)

- kyllä
- ei

8 Amnesty organisaationa tekstissä (kuvaillaanko organisaatiota)

- kyllä
- ei

9 Organisaation esitystapa

- kriittinen (riittää jos jotain kritiikkiä ilmeni järjestöstä)

- neutraali
- positiivinen

10 lähde (taho, johon jutussa viitataan):

- raportti (viitataan raportista löytyviin tietoihin)
- raportti ja järjestön edustaja (viitataan toiminnanjohtajan, pääsihteerin, tiedottajan puheeseen)
- Amnesty (viitataan pelkästään Amnestyyn yleisesti)

11 Suomi lehtiartikkeleissa (Mainitaanko artikkelissa Suomessa raportin mukaan tapahtuneista ihmisoikeusloukkauksista)

- ei
- kyllä

12 Näkökulma (Mitä näkökulmia artikkelista löytyy)

- toimintalähtöinen näkökulma (Ihmisoikeusloukkauksille tehtävä jotain/ Amnestyyn toiminnan tulokset/ miksi Amnestyä tarvitaan tms.)
- syynäkökulma (Mistä IO-loukkaukset johtuvat?)
- selostava (tapahtuminen, raportin sisällön kuvailu)

13 Maininta pääuutissivulla

- kyllä
- ei

Liite 2. Tiedotteen teemat:

Jokaisesta tiedotteesta on määritelty yksi teema, joka nousee etusijalle tiedotteessa ja joka kiteytyy otsikossa ja ensimmäisessä kappaleessa. Tämän lisäksi jokaisesta tiedotteesta on määritelty muita erityisesti esille nostettuja teemoja. Näitä teemoja määriteltäessä on erityisesti kiinnitetty huomiota tiedotteen ensimmäisiin kappaleisiin, joihin niin journalismissa kuin tiedottamisessakin pyritään kiteyttämään tärkeimmät asiat.

Teemat 2001:

Globalisaation merkitys ihmisoikeuksille

- Ihmisoikeuksien jakamattomuus eli TSS-oikeuksien, esim. köyhyyden ja eriarvoisuuden nouseminen ihmisoikeusjärjestöjen, kuten Amnestyn asialistalle. nouseminen.
- Yritysvastuu.

Teemat 2002:

Syyskuun 11. päivän jälkeisen maailman heikkenevä ihmisoikeustilanne

- Terrorismin vastaisella taistelulla oikeutetut omiin kansalaisiin kohdistetut sortotoimet.
- Suomen aseistakieltäytyjien kohtalo ja epäilyt viranomaisten rasismista.

Teemat 2003:

Terrorismin ja terrorismin vastaisen sodan seuraukset.

- Terrorismin varjoon jäävät muut kriisit.
- Turvaton maailma.

Liite 3. Esimerkki tiedotteen ja uutisartikkelin vertailusta vuodelta 2001

(1) " Globalisaation vaikutus kaikkialla maailmassa on nostanut köyhyyden ja eriarvoisuuden ihmisoikeusjärjestöjen asialistalle, Amnesty Internationalin pääsihteeri Pierre Sané toteaa tänään (keskiviikkona 30.5) ilmestyvässä järjestön vuosiraportissa. Sanon mukaan Amnestyn suurin haaste onkin valtioiden muistuttaminen velvoitteistaan ihmisoikeuksien puolustamiseksi taloudellisten "vääjäämättömyyksiä" edessä.

(2) Monet hallitukset väittävät joutuneensa ulkoisesta painostuksesta toteuttamaan talouspolitiikkaa, joka loukkaa heidän kansalaistensa talous-, sosiaali- ja sivistysoikeuksia. Amnestyn mielestä tämä on vilpillinen väite, sillä hallitukset pystyvät halutessaan suojelemaan kansalaistensa oikeuksia ylikansallisia yhtiöitä ja kansainvälisiä rahoituslaitoksia vastaan. Sanomattakin on selvää, että hallitusten ei ole pakko pidättää ja pahoinpidellä globalisaatiota vastaan mieltään osoittavia ihmisiä.

Amnestyn 40-vuotispäivien yhteydessä ilmestyvästä raportista muodostuu kokonaiskuva maailmasta, jossa ihmisoikeusloukkauksiin syyllistyvät sotilaiden ja poliisien lisäksi myös uhrin omat perheenjäsenet tai paikallisyhteisö sekä työntekijöidensä oikeuksia rikkovat yritykset, joiden toimiin hallitukset eivät puutu. Aseelliset poliittiset ryhmät ja puolisolitaalliset joukot syyllistyvät päivittäin ihmisoikeusloukkauksiin eri puolilla maailmaa.

(3) Amnestyn raportissa kerrotaan ihmisoikeusloukkauksista 149 maassa vuonna 2000. Kidutuksesta ja pahoinpitelystä raportoidaan 125 maassa, poliittisista murhista kerrotaan 61 maassa ja "katoamisista" 30 maassa. Mielipidevankeja oli 63 maassa, ja teloituksia suoritettiin 28 maassa. Todelliset luvut ovat todennäköisesti korkeammat. - Hallitukset kaikkialla maailmassa puhuvat kauniisti ihmisoikeuksien kunnioittamisesta, mutta harvat toteuttavat lupauksiaan käytännössä. Amnestyn suurin haaste uuden vuosituhanen alussa on muistuttaa hallituksia velvollisuuksistaan, Sané toteaa.

- Halu tarkentaa keskustelu hallitusten velvollisuuksiin ei tarkoita, ettemme huomioisi myös muita toimijoita. Hallitusten on kuitenkin aika kohdata pelkuruutensa ja lopetettava velvollisuuksiensa väistäminen. Ulkoisista rajoituksista huolimatta hallituksilla on valta toteuttaa ihmisoikeuksia, jos heiltä vain löytyy poliittista tahtoa.

- Taloudellinen turvattomuus on johtanut sisäisiin konflikteihin, joita kansallisvaltiot eivät ole pystyneet ratkaisemaan. Mutta taloudellinen epävakaus ei saa olla hallituksille tekosyy luopua velvollisuuksistaan. Hallitukset voivat, ja niiden pitää, tehdä paljon. Ne voivat suojella työntekijöiden oikeuksia, ne voivat lopettaa ihmisoikeusloukkauksiin syyllistyneiden rankaisematta jättämisen ja ne voivat lopettaa ihmisoikeusaktivistien häiritsemisen.

(4) Globalisaation haasteet ovat johtaneet Amnestyn kampanjoinnin laajenemiseen myös yritysten ihmisoikeusvelvollisuuksiin. Varsinkin suurten ylikansallisten yritysten on huomioitava toimintansa ihmisoikeusvaikutuksia.

Viime vuonna Amnesty painosti varsinkin timanttialaa luomaan uusia sääntöjä, joilla voidaan estää konfliktialueilta tulevien timanttien pääsy markkinoille. Esimerkiksi Sierra Leonen julma sisällissota rahoitetaan pääosin timanteista saaduilla tuloilla. Amnesty kehotti myös Sudanissa toimivia öljy-yhtiöitä keskustelemaan Sudanin hallituksen kanssa öljyalueilla tapahtuvista ihmisoikeusloukkauksista ja varmistamaan, että niiden omat toimet eivät pahenna paikallisten ihmisten tilannetta.

Osana maailmanlaajuista kampanjaansa kidutusta vastaan Amnesty on puuttunut myös kidutusvälinekauppaan. Viimeisen kahden vuoden aikana 150 yritystä 22 maassa on valmistanut, välittänyt tai markkinoinut mm. sähköshokkivälineitä. Amnestyn mukaan monet näistä välineistä johtavat sellaisinaan aina julmaan epäinhimilliseen ja halventavaan kohteluun, ja siksi niiden valmistus ja käyttö tulisi kieltää.

40 vuotta sitten Amnesty oli edelläkävijä ihmisoikeuksien esille nostamisessa. Tänä maailmassa on tuhansia ihmisoikeusjärjestöjä ja ihmisoikeuksista on tullut osa poliittista keskustelua. Kylmän sodan päättyminen johti myös Amnestyn toiminnan uudelleen arvioimiseen.

(5)- Kansalais- ja poliittisten oikeuksien ja toisaalta talous-, sosiaali- ja sivistys-oikeuksien välille rakennettu raja - johon myös Amnesty epäsuorasti on syyllistynyt - on keinotekoinen. Ihmisoikeudet ovat jakamattomia. Tämä näkyy myös globalisaation haittavaikutuksista syntyneessä uudessa maailmanlaajuisessa solidaarisuusliikkeessä. Tänä Amnesty näkee itsensä osana tätä liikettä. Meidän roolimme on ihmisoikeuksien suojelun korostaminen tässä laajassa kontekstissa, Pierre Sané sanoo.

- Voimat, joita vastaan taistelemme ovat vahvat, mutta tahto työskennellä epäoikeudenmukaisuutta vastaan, joka johti Amnestyn perustamiseen 40 vuotta sitten, motivoi edelleen miljoonia ihmisiä toimimaan ihmisoikeuksien ja paremman maailman puolesta.

Esimerkkiuutinen 2001/STT

"(1) Globalisaation myötä kasvanut eriarvoisuus huolestuttaa ihmisoikeusjärjestö Amnesty Internationalia. Keski viikkona vuosiraporttinsa julkaissut järjestö toteaa, että köyhyys ja sen tuomat ongelmat ovat nousseet myös ihmisoikeusjärjestöjen asialistalle.

(2) Monet valtiot väittävät joutuneensa ulkoisesta painostuksesta toteuttamaan talouspolitiikkaa, joka loukkaa kansalaisten sosiaalisia, taloudellisia ja kulttuurisia oikeuksia, Amnestyn Pääsihteeri Pierre Sané toteaa raportin esipuheessa.

On totta ettei kansallinen talous voi selvitä eristyksissä globaalista taloudesta, mutta se ei tarkoita, (2) etteivät hallitukset pystyisi halutessaan suojelemaan kansalaisia ylikansallisten yhtiöiden ja rahoituslaitosten mielivaltaa vastaan, hän jatkaa."

(5) Omaksi tulevaisuuden haasteekseen Amnesty ilmoittaa juuri sosiaalisten ja taloudellisten oikeuksien nostamisen muiden ihmisoikeuksien rinnalle.

(4) Amnesty korostaa raportissaan, että kansallisvaltioiden rajojen hämärtyessä vastuu ihmisoikeuksista kuuluu entistä enemmän yrityksille ja kansainvälisille taloudellisille toimijoille. Viime vuonna järjestö on painostanut mm. Afrikassa toimivia timantti- ja öljyalan yrityksiä ottamaan ihmisoikeudet entistä paremmin huomioon.

Rajojen avautumisen ja uuden teknologian kehittymisen seuraukset eivät kuitenkaan ole olleet pelkästään kielteisiä. Amnestyn mukaan viime vuosina on nostanut päätään uusi kansalaisliikkeiden verkosto, joka hyödyntää Internetiä ja muuta uutta tekniikkaa eri asioiden mm. ympäristökysymysten ja ihmisoikeuksien ajamiseen.

(3) Vuosiraportissa kerrotaan ihmisoikeusloukkauksista 149 maassa viime vuoden aikana. Viranomaisten harjoittamaa kidutusta tapahtui 125 maassa, laittomia teloituksia raportoitiin 61 maassa ja mielipidevankeja pidettiin 63 maassa. Ainakin 1457 kuolemanrangaistusta pantiin täytäntöön yhteensä 28 maassa. Todellisten luvut ovat kuitenkin raportoituja suuremmat. Afrikassa Suurimmat ihmisoikeusrikkomukset liittyivät manteretta repiviin sisällis- ja etnisiin sotiin. Lisäksi rikoksista epäiltyjen kidutus oli yleistä useissa maissa.

Liite 4. Esimerkki tiedotteen ja uutisartikkelin vertailusta vuodelta 2002.

TIEDOTE 2002

AMNESTYN VUOSIRAPORTTI KERTOO IHMISOIKEUSLOUKKAUKSISTA 152 MAASSA

Suomea järjestö arvostelee aseistakieltäytyjien kohtelusta ja vaatii toimia viranomaisten rasismiepäilyjen selvittämiseksi

Ihmisoikeusjärjestö Amnesty International raportoi vuoden 2001 aikana ihmisoikeusloukkauksista 152 maassa. Loukkauksista kerrotaan tänään ilmestyvässä järjestön tuoreessa vuosiraportissa. **(1)** Raportin mukaan Yhdysvalloissa syyskuun 11. päivänä tapahtuneet hyökkäykset, jotka järjestö tuomitsi rikoksina ihmisyyttä vastaan, ovat muuttaneet maailmaa radikaalisti. Loppuvuotta 2001 leimasivat ympäri maailmaa tehdyt turvallisuuspoliittiset päätökset, jotka ovat heikentäneet lakiin ja järjestykseen perustuvaa ihmisoikeuksien kunnioitusta sekä etenkin pakolaisten asemaa.

(2) Samaan aikaan Amnestyn raportti kertoo inhimillisen kärsimyksen jatkumisesta pitkälti entiseen tapaan. Viranomaiset syyllistyivät vuoden 2001 aikana kidutukseen tai pahoinpitelyyn ainakin 111 maassa. Laittomia teloituksia pantiin toimeen 47 maassa ja laillisia 31:ssä. "Katoamisista" saatiin tietoa 35 maassa, ja ainakin 56 maassa oli mielipidevankeja (Suomi niiden joukossa). Amnesty uskoo kaikkien lukujen olevan todellisuudessa huomattavasti korkeampia.

(3) Syyskuun 11. päivän tapahtumat antoivat myös monille hallituksille mahdollisuuden puolustella siviiliväestöön ja poliittisiin toisinaajattelijoihin kohdistuvia sortotoimiaan "terrorismin vastaisella taistelulla". Kiinassa viranomaiset hyökkäsivät entistä voimakkaammin Xinjiangin uiguuriväestöä vastaan ja syyttivät "separatisteiksi" kutsumiaan uiguureja yhteyksistä kansainväliseen terrorismiin. Lukuisia uiguureja on pidätetty ja teloitettu syyskuun 11. päivän jälkeen. Kiinan hallituksen ankara rikollisuuden vastainen kampanja johti muutenkin vuoden aikana massiivisiin ihmisoikeusloukkauksiin.

(4) Kiinassa teloitettiin vuonna 2001 ainakin 2468 ihmistä, kun koko maailmassa teloituksia oli Amnestyn tietojen mukaan 3048. Pelkästään kolmessa kuukaudessa Kiina ehti teloittaa enemmän ihmisiä kuin muu maailma yhteensä edellisen kolmen vuoden aikana.

(5) Myös Venäjä on oikeuttanut jatkuvia ihmisoikeusloukkauksiaan Tshetsheniassa "terrorismin vastaisella taistelulla". Mikään taistelu ei kuitenkaan oikeuta polkemaan valtioiden kansainvälisiin ihmisoikeussopimuksiin kirjattuja velvoitteita. Läpi vuoden Tshetsheniassa jatkuneet mielivaltaiset pidätykset, järjestelmällinen kidutus (raiskaukset mukaan lukien) ja pahoinpitely, "katoamiset" ja laittomat teloitukset sekä ihmisten sulkeminen salaisiin pidätyskeskuksiin ovat ihmisoikeusloukkauksia, joihin syyllistyvät on tuotava vastuuseen teoistaan. Venäjä ei kuitenkaan ole osoittanut kiinnostusta syyllisten rankaisemiseen, ja syyskuun 11. päivän jälkeen myös kansainvälinen yhteisö on ollut häpeällisen hiljaa Tshetshenian tilanteesta. **(5)** Amnesty arvosteleeekin maailman johtajia kaksinaismoralismista:

- Hallitusten tekopyhyys ja valikoivuus eivät ole uusia ilmiöitä ihmisoikeuksista käytävässä keskustelussa. Pyrkimys liittoutumien rakentamiseen "terrorismin vastaisessa taistelussa" on kuitenkin tehnyt ne entistä ilmeisemmiksi, Amnestyn pääsihteeri Irene Khan toteaa.

(6)- Samat hallitukset, jotka tuomitsivat naisiin kohdistuneet ihmisoikeusloukkaukset Taleban-hallituksen Afganistanissa, eivät sanallakaan arvostelleet naisten kärsimystä Saudi-Arabiassa. Irakin ihmisoikeusloukkaukset tuominneet eivät katsoe asiaan puuttua Venäjän toimiin Tshetsheniassa, Khan jatkaa.

Amnesty korostaa turvallisuuden olevan mahdollista vain, jos kaikkien ihmisten kaikkia oikeuksia kunnioitetaan tasavertaisesti.

- Ihmisoikeuksien jakamattomuus on nyt suuremman haasteen edessä kuin koskaan. Poliittiset ja taloudelliset edut eivät saa määritellä ihmisoikeuksien suojelua, pääsihteeri Irene Khan varoittaa.

(7) Useissa maissa on hyväksytty kovalla kiireellä uusia "terrorismin" vastaisia lakeja, jotka mahdollistavat muun muassa pidätykset määräämättömäksi ajaksi ilman oikeudenkäyntiä. Myös salaiseen todistusaineistoon nojaavia tuomioistuimia voidaan perustaa. Iso-Britanniassa ulkoministeri voi määrätä kenet tahansa "kansainvälisestä terrorismista epäiltyyn ja kansallista turvallisuutta uhkaavan" hallinnolliseen pidätykseen määräämättömäksi ajaksi, ilman syytteitä tai oikeudenkäyntiä.

Yhdysvalloissa syyskuun 11. päivän tapahtumien johdosta pidätettiin kaikkiaan yli 1200 ihmistä, joista suurin osa ulkomaalaisia. Pidätyksiä on varjostanut äärimmäinen salailu, ja pidätettyjen epäillään joutuneen mm. täydellisen eristysvankeuden ja pahoinpitelyjen kohteeksi. Erityisten sotilaskomissioiden perustaminen "terrorismita" epäiltyjen ulkomaalaisten oikeudenkäyntejä varten on herättänyt pelkoja siitä, ettei ulkomaalaisille tarjota samaa oikeusturvaa kuin maan omille kansalaisille.

(8) Yhä useammassa maassa "terrorismin" vastustaminen on myös johtanut rotuennakkoluulojen ja rasistisen väkivallan lisääntymiseen. Varsinkin pakolaiset ja turvapaikanhakijat, jotka muutenkin ovat haavoittuvaisessa asemassa, ovat joutuneet hallitusten tähtäimeen. Vainoa pakenevien ihmisten turvapaikkahakemusten oikeudenmukaisen käsittelyn sijasta hallitukset pyrkivät usein jo ennalta estämään turvapaikanhakijoiden maahanpääsyn.

YK:n pakolaissopimuksen tärkeimpiin kohtiin kuuluvaa palautuskieltoa -jonka mukaan ketään ei tulisi palauttaa maahan, jossa on vaarassa joutua vakavien ihmisoikeusloukkausten uhriksi - rikottiin läpi vuoden. Tähän syyllistyi muun muassa **Ruotsi**, joka palautti joulukuussa kaksi egyptiläismiestä epäoikeudenmukaisen käsittelyn jälkeen kotimaahansa, vaikka miesten tiedettiin olevan vaarassa joutua kidutuksen ja epäoikeudenmukaisen oikeudenkäynnin uhreiksi.

Myös **Suomi** on (jo neljättä vuotta peräkkäin) mukana Amnestyn vuosiraportissa. Aseistakieltäytyjiä syrjivän siviilipalveluslainsäädännön lisäksi Amnesty International ilmaisee raportissa huolensa Suomen viranomaisiin kohdistuneista rasismiepäilyistä. Amnesty on pyytänyt Suomen oikeusministeriltä selvitystä viranomaisten toimista syyskuussa 2000 Vantaan Hakunilassa ilmenneiden levottomuuksien yhteydessä sekä erityisesti somalialaisen Farah Mohamedin tapauksesta.

Liitteenä myös dokumentit:

- "TILASTOJA VIIME VUOSIEN IHMISOIKEUSLOUKKAUKSISTA"
- "SUOMI AMNESTYN VUOSIRAPORTISSA 2002"

Esimerkki uutinen 2002

Amnesty moittii terrorismin vastaisen sodan tekopyhyyttä

Ihmisoikeusjärjestö pitää lännen vaikenemista Tshetshenian julmuuksista häpeällisenä

Syyskuun 11. päivänä 2001 "ilta laskeutui toisenlaiseen maailmaan", totesi Yhdysvaltain presidentti George W. Bush puheessaan kongressille. Amnesty Internationalin tuore vuosikirja vahvistaa, että juuri näin kävi.

(1) Hyökkäykset, jotka myös Amnesty tuomitsi rikoksina ihmisyyttä vastaan, muuttivat vuosikirjan mukaan maailmaa rajusti. Syyskuun jälkeen on erilaisin poliittisin päätöksin heikennetty lakiin ja järjestykseen perustuvaa ihmisoikeuksien kunnioitusta eri puolilla maailmaa.

Kaksinaismoralismia

(3) Syksyn terrori-iskut antoivat monille hallituksille perustelun puolustella siviileihin ja toisinajattelijoihin kohdistuvia sortotoimiaan "terrorismin vastaisella taistelulla".

Esimerkiksi Kiina syytti Sinkiangin uiguuriväestöä separatismista ja yhteyksistä kansainväliseen terrorismiin. Myös Venäjä oikeuttaa jatkuvat ihmisoikeusloukkauksensa Tshetsheniassa "terrorismin vastaisella taistelulla".

(5) Mikään taistelu ei oikeuta valtioita polkemaan kansainvälisiin ihmisoikeussopimuksiin kirjaamiaan velvoitteita, Amnesty muistuttaa ja arvostelee maailman johtajia kaksinaismoralismista. Venäläiset ovat koko viime vuoden jatkaneet Tshetseniassa mielivaltaisia pidätyksiä, järjestelmällistä kidutusta ja raiskauksia sekä laittomia teloituksia omien viranomaistensa asioihin puuttumatta ja muun maailman vaietessa.

(6) Samat hallitukset, jotka tuomitsivat naiseen kohdistetut ihmisoikeusloukkaukset talebanien Afganistanissa, pysyivät vaiti naisten kärsimyksestä Saudi-Arabiassa. Irakin ihmisoikeusloukkaukset tuominneet eivät protestoineet venäläisjoukkojen ihmisoikeusrikkomuksista Tshetszeniassa tai Uzbekistanin viranomaisten toimista uskontoaan rauhanomaisesti harjoittaneita muslimeja kohtaan, Amnestyn pääsihteeri Irene Khan kirjoittaa vuosikirjan esipuheessa.

(7) Monissa maissa hyväksyttiin syksyllä kiireellä uusia "terrorismin" vastaisia lakeja, joiden nojalla ihmisiä voidaan mm. pidättää ilman oikeudenkäyntiä rajoittamattomaksi ajaksi. Esimerkiksi Britanniassa asiasta voi päättää ulkoministeri ilman syytteitä ja oikeudenkäyntiä.

(8) "Terrorismin" ponnekas vastustaminen on lisännyt myös rotuennakkoluuloja ja rasistista väkivaltaa. Tulilinjalle ovat joutuneet varsinkin muutoinkin heikoilla olevat turvapaikanhakijat ja pakolaiset, joiden hakemuksia ei halutakaan käsitellä vaan joiden maahanpääsy pyritään estämään ennalta.

Entinen meno jatkui myös

(2) Uusien ilmiöiden rinnalla Amnesty kirjaa myös "entiseen tapaan" jatkuneet ihmisoikeusloukkaukset 152 maassa. Vuonna 2001 ainakin 111 maan viranomaiset kiduttivat tai pahoinpitelivät omia kansalaisiaan. Laittomia teloituksia toteutettiin 47 maassa ja laillisia 27:ssä. Mieli-pidevankeja oli ainakin 56 maassa ja "katoamisia" raportoitiin 35 Maailmassa teloitettiin viime vuonna 3 048 ihmistä, heistä yksinomaan Kiinassa ainakin 2 468. Kiina teloitti kolmessa kuukaudessa enemmän ihmisiä kuin koko muu maailma kolmena edellisvuotena yhteensä

Liite 5. Esimerkki tiedotteen ja uutisartikkelin vertailusta vuodelta 2003.

Tiedote 2003

Amnestyn vuosiraportti: Maailma entistä turvattomampi

Maailman ihmisoikeustilannetta vuonna 2002 leimasivat entistä suurempi turvattomuus sekä räikeät, valtavan (1) määrän ihmishenkiä vaatineet "unohdetut" konfliktit mm. Norsunluurannikolla, Kolumbiassa, Burundissa, Tshetsheniassa ja Nepalissa. Näin todetaan Amnesty Internationalin tänään ilmestyneessä vuosiraportissa. Amnestyn 42-vuotispäivänä julkistettu raportti sisältää tietoja yhteensä 151 maan ihmisoikeustilanteesta.

Niin Irak kuin Israel ja sen miehittämät alueet ovat saaneet suuren määrän huomiota kansainvälisessä mediassa. Kongon demokraattinen tasavalta taas ei - Iturin maakunnassa kytevästä kansanmurhasta huolimatta. Suurimmaksi haasteeksi työssä ihmisoikeuksien puolesta Amnesty määrittelee niiden ihmisten puolustamisen, jotka kärsivät piilossa maailman katseelta.

Hallitukset kautta maailman ovat käyttäneet miljardeja kansallisen turvallisuuden ja "terrorismin vastaisen sodan" vahvistamiseen. Miljoonille ihmisille todellista turvattomuutta aiheuttavat kuitenkin korruptoituneet ja kykenemättömät poliisi- ja oikeuslaitokset, poliittisen toisinajattelun julma tukahduttaminen, vakava syrjintä ja sosiaalinen epätasa-arvo, äärimmäinen köyhyys ja estettävissä olevien tautien leviäminen.

Amnesty muistuttaa, että avain maailman kriisien ennaltaehkäisyyn on ihmisoikeuksien kunnioitus. Siinä missä Yhdysvallat käynnisti sodan Irakia vastaan, koska se epäili maalla olevan joukkotuhoaseita, minkäänlaisiin toimiin ei ole ryhdytty tarkkaan dokumentoidun aseviennin estämiseksi maihin, joissa tapahtuu vakavia ihmisoikeusloukkauksia. Suurimmista teollisuusmaista jatkuvasti virtaavat aseet aiheuttavat useissa maissa valtavaa kärsimystä ja kiihdyttävät entisestään ihmisoikeusloukkausten kierrettä, Amnesty toteaa.

Samaan tapaan ihmisoikeuksia tulee valvoa vakavien ihmisoikeuskriisien jälkihoidossa. Afganistan on tästä erinomainen esimerkki. Yli kahdeksantoista kuukautta Afganistanin sodan päättymisestä tulevaisuus on yhä epävarma ja turvaton miljoonille tavallisille afganistanilaisille. Amnestyn mukaan samanlainen kohtalo odottaa Irakin siviiliväestöä, mikäli todellisiin tekoihin ei ryhdytä oikeuden ja järjestyksen sekä täydellisen ihmisoikeuksien kunnioituksen takaamiseksi.

Amnesty arvostelee myös maailman hallituksia siitä tavasta, joilla uusiin turvallisuuteen kohdistuviin uhkiin on reagoitu. Monet maat ovat asettuneet avoimesti maailman kollektiivista turvajärjestelmää edustavaa kansainvälistä oikeutta vastaan. Yhdysvallat, joka on julistanut tuovansa oikeutta Irakin uhreille, on samaan aikaan aktiivisesti sabotoinut maailmanlaajuisen oikeuden puolesta taistelevan kansainvälisen rikostuomioistuimen toimintaa.

(2) "Sota terrorismia vastaan" ei Amnestyn analyysin mukaan ole tehnyt maailmasta turvallisempaa, vaan vaarallisemman paikan. Ihmisoikeuksia on kavennettu, kansainvälisen oikeuden voimaa heikennetty ja lukuisat hallitukset asetettu kaiken arvostelun yläpuolelle.

Samanaikaisesti eri uskontoja ja etnisiä taustoja edustavien ihmisryhmien väliset erimielisyydet ovat kärjistyneet, mikä voi johtaa yhä uusiin verisiin konflikteihin.

Amnestyn mukaan on keskeisen tärkeää vastustaa pelolla hallitsemista ja haastaa hallitusten kapeakatseinen turvallisuusajattelu. Turvallisuuden on merkittävä turvallisuutta kaikille maailman ihmisille, ja tämä tavoite voidaan saavuttaa vain ihmisoikeuksiin sitoutumalla. Hallitusten paras ase turvattomuutta ja väkivaltaa vastaan on ihmisoikeuksien kunnioitus, ei niiden loukkaaminen, järjestö toteaa.

(3) Amnestyn vuosiraportti kertoo kuitenkin myös positiivisesta kehityksestä. Esimerkiksi mielipidevankeja oli Amnestyn tietojen mukaan vuonna 2002 yhteensä 35 maassa, mikä on 21 maata vähemmän kuin vuonna 2001.

Joukossa oli myös Suomi, ainoa EU-maa, jossa oli vuonna 2002 Amnestyn adoptoimia mielipidevankeja. Tunnettujen teloitusten määrä laski 1526:een (vastaava luku 3048 vuonna 2001), ja myös kidutuksesta ja pahoinpitelystä vastuussa olevien valtioiden määrä laski edelleen 106:een (132 vain kolme vuotta aiemmin). Amnesty käynnisti vuonna 2002 ensimmäisen maailmanlaajuisen kampanjansa ihmisoikeuksien puolesta Venäjän federaatiossa. Kampanja on jo tuottanut tulosta mm. mielipidevankei Grigori Paskon vapautumisen muodossa sekä auttanut palauttamaan Tshetshenian konfliktia uudelleen kansainvälisen yhteisön huomioon. Venäjä-kampanjan käynnistyttyä Amnestyn jäsenet ympäri maailmaa keräsivät muutamassa kuukaudessa yli 150 000 allekirjoitusta presidentti Vladimir Putinille osoitettuun vetoamukseen ihmisoikeuksien kunnioittamisesta ympäri Venäjää.

Esimerkki uutinen 2003/STT (tummemmat korostukset on tehty, kun viitataan suoraan järjestön edustajaan)

Amnesty arvostelee terrorismin vastaista sotaa

- Amnestyn päällimmäinen huoli on se, että syyskuun 11. päivän jälkeen ihmisoikeuksien suojelu on joutunut vaaraan. Se tapa, millä maailma on reagoinut iskuihin ns. terrorismin vastaisen sodan muodossa, on itse asiassa johtanut siihen, että kansainvälisiin sopimuksiin perustuva ihmisoikeusjärjestelmä on vakavasti uhattuna ensimmäistä kertaa toisen maailmansodan jälkeen, sanoi Amnesty Internationalin Suomen-osaston toiminnanjohtaja Frank Johansson keskiviikkona järjestetyn kansainvälisen vuosiraportin julkistamisen yhteydessä..

(2) Sota terrorismin vastaan ei ole ihmisoikeusjärjestön mukaan parantanut turvallisuutta vaan tehnyt maailmasta entistä vaarallisemman paikan. Amnesty toteaa, että terrorismin vastainen sota on kaventanut ihmisoikeuksia ja heikentänyt kansainvälisen oikeuden voimaa.

- Turvallisuuskeskustelu käy ylikierroksilla ja ne toimenpiteet, joilla turvallisuutta yritetään edistää, eivät sitä tarjoa vaan nakertavat sitä, Johansson sanoi.

Amnesty on jyrkästi tuominnut syyskuun 11. päivän terrori-iskut ja luokitellut ne rikoksiksi ihmisyyttä vastaan. Iskujen jälkeen käydyissä kahdessa sodassa, Afganistanissa ja Irakissa, on Amnestyn mukaan mitä todennäköisimmin syyllistytty sotarikoksiin. Siviilikohteita on pommitettu, eivätkä sodan aikana otetut vangit ole saaneet heille kuuluvaa ihmisoikeusturvaa, erityisesti Guantanamoossa.

Myös Afganistanissa Bagramin lentotukikohdassa epäillään kidutetun vankeja. Yhdysvalloissa on edelleen pidätettyinä satoja ihmisiä, joita vastaan ei ole nostettu syytettä. Osa heistä on karkotettu Jordaniaan ja Egyptiin, joissa voidaan käyttää toisentyypisiä tutkimusmenetelmiä, "suoraan sanoen kidutusta".

- Yhdysvallat on näin väistävinaan vastuutaan, mikä ei tietenkään ole mahdollista, Johansson sanoi.

Myös Britanniassa ja muissa EU-maissa on terrorismin vastaiseen sotaan liittyen rajoitettu oikeuksia. Yhteensä yli 40 maata ympäri maailmaa on Amnestyn mukaan tähän syyllistynyt.

(1) Unohdettuja konflikteja

Monet muut konfliktit eri puolilla maailmaa ovat jääneet unohduksiin terrorismin vastaisen sodan takia. Näitä ovat esimerkiksi Kolumbiassa vuosia jatkunut ja yli 50 000 ihmishengen vaatinut sota, Kongon jo 3-4 miljoonaa ihmistä vaatineet veriset taistelut sekä Tshetshenian sota. Myös Afganistanin ihmisoikeusongelmat ovat jäämässä Irakin tapahtumien jalkoihin.

Amnesty pitää huolestuttavana sitä, että tiedossa oleviin ihmisoikeusloukkauksiin ei ole reagoitu riittävän voimakkaasti. - Jos tämä olisi tehty, monet aseelliset selkkaukset ja tuhannet ihmisuhrit olisi voitu välttää, ja se olisi ollut myös muulle maailmalle paljon halvempaa, Johansson sanoi.

Konflikteihin liittyy olennaisesti rankaisemattomuus, kun ihmisoikeusloukkauksiin ja sotarikoksiin syyllistyneet eivät joudu vastuuseen rikoksistaan.

Viime vuoden aikana on tapahtunut myös positiivista kehitystä. Tärkeimpänä asiana Amnesty mainitsee Kansainvälisen sotarikostuomioistuimen perustamisen. Mielpidevankeja pitävien maiden määrä oli vuonna 2002 noin kolmannes siitä, mitä se oli vielä vuonna 1996. Suomen kannalta noloa on se, että maamme on mukana tässä ryhmässä ainoana EU-maana aseistakieltäytyjien kohtelun vuoksi.

Amnesty perustettiin aikoinaan mielpidevankien vapauttamiseksi. - Tässä taistelussa ollaan selvästikin pääsemässä niskan päälle, Amnestyn tiedottaja Tommy Lindgren puolestaan sanoi.

Yhdysvallat, Britannia, Venäjä, Saksa ja Ranska eivät ole Amnestyn mukaan tehneet mitään estääkseen aseiden viennin omasta maastaan alueille, joilla niitä käytetään ihmisoikeusloukkauksiin. - Pienaseiden takia kuolee joka vuosi noin 500 000 ihmistä eri puolilla maailmaa, Johansson muistutti.

Amnestyn 42-vuotispäivänä julkistetussa raportissa on tietoa 151 maan ihmisoikeustilanteesta.

STT-

Liite 6. Juttutyypit sanomalehdissä vuosina 2001,2002, 2003.

LEHTI/ 2001	Juttutyyppi					Yhteensä
	uutinen	kolumni	pääkirjoitus	reportaasi	referoiva	
Aamulehti	1					1
ESS	1					1
Etelä-Saimaa	1					1
HBL	1		1			2
HS	1					1
Hyvinkään Sanomat	1					1
Ilkka	1					1
Itä-Savo	1					1
Kaleva	1		1			2
Kansan Uutiset	1	1	1			3
Keski-Uusimaa	1					1
Lapin Kansa					1	1
Metro	1					1
Nokian uutiset					1	1
Pohjolan Sanomat			1			1
Satakunnan Kansa	1					1
Salon Seudun Sanomat					1	1
TS	1					1
uutislehti 100	1					1
Uutispäivä Demari	1					1
Åbo Underrättelser	1					1
Yhteensä	17	1	4		3	25
2002	uutinen	kolumni	pääkirjoitus	reportaasi	referoiva	Yhteensä
Aamulehti	1		1			2
Etelä-Saimaa	1					1
HBL	1			1		2
HS	1					1
Hyvinkään Sanomat	1					1
Iisalmen Sanomat	1					1
Itä-Savo	1					1
Kaakkois-Suomen Sa			1			1
Kainuun Sanomat	1					1
Kansan Tahto		1				1
Kansan Uutiset	1	1				2
Karjalainen	1					1

Keskisuomalainen	1					1
Keski-Uusimaa	1					1
Kymen Sanomat	1					1
Lapin Kansa	1		1			2
Länsi- Suomi	1					1
Metro	1					1
Pohjalainen	1					1
Savon Sanomat	1					1
Salon Seudun Sanomat	1					1
TS	1					1
Uutispäivä Demari	1					1
Åbo Underrättelser	1					1
Yhteensä	22	2	3	1		28
2003	uutinen	kolumni	pääkirjoitus	reportaasi	referoiva	Yhteensä
ESS	2					2
Etelä-Saimaa	1		1			2
HBL	1					1
HS	1					1
Hyvinkään Sanomat	1					1
Hämeen Sanomat	1					1
Iisalmen Sanomat	1					1
Ilkka	1					1
Itä-Häme	1					1
Itä-Savo	1					1
Kaleva	1					1
Karjalainen	1					1
Keskipohjanmaa	1					1
Keskisuomalainen	1					1
Keski-Uusimaa	1					1
Kotimaa	1					1
Länsi Uusimaa	1					1
Länsi-Savo	1					1
Länsi-Suomi	2					2
Nyt-Liite				1		1
Pohjolan Sanomat	1		1			2
Satakunnan Kansa	1					1
Savon Sanomat	1					1
Salon Seudun Sanomat	1					1
Suomenmaa/Maakunta					1	1
Suomenmaa/Valtakun					1	1

TS	2					2
Uusimaa	1					1
Uutisvuoksi	1					1
Warkauden Lehti	1					1
Vasabladet	1					1
Västra Nyland			1			1
Yhteensä	31		3	1	2	37